

Univerzita Pardubice

Filozofická fakulta

Alternativní způsoby života jako reakce na konzumní společnost

Zuzana Kubová

2016

Diplomová práce

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2014/2015

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Zuzana Kubová**
Osobní číslo: **H14517**
Studijní program: **N7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Resocializační pedagogika**
Název tématu: **Alternativní způsoby života jako reakce na konzumní společnost**
Zadávací katedra: **Katedra věd o výchově**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Diplomová práce se zabývá problematikou konzumní společnosti a jejími negativními sociálními důsledky. Ukazuje alternativní způsoby života (např. squaterství, freeganismus, dumpster diving), které odmítají konzumní způsob života a nabízí jiné možnosti. Cílem výzkumné části je zjištění subjektivních důvodů jedince, které ho přivedly k alternativnímu způsobu života, popis jeho současné životní situace a problémů, které danou alternativu provázejí. Výzkumná část je sestavena z rozhovorů (popř. pozorování).

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování diplomové práce: tištěná/elektronická

Seznam odborné literatury:

- GERHARDT, Sue. Sobecká společnost : jak jsme se zapomněli navzájem milovat a místo toho vyděláváme peníze. Vyd. 1. Praha: Beta, 2011. 331 s.
- RŮŽIČKA, Vlastimil. Politika a média v konzumní společnosti. Vyd. 1. Praha: Grada, 2011. 181 s. ISBN 978-80-247-3667-9 (brož.).
- BONDY, Egon. O globalizaci. 1. vyd. Brno: L. Marek, 2005. 152 s. ISBN 80-86263-60-6.
- RŮŽIČKA, Vlastimil. Squaty a jejich revoluční tendence. Vyd. 1. Praha: Triton, 2007. 207 s. ISBN 80-7254-859-X.
- FISCHER, Slavomil. Sociální patologie : závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2014. 231 s. ISBN 978-80-247-5046-0 (brož.).
- GAVORA, Peter. Úvod do pedagogického výzkumu. 2., rozš. české vyd. Brno: Paido, 2010. 261 s. ISBN 978-80-7315-185-0.
- MORÉ, Victoria C. Dumpster dinners: an ethnographic study of freeganism. The Journal for Undergraduate Ethnography is such a place. This is an open-access, online journal. There are no subscriptions or paywall. The goal is to create an engaging set of new ethnographies. We hope to encourage current undergraduates. This journal seeks to counter lingering skepticism towards, 2011, 43.

Vedoucí diplomové práce: **Mgr. Adriana Sychrová, Ph.D.**
Katedra věd o výchově

Datum zadání diplomové práce: **30. března 2015**

Termín odevzdání diplomové práce: **31. března 2016**

prof. PhDr. Karel Rýdl, CSc.
děkan

L.S.

Ing. Jaroslav Myslivec, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 1. listopadu 2015

Prohlášení

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury. Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne

Poděkování

Chtěla bych poděkovat vedoucí práce Mgr. Adrianě Sychrové, Ph.D. za pomoc a cenné rady, které mi během psaní této bakalářské práce poskytla. Děkuji také respondentům, kteří se zúčastnili výzkumného šetření.

Anotace

Diplomová práce se zabývá problematikou alternativních způsobů života, které reagují na konzumní společnost. Práce představuje základní a nejznámější subkultury, kontrakultury a hnutí, které prostřednictvím svého odlišného způsobu života reagují na konzumní společnost a její negativní dopad na svět. Práce se soustředí na popis negativních dopadů konzumního způsobu života na jedince, společnost a přírodu. Výzkumná část nachází subjektivní důvody lidí, které je vedou k alternativním způsobům života, popisy jejich současné životní situace a problémů, které danou alternativu provází.

Klíčová slova:

Konzumní společnost, nadspotřeba, subkultura, kontrakultura, hnutí, alternativní způsob života

Title:

The alternative ways of life in response to consumer society

Annotation

The thesis deals with alternative ways of life that are responsive to consumer society. Thesis pictures basic and the most popular subcultures, countercultures and movements which through its different ways of life respond to consumer society and its negative impact on the world. Thesis concentrates on describing the negative impact of consumerism on individuals, society and nature. The research finds people's subjective reasons which leads to alternative ways of life, descriptions of their current life situation and the problems that accompany the alternative.

Keywords:

Consumerism, overconsumption, subculture, counterculture movement, an alternative way of life

Obsah

Úvod.....	9
1. Kultura, subkultura a způsob života	10
1.1. Kultura.....	10
1.2. Subkultura	11
1.3. Hnutí.....	12
1.4. Kontrakultura	13
1.5. Stručný přehled subkultur, hnutí a kontrakultur v historii	14
1.6. Způsob života a jeho alternativy	15
1.7. Hledání vlastní identity	17
2. Konzumní společnost.....	19
2.1. Rozumné potřeby a pseudopotřeby	21
2.2. Historický vývoj konzumní společnosti.....	24
2.3. Charakteristika současné konzumní společnosti a postavu konzumenta	26
2.4. Negativní dopady konzumerismu	29
2.4.1. Nadspotřeba.....	29
2.4.2. Ekologické dopady	30
2.4.3. „Konzumní nemoci“	31
2.4.4. Civilizační nemoci.....	32
2.4.5. Závislosti	34
2.5. Ekonomické dopady na jedince	39
3. Alternativní způsob stravování jako reakce na konzumní společnost	41
3.1. Vegetariánství a jeho poddruhy	41
3.2. Freeganismus.....	43
3.2.1. Historie freeganismu	43
3.2.2. Filozofie a život freeganů.....	44
3.2.3. Způsoby získávání potravy.....	45
4. Subkultury a hnutí snažící se o změny ve společnosti.....	46
4.1. Rastafari hnutí	46
4.1.1. Historie hnutí.....	47
4.1.2. Filozofie a znaky hnutí	48
4.2. Hnutí hippies	50
4.2.1. Historie hnutí.....	50
4.2.2. Filozofie a znaky hnutí	51
4.2.3. Odkaz hnutí	52
4.4. Subkultury založené na punkové hudbě.....	53
4.4.1. Punk a New wave	53
4.4.2. Hardcore	55
4.4.3. Straight Edge	55
4.5. Anarchismus a squatting	56

4.5.1.	Anarchismus	56
4.5.2.	Squatting.....	57
5.	Novodobí nomádi.....	60
5.1.	Travelleri	61
5.2.	The New Age Travellers	61
5.3.	Freetechno scéna – technotravellers.....	62
6.	Výzkumné šetření	65
6.1.	Cíl výzkumu	65
6.2.	Výzkumné otázky.....	65
6.3.	Interview jako kvalitativní výzkumná metoda	66
6.4.	Výběr respondentů	67
6.5.	Meze, limity a přednosti kvalitativního výzkumu.....	68
6.6.	Charakteristika výzkumného souboru.....	68
6.7.	Sběr a analýza dat.....	69
6.8.	Profily respondentů	70
6.8.1.	Plácačka a Markéta – novodobí hippie a polonomádi.....	71
6.8.2.	David – freegan v Dánsku	73
6.8.3.	Jahrider – freetechnař a traveller	75
6.8.4.	Kafčus – punkáč, anarchista a squatter	77
6.8.5.	Lucie – freeganka a novodobá nomádka	78
6.8.6.	Bob Jah – rastafarián	80
6.8.7.	Fabiana a Igor – freegani a novodobí příznivci hnutí hippies.....	82
6.9.	Výsledky výzkumu.....	84
6.9.1.	Jaké jsou subjektivní důvody, které vedou jedince k alternativním způsobům života?	84
6.9.2.	Jaký je názor respondentů na konzumní společnost a konzumní chování?.....	86
6.9.3.	Jak vypadá současný životní způsob respondentů?.....	87
6.9.4.	S jakými problémy spojenými s alternativním způsobem života se respondenti setkávají?	89
6.10.	Závěr výzkumu.....	90
	Závěr	92
	Použité zdroje.....	94

Úvod

Tématem diplomové práce jsou alternativní způsoby života, které reagují na konzumní společnost. Pokud mluvíme o reakci, máme na mysli negativní reakci, opovrhování konzumem, snaha o změnu životního stylu spojeného s tímto chováním, v mnoha případech jde o živý a otevřený boj, který si klade za cíl zbavit společnost negativních dopadů.

Důvodem ke zvolení tématu diplomové práce je jeho úzká souvislost se studovaným oborem a vlastní zájem autorky o tuto problematiku. Cílem diplomové práce je zmapování alternativních způsobů života, které svým jednáním bojují nebo odsuzují konzumní společnost a zároveň popsat způsoby, kterými svůj boj vedou. Dílčím cílem teoretické části práce je popis základních pojmů, které souvisí s tématem kultury, subkultury a kontrakultury. Práce se věnuje vysvětlení způsobu života a jeho alternativ. Druhá kapitola se obsáhle věnuje problematice konzumní společnosti, popisuje její vznik a vývoj, současnou situaci, mechanismy a principy, na kterých stojí a problémy se kterými se potýká. Velká část kapitoly je věnována negativním dopadům konzumu a nadspotřeby a to jak na člověka, tak na celou společnost a planetu Zemi. Následující tři kapitoly se věnují popisu alternativních způsobů života, alternativním způsobům stravování a shánění potravy. Subkultury a hnutí, které opovrhují a bojují proti konzumnímu způsobu života a dalším prvkům systému, jsou také popsány ve třetí, čtvrté a páté kapitole.

Cílem výzkumné části diplomové práce je proniknutí do problematiky alternativních způsobů života, které se snaží vymanit se ze systému a nechovat se podle diktátu konzumní společnosti. Hlavním cílem práce je zjištění subjektivních důvodů jedince, které ho přivedly k alternativnímu způsobu života, popis jeho současné životní situace a problémů, které danou alternativu provázejí.

Výše uvedených cílů je dosaženo pomocí analýzy a studia odborných publikací, internetových příspěvků a sledováním odborných dokumentů. Během psaní diplomové práce bylo využito publikací z oblasti sociologie, psychologie, zdravotnictví, historie, antropologie a mnoho dalších vědních odvětví. Poznatky diplomové práce mohou sloužit široké veřejnosti, zajímající se o problematiku subkultur, hnutí a alternativních způsobů života, které se vymezují vůči současnému konzumnímu způsobu života.

1. Kultura, subkultura a způsob života

První kapitola diplomové práce je věnována především vysvětlení základních pojmů, které úzce souvisí s kulturou. V případě hlavní kultury společnosti existuje nějaká kultura, která je v opozici, tedy kontrakultura a mnoho rozličných kultur, které existují v součinnosti s mainstreamovou kulturou. Subkultury a hnutí sice bojují s některými společenskými problémy většinové kultury, nejsou však v opozici vůči ní. Poslední podkapitola je věnována stručné historii subkultur a hnutí v minulém a současném století. Způsob života je velice zjednodušeně řečeno způsob jak, kde a s kým žijeme. Subkultury a hnutí se snaží o poněkud jináči způsob života, než kterým disponuje většinová společnost.

1.1. Kultura

Pod pojmem kultura si lze představit určitý soubor hodnot, jazyků, náboženství, morálky, potřeb, tradic, umění, zvyklostí, znalostí, práva, módy a způsobů chování, které vyznává a udržuje při životě určitá část lidské populace. Definice, které se snaží vysvětlit kulturu je mnoho. Kultura je zkoumána z pohledu několika věd, jako jsou například psychologie, sociologie, politologie, sociální a kulturní antropologie, etnologie, etnografie a mnohé další. Existuje věda zvaná kulturologie, která se zabývá studiem a interpretací kultur (Velký sociologický slovník, 1996).

Kultura je souhrn informací, který v sobě zahrnuje také soubor principů, pravidel, mravů, způsobů interakce uvnitř skupiny a celé společnosti. Kulturní vzorce jsou předávány učením, z generace na generaci (Hartl a Hartlová, 2010).

„Kultura je souhrn životních forem, hodnotových představ a životních podmínek obyvatel na časově a prostorově omezeném úseku. Je to mnohoznačné slovo“ (Jandourek, 2001, s. 136).

1.2. Subkultura

Předpona sub- u pojmenování subkultura označuje jistou odlišnost a samostatnost od většinové společnosti, tyto rozdíly se projevují v různých hodnotách a normách, které subkultury vyznávají. Množství odborníků zabývajících se tématem odmítá používat předponu sub-, protože svým významem poukazuje na nižší postavení členů skupiny ve společnosti. Ovšem i přes některé negativní postoje vůči názvu se stal součástí základního pojmosloví a je běžně používán v odborné literatuře (Smolík, 2010).

Subkultura je druhem kultury určité skupiny, která se nějakým způsobem odlišuje od hlavního proudu kultury (masové kultury). Lze hovořit o určité „kultuře v kultuře“. Jedná se různé druhy skupin, které se mohou lišit svoji velikostí, formálností, vznikem či záměrem. Mezi subkultury patří i alternativně žijící lidé (například ekologicky šetrný životní styl, squatterství, freeganismus, hnutí hippies, punk). Zástupci subkultur se více či méně brání úplnému zařazení do společnosti, konformitě a splynutí s většinovou společností (Havlík, 2007).

Barker ve Slovníku kulturních studií (2006) definuje subkulturu jako vlastní kulturu, která je odlišná od hlavního a běžného způsobu společenského života. Členové, kteří patří do nějakého odvětví subkultury, mají vlastní pravidla, hodnoty a normy, kterými se řídí. Neznamená to však, že se nemusí řídit podle právních předpisů většinové společnosti. Z pohledu většinové společnosti jsou často subkultury vnímány jako něco špatného, negativního, deviantního až patologického. Pro svébytnost subkultur je tím pádem nutné si v dominantní kultuře udržet své místo.

Subkultura sebou nese nová poselství, obsahy, formy vyjádření, morální smýšlení, významy, apod. Společnou myšlenkou všech subkultur je především se odlišit, překvapit, pobouřit, pohoršit, protestovat či upozornit na nějaký významný společenský problém. Subkultura se mnohdy pojí i s rozdílnými etnickými a náboženskými skupinami, sociálním statutem, nekonformním společenským či politickým smýšlením (Henckmann a Lotter, 1995).

Subkultury se sice snaží vybočovat, ale nejde o úplný nesouhlas s hlavním proudem, lze hovořit spíš o odlišném vkusu skupin. Subkultury se po čase zpravidla samy stávají součástí mainstreamu, často díky tomu, že využívá stejné prostředky šíření svých myšlenek, jako hlavní proud (televize, rádio, internet, knihy, noviny, letáky, atd.). Ale i po procesu integrace do mainstreamu si často subkultura udržuje své postoje a snaží se hledat nové způsoby k utvrzení své jinakosti (odlišnosti). Subkultury stojí bok po boku vedle hlavní kultury (Henckmann a Lotter, 1995).

Smolík (2010) popisuje první subkultury jako snahy o vyřešení sociálních problémů, které vznikají kvůli rozporům v sociální struktuře. Sociální problémy jsou často podobné u většiny zástupců určité subkultury, v důsledku toho mívají stejný pohled na svět. K subkulturám se lidé přidávají, protože jim usnadňuje a často i ukazuje způsoby řešení jejich problémů.

1.3. Hnutí

Pojmu subkultura je svým významem hodně blízký pojem hnutí, mezi oběma pojmy jsou však jisté odlišnosti. Jandourek (2001) popisuje hnutí jako sociální útvar, jehož posláním je způsobit nějakou změnu v celém společenském systému nebo naopak nějaké velké změně zabránit. Hnutí jsou organizovaná a hlavními problémy, kterými se zabývají, je životní prostředí, ochrana práv zvířat a přírody nebo odmítání konzumní společnosti.

Rozdíl mezi hnutím a subkulturou tkví především v rozdílné podstatě názorové a ideologické jednoty. Hnutí je více zaměřené na předem definované cíle a má na své členy určité požadavky. Mezi hnutí řadíme například dělnické, anarchistické, ekologické, mírové, atd. Hnutí mívá mnohem více členů rozprostřených po celé společnosti, zatímco subkultura mívá členů méně. V subkultuře se nachází lidé s odlišnými názory a hodnotami, kteří nemají mnohdy žádné stanovené cíle. Cílem subkultur není prosazování žádných politických, kulturních ani společenských změn, působí pouze v rámci mainstreamové kultury.

Smolík (2010, s. 43) definuje hnutí jako „*sít' neformálních interakcí mezi pluralitou individuí, skupin či organizací angažovaných v politických nebo kulturních konfliktech na základě sdílené kolektivní identity.*“ Z této definice vyplývá, že hnutí nebývá homogenní v otázkách skupin, ale je tvořeno lidmi snažícími se dosáhnout stejného cíle. Pro fungování hnutí je naopak pluralita názorů, činů a postojů důležitá. Subkultury jsou více zaměřeny na trávení volného času a ne na dosahování společných cílů.

1.4. Kontrakultura

Kontrakultura vzniká spojením slova kultura, jehož význam je vysvětlen výše v textu a předponou kontra, která pochází z latinského „contra“, v překladu to znamená proti. Tento pojem byl poprvé použit Talcottem Parsonsem v roce 1951. Definice kontrakultury hovoří o určité opoziční kultuře, nebo subkultuře, která stojí proti majoritní kultuře. Kontrakultura kritizuje moderní většinovou kulturu a její výdobytky, jako je sériová výroba, nadvláda technologií, masmédiá, útlak a konformita (Smolík, 2010).

„Kontrakultura definuje a vyjadřuje sama sebe v opozici vůči vládnoucí kultuře, a to způsobem, jímž se odlišuje od subkultury“ (Barker, 2006, s. 92)

Pokud mluvíme o kontrakulturách, musíme zmínit především politická hnutí 60. a 70. let minulého století ve Spojených státech a Velké Británii. Jedním z nejvýraznějších hnutí jsou květinové děti neboli hippie. Jejich kulturní a politické názory se pojí s antimaterialismem, antikonzumerismem, sexuální revolucí, uvolnění mravů, odlišnost v otevřeném přijímání drog, v účesech a oblečení (Barker, 2006).

„Kontrakultura šedesátých let 20. století se snaží o zrušení utlačujících forem kontroly a konzumu. V konzumu spatřuje novou, vysoce efektivní formu kontroly. Důležitým znakem kontrakultury je hledání alternativy, můžeme říci, že kontrakultura je anarchistická, hledá prostor, ve kterém by byla možná svobodná činnost jedinců bez předchozího omezování programem. Klíčovou hodnotu má autenticita“ (Lužný, 1997, s. 37).

Heath a Potter (2012) popisují většinovou společnost jako klec, do které si lidé sami nechali zavřít a užívají si tento svůj stav. Společnost vyžaduje od každého svého člena konzumní konformitu, kterou lze získat a udržet pouze prostřednictvím potlačení individualit, svobody a kreativity. Důsledkem tohoto potlačování přirozenosti je strnulost celé společnosti a jednotvárnost životů všech jejích členů. Jediným možným způsobem, jak odolat nebo se vymanit ze spárů společenského diktátu se skrývá v odmítnutí mainstreamové kultury a přijmutí (popřípadě vytvoření) nové svobodné a individuální kontrakultury. Častým paradoxem je, že některé typické atributy pro určitou kontrakulturu si často „ukradne“ mainstreamový marketing a začne je prodávat konzumentům. Typickým příkladem tohoto zneužití je hnutí hippie, pro které byly typické dlouhé vlasy a typické odívání. Tyto atributy se v upravené formě dostali na trh a k rukám obyčejného konzumenta.

Globalizovaná „značková“ tyranie „...stvořila svět, v němž místo vlád vládnou korporace a v něm nejvýznamnějším vyjádřením našich hodnot a identit není občanství, nýbrž konzumerismus“ (tamtéž, s. 345)

1.5. Stručný přehled subkultur, hnutí a kontrakultur v historii

Umělecké avantgardní komunity 20. století založené na myšlenkách futurismu, dadaismu a surrealismu jsou inspirací pro vznik většiny současných i nedávných subkultur a hnutí ve světě. Inspirace z minulosti bývá v působení subkultur a hnutí jistě cítit hodně, ale ty současné subkultury a hnutí se od těch uměleckých odlišují větším důrazem na alternativní způsoby života. Rozdílné jsou i hodnoty a postoje různých subkultur a hnutí vznikajících někdy od 50. let minulého století v USA a později i ve Velké Británii.

Jak již bylo naznačeno, jedním z nejvýznamnějších a nejznámějších hnutí na světě jsou hippies. Hippies vzniká v 60. letech na západě USA. Před hippies pobuřovali svět američtí spisovatelé a dramatici z generace Beatníků a britští hohoes a Teddy Boys. Konec 60. let je ve znamení vzniku rockové scény a současně stále působení hippies a jejich pozdějších alternativ, například hodně radikální hnutí Yippies. Filozofie a cíle hnutí hippies ale nezůstávají pouze v Americe, ve Velké Británii v 70. letech znovu ožívá hnutí Mods, které otevírá cestu pozdějším Rude Boys, skinheads a punkerům.

Při návratu do Ameriky, konkrétně do New Yorku, se v 70. letech setkáváme s prostředím černošských a portorikánských ghett a v nich vznikajících prvních grafity a hudbou zvanou hip hop. 80. a 90. léta jsou charakteristická hip hopovou muzikou a grafity i Evropská města, včetně těch Českých. Stále existuje a rozkvétá subkultura punk, která se objevuje v mnoha různých podobách a inspiruje se i v ostatních hudebních stylech. Od přelomu 70. a 80. let až do konce 90. let se v Evropě hlásí ke slovu squatterské a anarchistické iniciativy. 90. léta jsou boomem hnutí a subkultur, vše z minulosti se teď mísí, ale stále nechávají dostatek prostoru pro vznik současnému boomu široké taneční scény. Vznikají nové módním i sociálně politickým a undergroundovým subkulturám (například hackerům, technopunkerům, atd.) (Smolík, 2010).

Konkrétním příkladům subkultur a hnutí, které se vyznačují odlišnými způsoby života a především odsuzování konzumní společnosti, se bude podrobněji věnovat třetí kapitola této diplomové práce.

1.6. Způsob života a jeho alternativy

Definovat pojem způsob života je dosti problematické, jde o širokou kategorii, podívat se na ni můžeme opět z pohledu různých oborů. V běžném pojetí se způsob života váže na život jedince ve všech jeho ohledech – bydlení, práce, móda, zdraví, způsob trávení volného času, spotřebě, atd. Životní způsob se označuje několika dalšími synonymy, jako například životní sloh, životní styl, apod. Lze tedy říci, že do životního stylu patří vše, co děláme, jak to děláme a jak se chováme (Duffková aj., 2008). V pojmu životní styl se ale neskrývají pouze činnosti, které člověk provozuje, ale také vztahy, které má a v kterých se realizuje ve své každodennosti. Proto, aby byly tyto činnosti považovány za životní styl, je nutné, aby se v životě jednotlivce objevovaly opakovaně a aby byly pro konkrétního jedince charakteristické.

„Životní styl je způsob, jakým lidé žijí“ (tamtéž, s. 53).

„Styl je způsob projevu v myšlení, chování, jednání nebo činnosti, která má charakteristické rysy vymezující ho vůči jiným stylům a nevýraznosti vůbec. Styl vyjadřuje hodnoty jedince nebo společnosti, používá se v mnoha významech... Životní styl označuje komplex psaných a nepsaných norem a identifikačních vzorců. Souhrn životních podmínek, na které lidé berou ohled ve vzájemných vztazích a chování. Podoba životního stylu je ovlivněna životním cyklem, společenskými rolemi, tradicí. Výrazný životní styl může přejít až v subkulturu“ (Jandourek, 2001, s. 243).

Jandourek (2001) považuje životní styl za komplex psaných i nepsaných norem a určujících vzorců. Souhrn životních podmínek, které utvářejí lidé pomocí mezilidských vztahů a interakcí. Podoba životního stylu je určována podmínkami, společenským statutem, tradicemi, společenskými rolemi a životem jedince.

Životní styl zahrnuje aspekty života, jako je typ pracovních vztahů, způsob sociální interakce, trávení volného času, reprodukční charakteristiky, apod. Životní styl je ovlivněn i širším kulturním kontextem, ve kterém se jedinec nachází, řeč je o tradicích, ekonomickou a sociální vyspělosti společnosti, náboženským vyznáním, prostředím, apod. (Všeobecná encyklopedie ve čtyřech svazcích, 1996).

V současnosti se bavíme o zdravém životním způsobu života. Marádová (2000) definuje zdravý způsob života jako vyrovnaný a pravidelný denní režim. Člověk by měl dodržovat pravidla zdravé životosprávy, mít dostatek spánku, jíst pravidelně a vyváženou stravu, mít dostatek pohybu, dodržovat hygienické návyky, žít v duševní pohodě a nepřetěžovat se, chránit se před úrazy a nemocemi. Důležité je také vyhýbání se negativním vlivům, jako jsou návykové látky, nezodpovědné chování. Podstatné je udržovat zdravé mezilidské vztahy.

Sociologové, kteří se zabývají životním stylem, se nezaměřují pouze na jednotlivce, ale také na skupiny a dokonce na celou společnost. Nejčastěji jsou zkoumány právě sociální skupiny a subkultury, důraz je kladen především na určité společné rysy, které mají individua ve skupině společné, které je spojují. Na základě stanovení základních rysů se určuje životní styl, který je pro danou sociální skupinu typický. Životní styl se mění v čase, životy lidí se mění, například před revolucí vypadal život české rodiny jinak, než vypadá dnes. Rozdílnost životních stylů lidí je daná rovněž místně. Rodiny žijící na vsi se liší od rodin žijících ve městech. Každý životní styl se váže k místu (Duffková aj., 2008).

1.7. Hledání vlastní identity

Proces individualizace moderní společnosti nabírá na síle díky zániku atributů tradičních společností společně s institucemi udržujícími jejich existenci. Individualizace přináší druh svobody, která byla doposud nepoznaná, ale zároveň zvyšuje odpovědnost jednotlivců za svoje činy a život. Zvyšuje se zájem lidí o vlastní identitu, budování osobnosti a hledání smyslu života (Beck, 2007). Hledání osobní identity se stává nelehkým úkolem každého člověka a je formována jeho sociálními interakcemi. Lidé mají právo experimentovat a zkoušet vše, co je jim nabízeno společností.

„Individualizace znamená osvobození jedince od předepsaného, zděděného a vrozeného určení ... lidská „identita“ přestává být daností, ale stává se úkolem; zároveň se tím na jedince svaluje zodpovědnost za plnění tohoto úkolu a za jeho důsledky“ (Bauman, 2004, s. 171).

„Individualizace označuje zaprvé zrušení a zadruhé vystřídání industriálně společenských životních forem jinými, v nichž si musí jednatel svůj život utvářet sám. Individualizací se myslí rozklad industriálně společenských samozřejmostí, stejně jako tlaku na hledání a vynalézání nových samozřejmostí bez samozřejmých věcí pro sebe sama a mezi lidmi navzájem“ (Beck, 2007, s. 136).

Podle Giddense (1991) se v individuální identitě setkávají jedinečné rysy jednotlivce a skupiny, s níž se identifikuje. Faktory, které jedince od některých lidí odlišují a s ostatními jej naopak spojují. Mezi tyto faktory patří například gender, věk, sexuální orientace, národnost, příslušnost k etnické skupině nebo zdravotní znevýhodnění. Subkultury, kontrakultury, sociální hnutí a komunity se stávají ideálním prostředím pro budování identit jednotlivců, které spojují některé společné rysy. Identity členů se prostřednictvím interakcí a procesu učení mohou měnit nebo se vytváří úplně nové. Současný vývoj společnosti a upevňování individualistické společnosti má za následek tzv. problematizaci identity. Člověk není definován jednou identitou celý život, naopak identity se stávají proměnnými, dočasnými a rozličnými ve své podstatě. Giddens (1991) hovoří o mnohosti identit jedince, které se pojí například s životním stylem nebo příslušenstvím k subkultuře nebo komunitě.

V této souvislosti můžeme tvrdit, že tvorba identity souvisí z širšího pohledu s možným procesem resocializace jedince, pokud je nutný nebo vyžadovaný. Vysvětlení podávají Průcha a Veteška (2012). Definují resocializaci právě v tomto širším pojetí jako proces, kdy dochází u jedince k sociálním změnám, aby byl schopen se přizpůsobit životu ve společnosti nebo v komunitě. V užším smyslu jde o proces přeměny identity spojené s přijímáním nových sociálních rolí a odučení některých stránek současných a bývalých. Resocializační pedagogika zkoumá vliv okolního prostředí na jedince a jeho vývoj. Při svém zkoumání čerpá z kulturních a sociálních hodnot, norem, tradic a zvyků, které jsou využívány při procesu resocializace.

„Když se požadavky na roli v novém statusu střetávají s předchozí nebo primární socializací jedince, může být nezbytný proces resocializace. Tento proces často vyžaduje odučení přijatých norem, hodnot, názorů a zvyků, aby mohly být nahrazeny novým souborem, který je považován za příhodný pro novou roli“ (tamtéž, s. 214).

2. Konzumní společnost

Název „konzumní společnost“ v sobě skrývá současnou mainstreamovou kulturu všech vyspělých zemí Evropy, Severní Ameriky a dalších vyspělých zemí a měst na světě. Pojem „konzumní společnost“ se poprvé objevuje ve dvacátých letech minulého století, v letech padesátých a šedesátých nabývá na popularitě a je hojně užíván až do dnešní doby a to jak v každodenní komunikaci laiků, tak i u odborníků a lidí vzdělaných v této problematice (Lipovetsky, 2007).

Přízvisko konzumní odkazuje k uměleckým dílům a jiným výrobkům s nižší estetickou či uměleckou hodnotou, důraz se klade na snadnou prodátnost výrobku (jako hodnotovou kategorii) a snaží se o snadnou percepci (jako výrazovou kategorii) (Henckmann a Lotter, 1995).

Konzumní kultura je založená na psychologickém působení na jedince a jejím cílem je dosažení co nejvyššího a nejlepšího ekonomického výsledku, mnohdy bez ohledu na všechno ostatní (i negativní) dopady na společnost. Konzumní zboží má za úkol přitáhnout potenciální kupce, musí být atraktivní, zdánlivě nepostradatelné, příjemné a nadmíru oslnivé, aby „se dokázalo samo prodat“ (Lipovetsky, 2007). Marketing konzumní společnosti se pomocí psychologie snaží uspokojovat zákaznickovy (obvykle potlačované) potřeby. K tomu se využívá především manipulace a snaha vyjít vstříc všem sociálním vrstvám (především prostřednictvím ceny a dostupnosti).

„V Americké společnosti se neustále opakuje: jsi to, co máš; jsi to, co kupuje; jsi to, co vlastníš. A když to nemáš, jsi méněcenný, jsi nula, nemáš cenu...Jde tu o předávání hodnot. Základní hodnotou, která je dětem předávána, znovu a znovu je to, že věci nebo značky je mohou učinit šťastnými“ (Konzumní děti aneb komercializace dětství, 2012, [online]).

Konzumní společnost se řídí logikou „pořád víc a pořád nové“ – v současné době je na zákazníky (konzumenty) vyvíjen neustálý nátlak, především z médií, reklam a sociálního okolí, mít neustále nové a luxusní věci a mít těch věcí co největší množství. Stěžejní logikou, se podle Lipovetského stává „hyperkonzumní aktivita“ (Lipovetsky, 2007).

Řešením, jak odolat manipulaci ze strany konzumerismu, který nás nutí nakupovat a konzumovat i to, co nepotřebujeme, je velice snadné. Nutné je odolat nutkání, které nás vede ke konzumnímu způsobu chování. Toto nutkání je vytvářeno uměle a to reklamou, sociálním tlakem a dalšími vlivy. Pokud nezvládneme odolávat a máme touhu něco kupovat, musíme vybírat pouze z alternativního zboží, ale i tak jsme konzumenty. Tento konflikt je tahounem moderní spotřební ekonomiky. Konzumerismus po nás nevyžaduje konformitu, ale snaží se vzbudovat soutěž, hon, závist, nepřehlédnutelnost v davu, atd. (Heath a Potter, 2012).

Podle Lipovetského (2007) nemá ale konzumní společnost v současnosti před sebou dlouhou budoucnost, s revolucí ve sféře informačních a komunikačních technologií vzniká postupně nová společnost – společnost sítí a informačního kapitalismu. Velkým pokrokem mezi těmito dvěma typy společností je odklon od touhy po materiálním zabezpečení, hmotných statcích, penězích a naopak se zvyšuje důraz na kvalitu života, osobní vyjádření, spiritualitu a zájem o smysl existence. Všemi způsoby materiální a konzumní společnost přechází v tzv. „postmaterialistický“ pohled na svět. „Kult věci“ jako hnací motor společnosti je odstraněn a nahrazen jinými prioritami. Podle současného stavu společnosti je zřejmé, že není společností sítí a informačního kapitalismu, jsou však zřejmé jisté změny a posuny v konzumní společnosti dneška. Spotřebitel procházející se po nákupních centrech se nespokojí se vším, co je mu nabízeno. Zvyšuje se touha nakupující po kvalitním zboží, „bio“ a „light“ výrobcích. Konzument častěji vyžaduje i certifikáty a záruky kvality. Lze tedy tvrdit, že spíše vzrůstá důraz na kvalitu než na nízkou cenu a kvantitu. Lipovetsky zdůrazňuje, že nejde o „postmaterialismus“ ale o „hypermaterialismus“ – společnost zůstává stále materiální a konzumní, ale klade vyšší nároky na kvalitu.

Konzumerismus je způsob chování, založený na neustálé a iracionální potřebě mít a vlastnit produkty nad rámec nutnosti pro uspokojení základních lidských potřeb. Jedná se o životní styl, založený na ideologii šířené a podporované zejména médii. Konzumní chování v člověku vyvolává subjektivní pocit štěstí, který je přímo úměrný množství (potažmo luxusu a novosti) nakoupeného zboží (Naucnastezka.cz, 2010, [online]).

Kritika konzumerismu především vyčítá to, že jedince přespříliš přesycuje a zahlcuje. I přes věčnou kritiku a veškerou snahu různých kontrakultur o změnu systému se žádná velká změna nikdy neudála. Hlavním problémem je to, že většina lidí je s kapitalismem a konzumerismem spokojena a nechce na tomto způsobu svého života nic měnit (Heath a Potter, 2012).

2.1. Rozumné potřeby a pseudopotřeby

Každý tvor na zemi má minimálně své základní potřeby pro přežití a musí je uspokojovat, aby zajistil svoji existenci. Potřeby se u jedinců mění a to jak svým obsahem, tak rozsahem a důležitostí. K uspokojování základních materiálních i duchovních potřeb lidí slouží výrobky, jejich následná spotřeba a využívání dostupných služeb. Každý živočišný druh, včetně člověka má své přirozené potřeby. Člověk se ale od ostatních živočichů odlišuje tím, že má i potřeby, které nejsou přímo spojeny s přežitím, a přesně naplňování těchto potřeb definuje člověka, jako odlišnou bytost (Lipovetsky, 2005).

Asi nejznámějším badatelem v oblasti lidských potřeb je jeden ze zakladatelů humanistického proudu v psychologii Abraham Harold Maslow. Jeho pyramida potřeb, která vznikla ve 40. letech minulého století, je dodnes často citována a znázorňována. Maslow seřadil potřeby podle jejich síly a priority. Vespod pyramidy se nacházejí základní potřeby, tedy ty fyziologické (potrava, teplo, potřeba bezpečí, atd.) Nad nimi se nachází potřeba lásky, úcty a seberealizace. Pokud nedojde u člověka k naplnění základních potřeb (těch vývojově starších), nemůže dojít ani k uspokojení těch sekundárních potřeb a hrozí u člověka pocit nepohody, který se může vyvinout až v nemoc (Maslow, 2000).

Fromm (1992, s. 106) se pouští do poněkud abstraktní stránky potřeb a hovoří o lidské náboženské potřebě. Definiuje ji jako potřebu člověka upnout se k nějakému objektu, k obrazu o světě, který mu pomáhá v orientaci v něm a především v hledání cíle, ke kterému má člověk směřovat. *„Bez mapy svého přírodního a sociálního světa – obrazu světa a svého místa v něm – který je strukturován a má vnitřní souvislost, by člověk byl zmatený a neschopný jednat cílevědomě a důsledně, nenašel by pevný bod, který mu umožňuje uspořádat všechny dojmy, jež doléhají na každého jedince.“*

V současném ekonomicky vyspělém světě roste počet a význam tzv. pseudopotřeb. Tyto potřeby nejsou vlastně potřeby v pravém slova smyslu, nepatří do Teorie pyramidy potřeb u Maslowa, nepatří mezi základní potřeby důležité pro existenci. Hovoříme v tomto případě o falešných, nepřírozených, umělých potřebách vyvolaných trhem a širokou nabídkou výrobků. Tyto potřeby jsou vynuceny společenskými, historickými, ekonomickými tlaky a podporovány prostředním moderní reklamy. Dnešní tržní mechanismy a ekonomické systémy jsou postaveny na zálibě lidí v nakupování a utrácení velkého množství peněz, pokud by tomu tak nebylo, systém by se dostal do krize.

Nakupováním věcí, které člověk v podstatě nepotřebuje, ale přinesou mu krátkodobý pocit štěstí a radosti, si drtivá většina vyspělé populace „léčí“ své komplexi, stres, nervozitu a neschopnost vydržet zrychlené životní tempo. Díky této „léčivé“ síle se z nakupování stává neodmyslitelný rituál moderního člověka. Popsaný trend se začíná objevovat někdy v období průmyslové revoluce. Roste víra lidí v neustálý růst životní úrovně a to díky novějším a výkonnějším technologiím, nekončícímu pokroku, neomezené spotřebě a uspokojování potřeb. Většinová společnost si vypěstovala víru, že lze tímto způsobem dosáhnout svobody a štěstí. V současnosti již víme, že tato vize je více než nepřesná a neomezené uspokojování potřeb k trvalému štěstí nevede. Lidé pocítují, že jde o umělé potřeby a jejich uspokojením docílí pouze chvilkové slasti a spokojenosti, které velice rychle opadají a je potřeba je obnovit, nebo vyvolat nové. Celý tento proces vede zákonitě k negativním ekologickým dopadům a ke zvětšování se rozdílů mezi bohatým světem a světem chudým (Fromm, 1992).

„Vypadá to, jako by se dospělí snažili děti přesvědčit, že život spočívá v nakupování, v získávání předmětů. A tato filozofie je provází od kolébky až do hrobu. Dát jim věci rychle, dát jim je často, dát jim je všude, kde je to možné. Cílem není jednorázový nákup, ale dlouhodobý spotřebitel“ (Konzumní děti aneb komercializace dětství, 2012, [online]).

Lipovetsky (2010) hovoří mimo jiné o spotřebě kulturní, jedná se o spotřebu, která není přímo spojená s hmotnými statky, ale její princip a význam pro jedince je též založen na novosti, pomíjivosti, okamžitém potěšení a rozptýlení. Mezi masově rozšířené patří filmy, seriály, hudební alba, knihy a podobné. Hlavním lákadlem kulturní spotřeby je možnost úniku z reality a z každodenní všednosti lidského života, nejvíce konzumovanými artikly jsou tím pádem ty, které obsahují něco, co nám normální život nepřináší v takové míře, jak bychom si přáli (sex, emoce, dobrodružství, atd.).

Opakem pseudopotřeb jsou tzv. „rozumné potřeby“. Pojem logicky zahrnuje všechny potřeby člověka, které opravdu potřebuje. Je ale těžké definovat, které potřeby do této skupiny spadají, jde totiž o velice subjektivní záležitost, která je ovlivněna mnoha faktory (věk, pohlaví, ekonomická situace, vzdělání, rodinná situace, kultura, historický kontext, atd.). Například pro ortodoxní křesťany existuje potřeba se modlit, chodit do kostela, zatím co pro ateistu není. Člověk, který se žíví jako profesionální kuchař, potřebuje sadu kvalitních nožů, zatím co běžnému člověku stačí pár obyčejných nožů. Fromm (1992) hovoří o tom, že nelze nikomu nadiktovat, co si má koupit a co ne, ale věří, že stát by ve spolupráci s odborníky z různých oborů (psycholog, sociolog, lékař, atd.) mohl alespoň stanovit hranice mezi zdravou a patologickou spotřebou.

Rozumné potřeby jsou dnes často skloňovány ve spojení s výrazy: dobrovolná střídmost, ekologická spřízněnost, environmentální šetrnost, trvale udržitelný nebo jednoduchý životní styl. Jde o různé pojmy, ale jedno mají společné - odlišnou hodnotovou orientaci od většinové populace. Hlavním principem je šetrnost k přírodě a životnímu prostředí a s tím neodmyslitelně spjaté odklonění od konzumního způsobu života. Dalším společným znakem je důraz na hodnoty duchovního a ne materiálního charakteru, které se opírají o etické zásady. Všechny tyto pojmy v sobě zahrnují jiné způsoby života, souhrnně nazývané jako alternativní. Alternativním lze nazvat způsob jednání či odlišný způsob dosažení cíle. Alternativní hnutí a organizace fungují jako subkultura nebo kontrakultura proti masové kultuře a usilují o výrazné odlišení se v rámci sociálního systému (Jandourek, 2001).

Antikonzumní nálady jsou v současné kultuře velice významnou silou. Jak již bylo v práci řečeno, marketing často přejímá typické prvky v určité kontrakultuře a nabízí je běžnému konzumentovi. Tyto antikonzumní a kontrakulturní prvky jsou mezi konzumenty oblíbeny a hojně vyžadovány. Důvodem, proč je vlastně takové velké zastoupení antikonzumeristických produktů na trhu je to, že se nejedná o kritiku konzumerismu ale o kritiku masové společnosti. Kritika masové společnosti je totiž jednou z nejvýznamnějších motorů posledních několika let. Veškeré filmy, knihy a další prostředky, které se snaží bojovat proti konzumu, vlastně jsou součástí tohoto spotřebního systému. Konzumerismus je revoltující, proto stále prosperuje (Heath a Potter, 2012).

2.2. Historický vývoj konzumní společnosti

Produkce výrobků a současně jejich konzumace je nedílnou součástí života lidstva od počátku civilizace a bude tak bezpochyby až do jejího zániku. Fáze předcházející „konzumní společnosti“ nazýváme „výrobní společnost“. Název této fáze společnosti je odvozen od primárního důrazu na produkci, lidé byli zavázáni k roli producentů. Ve fázi druhé jsou naopak lidé stavěni do rolí konzumentů a na konzum se přikládá největší důraz.

Historický postup od producenta ke konzumentovi je plný významných změn, jednou z viditelných je například móda. Jedinci mají právo a možnost usilovat o postup v sociální hierarchii. Další významnou změnou je změna v možnostech volby – konzumenti mají mnohem více možností zvolit si, co chtějí, ale přítomnost volby v jejich životě je permanentní. Na druhé straně lidé v žijící v éře „výrobní společnosti“ jsou sužováni každodenní rutinou a vystavování „trénování určitého způsobu chování a eliminací volby“ ze strany mnoha různých institucí. Se zefektivněním výrobních procesů a technickým pokrokem přichází i masová zaměstnanost v průmyslu (Bauman, 2005).

Konzumní společnost se uchytila někdy ve 20. letech minulého století a výrazně sílí v 50. a 60. letech minulého století. V dnešní době je velice často diskutovaným společenským problémem. Konzumní praktiky ale nejsou z počátku na výsluní, ale objevují se ve všech společensko-ekonomických trzích na pozadí obchodu, což prakticky znamená, že nejsou přímo spojeny s produkcí a prodejem. Stále je ale konzum kulturním i ekonomickým jevem (Douglas a Isherwood, 1996).

Lipovetsky (2007) rozděluje vývoj konzumní společnosti na tři hlavní fáze. Masová konzumní společnost, jejíž první fáze vrcholí těsně po druhé světové válce, se objevuje někdy po roce 1800 a to v souvislosti s rozvojem dopravy a možností rozvíjet masové státní trhy. Lokální trhy se tím pádem dostávají do pozadí. Roste produktivita práce kvůli novým technickým a pracovním postupům, které umožňují práci strojů 24 hodin denně a zvyšují tím výrazně množství výrobků. Veškeré tyto změny směřují k masové produkci, tedy ke zvýšené dostupnosti výrobků a v důsledku toho i snižující se ceny za ně.

Důležitou součástí procesu je ale i „převýchova“ kupců, je nutné z kupce, který se snažil nakupovat pouze proto, aby uspokojil své základní potřeby, vychovat konzumenta, který nakupuje, protože ho to naplňuje. Důležitým úkolem první fáze je zajistit získání určitého zboží pro mnohem větší okruh lidí, než bylo doposud možné. V této době také vznikají první značkové nálepky, tety určitá poznávací znamení a určení kvality a jinakosti zboží, které mohou i několikrát zvýšit hodnotu zboží. V této době tedy vznikají první značky a reklamy na ně. Vzniká moderní konzument, který nekupuje výrobek jako takový, ale kupuje si jméno a značku (Lipovetsky, 2007).

Vnímání značek jako záruky luxusu a kvality končí někdy v 90. letech minulého století. Všechny značky se najednou vyrovnávají a kvalita se stává identickou, značky se najednou definují jinak. Základem každé značky samozřejmě zůstává vyšší kvalita, ale na druhé straně se upevňuje vědomí klientů, že když si koupí určitou značku, tak ví, že je něčím lepší než ostatní. V 90. letech minulého století přichází generace, která ve svém životě nikdy nepoznala bídu, prožívá svůj život v blahobytu a občasných, malých a bezvýznamných krizích. Těmto klientům již nestačí pouze luxus značek, ale touží po něčem víc, po nějaké přidané hodnotě, po zážitcích. Z tohoto důvodu se značky začínají spojovat právě s nějakým zážitkem (například s hudbou, sportem, filmem, atd.). V první řadě se dbá na to, co se s výrobky dá dělat a jak mohou určovat naši osobnost. Značka získává sílu definovat naše já. Prostřednictvím značek si můžeme koupit image, identitu a příslušnost k určité komunitě. Tento psychologicko-sociální jev je také jedním z důsledků konzumní společnosti a vlivem materiálna na sociální status a zařazení ve společnosti (Závislosti – závislost na nakupování HQ CZ, 2012, [online]).

Druhou fází procesu vývoje konzumní společnosti máme na mysli období cca od roku 1950 do roku cca 1980, kdy lze mluvit o „společnosti touhy“. Tento pojem je spojený s vytrvalou až agresivní stimulací konzumentů k neustálé spotřebě a to prostřednictvím reklamy a vytvářením nových a nových potřeb (pseudopotřeb). Důsledkem tohoto působení dochází ke změnám ve společnosti na úrovni mravů hodnot, hierarchie, vztahů k věcem a vztahu k ostatním lidem. Touha po pohodlí, užívání si volného času, hédonismus a život v přítomnosti jsou modlami budoucí doby. Směrodatný je pro druhou fázi především ekonomický a hospodářský růst, který je schopen poskytovat a distribuovat masově vyráběné výrobky téměř všem. Vznikají řetězce supermarketů a obchodních domů a do módy se dostává politika slev a výprodejů. Zboží také podléhá módnosti a jeho životnost je tím pádem omezená (nejčastěji na roční období), dokud se neobjeví nové, módní výrobky. Již v této fázi se objevují spekulace o tom, že nadbytek neznamena nutné štěstí a radost, ale naopak sebou nese mnohé negativní dopady. Tento pocit přžívá a rozširují se řady jeho příznivců dodnes.

Třetí fáze vývoje konzumní společnosti nastupuje někdy koncem 70. let a jde již o společnost, kterou lze právem nazývat konzumní. Zatím stojí na svém začátku, doposud se neobjevilo nic, co by ji zastavilo, zamezilo komercializaci. Jak již bylo výše řečeno, opírá se tato „filozofie“ o jednoduchý princip „čím víc mám, tím více chci“. Konzument se rozvíjí společně s trhem a je čím dál tím náročnější, jeho tužby se mění, lačnost po materiálu se zvyšuje a vznikají stále nové potřeby (pseudopotřeby). Rozměr a význam vlastnictví je mnohem širší, než jak bylo doposud v práci popsáno, jde o definici osoby pomocí sociálního statusu, uznání, důležitosti a společenské integraci. V této fázi je hlavní především individualistická spotřeba, teda snaha člověka prostřednictvím konzumovaného zboží definovat vlastní osobnost a významnost pro společnost (Lipovetsky, 2007).

2.3. Charakteristika současné konzumní společnosti a postavu konzumenta

„Nikdo, nebo téměř nikdo, v našich společnostech nežije s cílem získat skutečně jen to nejvíce nezbytné, s rozvojem spotřeby, zábavy a blahobytu se nadbytek domohl demokratického oprávnění, stal se legitimní touhou mas“ (Lipovetsky, 2005, s. 84).

Konzumní společnost je úzce spojena s procesem globalizace. Globalizace je v podstatě dlouhodobý proces integrace světové civilizace, který probíhá prakticky již od pravěku, kdy první lidé expandovali na nová území skrz masivní migraci. Globalizace je definována jako otevírání trhů zboží a služeb i finančních trhů (Warner, 1996).

Toto ekonomicky velice silné prostředí konzumní společnosti společně s vysokým stupněm globalizace vyústuje v čím dál větší produkci výrobků a s tím spojenou zákaznickou spotřebou. Vysoká spotřeba má za následek stále se zvyšující množství odpadu, problémy s jeho likvidací a špatné ekologické důsledky. Zboží je pro zákazníky lákavé svojí nízkou cenou a dobrou dostupností, z tohoto důvodu se mění motivace zákazníků pro nakupování. V současnosti nejde pouze o uspokojení nutných potřeb, ale jde o uspokojení chůtí a lze říci, že i společenskou možnost zvýšení svého společenského statusu. Lze tvrdit, subjektivní pocit štěstí každého člena konzumní společnosti je přímo úměrný nakoupenému zboží.

Konzumní způsob života má také neodmyslitelný vliv na trávení volného času konzumentů, konkrétně je řeč o nakupování jako druhu volnočasové aktivity a s tím spojený rozvoj nových forem pro konzumování (obchodní střediska, internetové obchody, secondhandy). Obchodní střediska dokáží zákazníkovi nabídnout téměř vše, co potřebuje pro strávení svého volného času – nepřeborné množství výrobků, občerstvení, zábavu a příjemné prostředí (Lury, 2011).

Konzumentem označujeme člověka, který konzumuje. Konzumováním v tomto případě rozumíme využívání věcí k uspokojování potřeb a tužeb, jejich následné spotřebování, vypotřebování, vyčerpání. Konzument má k dispozici peníze, za které si kupuje věci, které jsou určeny ke konzumaci a koupí se stávají konzumentovým vlastnictvím a je zamezeno ostatním konzumentům je užívat bez souhlasu a povolení majitele. Díky penězům si můžeme plnit sny a tužby a uspokojovat své potřeby po vlastnictví (Bauman, 2005).

"Lidé už nenakupují pro uspokojení nezbytně nutných potřeb, ale nakupují proto, že je to baví, zboží je levné, je ho dostatek a také proto, že to tak dělají všichni" (Baťa, 2010, str. 30).

Podle Eriksena (2010) žijeme v době zvláštního paradoxu – máme vše, ale to je vše, co máme. Naším hlavním životním úkolem je neustále hledat štěstí, jako bychom byli naprogramováni, jako bychom jeli na autopilota. Současný člověk se nachází pod neustálým přísunem nových impulzů a podnětů, které se mu nabízí. Člověk v minulosti (myšleno několik desítek let zpět) nebyl z daleka pod takovým nátlakem v tomto smyslu. Svět se zrychlil, zkomprimoval se na pouhou náhodu, jsme nuceni toto zrychlení ustát a připojit se k této rychlosti. Okolí je plné událostí a informací a není si kdy odpočinout, kdy vypnout a vymanit se z toho.

Eriksen (2010) přirovnává dnešní společnost k velkému vlku a mluví o teorii tzv. „syndromu velkého vlka“. Vlk je popisován jako hladový, nenasycený, chtivý, usilující sníst tři vypasená prasátka. Každý den se snaží vymýšlet nové lsti, pomocí kterých tři prasátka dostane a sní. Nakonec se mu to přece jen podaří, a když vaří prasátka v kotli, jedno z nich se ho zeptá, co vlk bude dělat, až je sní? Vlk se zamyslí a nevšimne si, že prasátka mezitím unikla. Vlk ale díky tomu pochopí svoji existenci, která je založena na snu o polapení, zabití, uvaření a sněžení tří prasátek. Kdyby nebylo prasátek, nebylo by ani vlka. Společnost je podle tohoto Eriksena podobenství ve fázi, kdy vlk prasátka snědl a nemá nic, o co by se snažil teď, ve skutečnosti mu totiž prasátka nestačila, chce víc a to i přes to, že chodí spát s plným břichem. Toto ale podle Eriksena není šťastný život, o který po celou dobu usilujeme.

Podstatou tržního mechanismu je kvantita, která je důležitější, než kvalita. Toto je podstatou celého supermarketového průmyslu – je vlastně jedno, co prodáváme, hlavně, že toho prodáváme hodně a rychle. Nakupování nám přináší pocit štěstí a to i v případě, že kupujeme věci, které nepotřebujeme. Problém je ale v pomíjivosti štěstí způsobeného materiálem (Eriksen, 2010).

„Konzumace zboží by ideálně měla přinášet okamžité uspokojení a to ve dvojitým smyslu. Spotřebované zboží by mělo přinést spokojenost ihned, bez zpoždění, bez zdlouhavého učení se novým schopnostem a bez rozsáhlých základních dovedností; ale uspokojení by také mělo skončit v čase svého naplnění při zkonsumování zboží a tento čas by měl být zredukován na holé minimum. Tímto se nejlépe dosahuje toho, že konzumenti neudrží dlouho své touhy zaměřené na nějaký objekt; jsou netrpěliví, impulzivní, vášniví, vzdorovití a svěhlaví, a co víc i snadno se pro něco vybudí a stejně tak jsou citliví a snadno ovlivnitelní a lehce mohou ztratit zájem“ (Bauman, 2005, s. 25, překlad autorka).

2.4. Negativní dopady konzumerismu

Konzumerismus má mnoho svých kladných i záporných stránek, záleží na pohledu, ze kterého se na danou problematiku díváme. Pro potřeby práce není nutné ani možné jmenovat a popsat všechny negativní dopady konzumního způsobu života, proto jsou zmíněny jen tyto – nadspotřeba, ekologické dopady a konzumní nemoci. Mezi ty kladné lze zařadit rozvíjející se tržní ekonomiku a množství zboží, kterým lze uspokojit poptávku ze strany konzumentů. Na neštěstí je množství zboží tak velké, že nelze všechno zkonsumovat a vzniká velká nadspotřeba.

2.4.1. Nadspotřeba

Pojem nadspotřeba nemá ucelenou definici, ale jednou z těch výstižnějších je například Baťaova. *"Jde o spotřebu nad určitou normu. V případě běžného zákazníka lze za normu považovat objem produktů, které dovede bezprostředně zkonsumovat či jinak využít. Jinými slovy, je to objem produktů, který zcela uspokojí zákaznickovy potřeby. Nadspotřeba znamená, že zákazník nakoupí více, než ve skutečnosti potřebuje"* (Baťa, 2010, s. 30).

Baťa (2010) ale ve své definici pozapomíná na určitý psychologický aspekt nadspotřeby, konkrétně vliv na sociální status, uspokojování potřeba klientů a pocit štěstí z nákupu. Pospíšil (2011) definuje spotřebu trochu konkrétněji. Mluví o tom, že nadspotřeba je stav, kdy množství spotřebovaných výrobků a služeb jedince překračuje schopnosti jejich využití. Spotřeba také slouží k naplňování pocitů štěstí, zvýšení statusu, apod. Spotřebitel se nijak nezabývá problematikou udržitelných zdrojů. Pojem označuje také celkovou spotřebu společnosti, která překračuje meze udržitelnosti ekosystému a tím devastuje zdroje.

Výrobci vyrábí ve velkých sériích, levně, rychle a výhodně. Produkce v tomto prostředí přesahuje poptávku, tím pádem vzniká vysoká nabídka a nadspotřeba. Výroba se stává lehčí, než prodej. Výrobci se musí snažit své zákazníky co nejvíce namotivovat k nakupování a to i toho zboží, které nepotřebují. V moderní době je společnost schopna zkonsumovat více, než ve skutečnosti potřebuje. Faktem je, že výrobci již nezkoumají poptávku na trhu, ale vyrábějí vše, co je napadne, lidé jsou vždy ochotni si výrobek nebo službu koupit. Nadprodukce a tím pádem i nadspotřeba vede k vyšším ziskům výrobců (Baťa, 2010).

Každý člověk disponuje určitým množstvím osobní spotřeby, pro určení nadspotřeby je nutné vzít v potaz, zda snaha o dosažení určitého množství výrobků a služeb opravdu povede k uspokojení konzumenta a k naplnění pocitu štěstí. Nadměrná spotřeba má ale i opačný případ, možná častější, než je očitý projev konzumní společnosti. Druhý typ spotřeby je způsoben neznalostí a pasivitou spotřebitelů a nepřiměřeným využíváním environmentálních (přírodních) zdrojů (Brown a Cameron, 2000).

2.4.2. Ekologické dopady

Konzum je založený na spotřebě a výroba ve velkém zapříčiňuje nadspotřebu. Nastal velký rozvoj výroby plastů a touha společnosti po vysokém hygienickém uchování výrobků. Příroda je plná nerozložitelných materiálů, které nejsou dále využitelné pro další výbavu. (PET lahve, plasty, atd.). Moderní výrobci se otázkou ekologie nezabývají vůbec nebo pouze „na oko“. Vše o co jde, je zisk a ekologické zpracování těchto materiálů je velice finančně náročné. V současné době se o tuto problematiku zajímá stát a snaží se ji legislativně upevnit. Mezi další významné ekologické problémy způsobené nadměrnou spotřebou patří plýtvání různými zdroji, jako je voda a ostatní přírodní suroviny. Mezi suroviny, které jsou na pokraji vyčerpání, patří například ropa, jejíž zásoby se celosvětově zužují. Lidé ale plýtvají i teplem, elektrickou energií, pohonnými hmotami, atd. (Manažerská etika, 2000).

S velkou produkcí nerozložitelných materiálů přichází také problém s nadměrným objemem odpadu, který je produkován. Po druhé světové válce se zvyšuje roční příbytek odpadu rok od roku mnohonásobně. Otázka likvidace a recyklace všech druhů odpadů (pevné, tekuté, plynné) je především v rozvojových zemích nevyřešená, až přehlížená. Existuje nemálo druhů materiálů, během jejichž rozkladu vznikají další nebezpečné látky, které pronikají do životního prostředí. Likvidace odpadů se stává čím dál tím složitější a proto se vlády a ekologické organizace snaží hledat různá řešení. Mezi ty nejznámější a nejpoužívanější způsoby patří: třídění odpadů již u domácností, omezení používání obalů, zvýšení pokut a sankcí za nelegální skládky, používání recyklovatelných materiálů, osvěta a informování obyvatel, atd.

Mezi největší problémy současného světa z pohledu ekologie patří i skleníkový efekt. Po dlouhou dobu historie lidstva bylo předpokládáno, že všechny přírodní zdroje jsou neomezené a lze neomezeně skladovat odpady. Nejnebezpečnějším plynem pro přírodu je CO₂ – oxid uhličitý, který patří mezi skleníkové plyny. Tento plyn vzniká především spalováním uhlí, dřeva, ropy a zemního plynu, tedy při výrobě. Gore (2000) hovoří o tom, že množství tohoto plynu v atmosféře zapříčiňuje změnu rozdělení tepla. Země má svůj přirozený skleníkový efekt, který udržuje příznivou teplotu pro život (bez něj by na Zemi bylo cca -18 stupňů Celsia), nadměrný skleníkový efekt, způsobený CO₂ má vliv na globální oteplování. Globální oteplování je dalším významným jevem a ekologickou katastrofou, v jeho důsledku totiž dochází ke klimatickým změnám, které mohou být pro lidstvo velkou hrozbou.

2.4.3. „Konzumní nemoci“

Mezi další negativní dopad konzumního způsobu života patří tzv. „konzumní nemoci“, neboli závislosti. Mezi nejrozšířenější patří závislost na alkoholu, sexu, jídle, nakupování, drobných krádežích, atd.). Nezanedbatelnými negativními důsledky konzumního způsobu života na člověka jsou také další nemoci (civilizační nemoci), například deprese, úzkosti a mnohdy jejich výsledek – sebevraždy (Lury, 2011).

Důvody těchto negativních změn na zdraví lidí je celá řada. Mezi nejvýznamnější lze zařadit náročný, rychlý a komplikovaný způsob života, velký informační tlak na člověka a všeobecně panující atmosféra soutěživosti. Velkým problémem se stává neustálý tlak na konformní a konzumní způsob života, někdy nazývaný také jako „diktatura konzumu“, který spotřebitele velice vyčerpává. Obranou, kterou si člověk postupně vyvinul, se stala sociální izolovanost a rozvíjení blízkých a intimních vztahů pouze v prostředí rodiny. Moderní rozvoj komunikačních a informačních technologií se ale pozvolna dostává i do prostředí rodiny a domova, kde nenápadně narušuje a oslabuje intimní vztahy.

Působením moderních informačních médií nedochází pouze ke změnám na poli sociálních vztahů, ale nutí jedince srovnávat své vlastní schopnosti a možnosti s „ideály společnosti“, které jsou mu prostřednictvím těchto médií předkládány. Časté zklamání z neúspěchu a pocit bezmoci se objevují u člověka, který i přes veškerou snahu těchto společenských ideálů nedosáhne. Ve skutečnosti mediální obraz není skutečným společenským ideálem a neříká nic o skutečných možnostech a schopnostech konkrétního člověka.

Celá řada výzkumů v medicíně dochází k závěru, že lidé šťastní jsou na rozdíl od nešťastných méně sužováni psychosomatickými nemocemi. Veškeré pocity nespokojenosti, bezmoci a stresu, které mimo jiné vznikají i díky konzumnímu způsobu života, jsou mnohdy předchůdci somatických onemocnění. Pacienti ve stavu neštěstí, bezmoci a nespokojenosti mají tendence rezignovat, což má negativní vliv na celý imunitní systém a rovnováhu v organismu. Tímto způsobem vzniká v těle příhodné prostředí pro vznik nemoci.

2.4.4. Civilizační nemoci

V kanadském dokumentu „Konzumní děti aneb komercializace dětství“ (2012, [online]) se hovoří o tom, že vychováváme novou generaci superkonzumentů, která nakupuje mnohem více než jakákoliv předchozí poválečná generace. Počet mladých lidí trpících maniodepresivní poruchou se za posledních 30 let zvýšil 40 krát. Poruchou soustředění a hyperaktivitou trpí v USA téměř 4 a půl milionů dětí. Děti jsou také častými pacienty s diagnózou deprese a úzkosti, jen v USA každoročně lékaři předepisují dětem kolem 8 milionu balení antidepresiv. Díky výzkumům bylo zjištěno, že čím více děti sledují televizi a ostatní média, tím více se u nich objevují deprese a úzkostné stavy. Také cukrovka se stala velkým problémem, přibližně každé třetí dítě narozené v USA po roce 2000 trpí touto vážnou a nevléčitelnou nemocí. Zvyšuje se také počet dětí, které trpí vysokým tlakem. Civilizační nemocí, která je v současnosti probírána asi nejčastěji, je obezita. Počet dětí, které trpí obezitou, tvoří 16% celkové dětské populace v USA, to je 4 krát více, než tomu bylo v 60. letech minulého století. Šance dětí dožít se vysokého věku jsou mnohem menší, než jaké mají jejich rodiče. Děti dnes trpí takovými nemocemi, které se dříve v takto nízkém věku vůbec neobjevovaly.

„V ekonomicky vyspělých zemích západní civilizace se vyskytuje úzkost a deprese u mladých lidí podstatně častěji, než tomu bylo u jejich rodičů. Vyspělým zemím navíc statisticky připadá významně větší podíl výskytu psychických obtíží než zbytku světa. Výskyt sebevražedných pokusů a dokonaných sebevražd je ve vyspělých zemích vysoký. Miliardové obraty byznysu farmaceutických firem můžeme vidět zejména v oblasti psychofarmak a zde hlavně v lékových skupinách anxiolytik a antidepresiv“ (Štěstí, Bohatství, Moc a Nemoc, 2010, [online]).

Stres

Pojem stres lze přeložit jako „tíha, nátlak“. Vágnerová hovoří o stavu nadměrného zatížení nebo ohrožení jedince, které vzniká v situacích, kdy jsou na člověka kladeny vyšší nároky, než by byl schopen ustát a to jak psychické, tak fyzické. Distres je druh stresu, který působí na člověka negativně, zatímco eustres je stres pro člověka v jistých ohledech prospěšný. Stres vyvolává pocit marnosti a neschopnosti situaci řešit nebo ovlivnit její vznik. Strach je také součástí stresu, strach z návratu stresové situace, strach z jejího nezvládnutí (Vágnerová, 2004).

Dlouhodobé působení stresu může být příčinou psychosomatických onemocnění, syndromu vyhoření, úzkostí, poruch spánku, depresí, vysokého tlaku, infarktu nebo žaludečních potíží. Čím častěji a čím více působí stres na organismus, tím více snižuje jeho obranyschopnost a vytváří příhodné prostředí pro vznik civilizačních nemocí (například diabetes) (Huber aj., 2009).

Frustrace a deprivace

Frustraci, jako stavu psychiky, člověk propadá v případě, že se dlouhodobě ale marně snaží dosáhnout nějakého cíle, ale nedokáže překonat překážky, i přes vynaložení vši své energie. Cíl, kterého se snaží jedinec dosáhnout, je pro něj velice důležitým, proto jeho nenaplnění vede k frustraci. Očekávání jsou tím pádem nenaplněná a dochází ke zklamání. Frustrace má vliv na psychický i fyzický stav jedince, stejně jako stres. Projevuje se například labilitou, poruchami soustředěnosti, náladovostí, depresemi (Vágnerová, 2004).

Vágnerová (2004) definuje deprivaci jako stav dlouhodobého postrádání nějaké životně důležité potřeby, například citové opory, kognitivních podnětů, sociálních vztahů, atd. Jedná se o nedostatečné nebo žádné uspokojování významných biologických, psychických nebo sociálních potřeb jedince. V biologické rovině lze hovořit například o nedostatku spánku, tekutin, jídla nebo sexuálního uspokojení. Následkem těchto deprivací může docházet k závažným onemocněním, až k smrti. V rovině emoční dochází k neuspokojení potřeb lásky, porozumění, bezpečí, sociálních interakcí. Tyto deprivace vedou často k narušenému vnímání mezilidských vztahů. Dlouhodobá deprivace se trvale podepisuje v osobnosti jedince a může mít na jeho život fatální důsledky.

2.4.5. Závislosti

Člověk může být závislí prakticky na všem – na látce, činnosti, jiné osobě, na něčem abstraktním, atd. Kvůli zaměření práce na konzumní jednání jsou zmíněny pouze ta závislostní onemocnění, která s touto problematikou úzce souvisí. Řeč je v tomto případě o závislosti na alkoholu, drogách, jídle, práci, nakupování a s ním spojenou kleptomanií.

Mezi rizikové faktory vzniku závislostí patří mimo jiné i společnost. Konkrétně hovoříme o chudobě, nedostatku příležitostí, náhlých sociálních změnách, politických změnách a nestabilitách, neschopnosti společnosti nabídnout lidem efektivní způsob trávení volného času, atd. Alkohol, tabák, drogy, jsou velice snadno dostupné i nabízené. Společenské normy a legislativa se ke zneužívání drog staví spíše kladně. Média jsou orientovaná především na senzaci, násilí, reklamu, konzum, negativní modely a nevěnuje moc velkou pozornost zdraví a kvalitnímu životu. Velký vliv na vznik závislostí mají také změny zapříčiněné pohybem obyvatel a neosobním velkoměstským prostředím (Nešpor aj., 1996).

„Závislost - jde o kategorii, která vždy patřila k člověku, existovala s ním a vyvíjela se. Po staletí se lidstvo snaží tuto vlastnost dostat pod kontrolu, a stále se mu to nedaří. Problém závislosti kombinuje vlivy sociální, psychologické i biologické. Záleží na okolnostech, který z vlivů je v daném momentě rozhodující“ (Mühlpachr, 2009, s. 56).

Závislost je multifaktoriální jev bio-psycho-sociální podstaty. Jde o nutkavé puzení k nějaké činnosti nebo k získávání nějaké látky. Závislý jedinec má potíže v sebeovládání při užívání látky a může trpět abstinčním syndromem při jejím nedostatku. Závislosti mají dvě roviny – psychickou závislost a fyzickou závislost. U závislých na nějaké látce se prokazatelně zvyšuje tolerance k ní a tím pádem i její dávky jsou čím dál tím větší a častější. Uspokojování nutkavých potřeb spojených se závislostí vede k zanedbávání jiných zájmů a potěšení, včetně udržování sociálních a rodinných vztahů. Závislý pokračuje ve svém způsobu života a chování i přes veškeré očividné negativní vlivy na jeho tělo i mysl (Závislosti – závislost na práci HQ CZ, 2012, [online]).

Alkoholismus

Alkohol je společně s cigaretami drogou, která je v současné době podceňována, přehlížena, dostupná a má tisíciletou tradici po celém světě. Společnost je s alkoholem dost spjatá, mnoho rituálů a tradic je spojených s konzumací alkoholu a to od narození až po smrt, alkohol je společností plně akceptován. Abstinenci jsou lidé, kteří odmítají konzumaci alkoholu, jsou v dnešní společnosti považováni za patologické jedince. Alkohol je nebezpečný právě ve své lehké dostupnosti a to i pro děti a mladistvé (Mühlpachr, 2009).

Alkohol i cigarety se považují za lehce dostupné ve většině částí světa, jsou propagovány reklamními kampaněmi, které se zaměřují především na mladé lidi. Rozdíly v konzumaci alkoholu z genderového hlediska jsou velké, ženy (především ty starší) pijí méně často než muži. Nadměrné pití alkoholu ničí zdraví, sociální a rodinné vztahy a zasahuje i do chodu společnosti jako takové. I přes všechny negativní vlivy je tato droga stále hojně užívána a uznávána ve společnosti (Fischer a Škoda, 2009).

„Společnost dětí a mladistvé před alkoholem chrání zákonem. Věková hranice pro podávání alkoholických nápojů je v České republice 18 let, v USA a Japonsku 21 let, ve Švédsku 20 let“ (Nešpor aj., 1996, s. 22).

Alkohol je považován Nešporem a kol. (1996) za průchozí drogu, to znamená, že je většinou něco jako přestupní droga k těm tvrdším. Ovšem setkáváme se i s opačným průběhem, kdy se člověk dostává od závislosti na drogách k závislosti na alkoholu. Americké výzkumy naznačují, že riziko škodlivého užívání drog je vyšší u dětí, které začínají pít a kouřit v mladém věku.

Drogová závislost

Člověka provází užívání drog po celou historii jeho existence, vlastně to není záležitostí pouze člověka, ale i dalších živočišných druhů. Požití drog výrazně mění způsob, jakým vnímáme, interpretujeme a prožíváme emoce a veškeré dění kolem nás. Drogy jsou látky chemického nebo biologického typu a mohou u člověka vyvolat závislost a návyk. Pro rozvinutí závislosti není ani tak důležité to, jak látka působí, ale spíš co od ní uživatel očekává (Sananim – Drogová poradna [online], 2013).

„Nejrizikovější skupinou v oblasti abúzu drog se jeví populace dětí a mladistvých. Při formování životního stylu hraje prvořadou úlohu rodina. Pozornost je třeba věnovat aspektům demografickým, sociálnímu postavení rodiny, povahovým vlastnostem rodičů, funkci rodiny jako celku, úrovni a druhu výchovných přístupů rodičů, vztahu a přístupu k dítěti a k adolescentovi, a opačně. Dysfunkční rodina je vedle patologické komunikace a hledání sociální identity jednou z nejdůležitějších příčin vzniku abúzu drog. Skupiny mládeže, kamarádi, vrstevníci, se kterými se oslabený jedinec stýká, mají nesporný vliv na to, že adolescent experimentuje s návykovými látkami“ (Mühlpachr, 2009, s. 81)

Závislost na jídle

Závislost na jídle se řadí mezi poruchy příjmu potravy, problematiky, která zahrnuje široké spektrum různých poruch od anorexie po přejídání. Udržet si zdravé stravovací návyky v současné době a společnosti je velice těžké. Lidé jsou vystavováni lehké dostupnosti mnoha různých nedravných výrobků, fast foodů a sladkých pochutin. Žijeme v době tak rychlé, že si mnozí z nás nenajdou ani čas na uvaření si zdravého a výživově hodnotného jídla na celý den.

Specifičnost problematiky závislosti na jídle se skrývá především v tom, že jídlo je nedílnou součástí života a musíme ho přijímat bezpodmínečně, nelze tedy jako u jiných závislostí problém řešit abstinencí. Léčba se zaměřuje na to, aby nemocného naučila správně jíst, mít pravidelný režim a naučit si vybírat, co bude jíst a kdy. Rozvoj této závislosti souvisí i s historickým vývojem stravování, zatímco dříve plnilo jídlo pouze tu funkci, aby se člověk naplnil a získal z něj energii, dnes se jídlo stává zážitkem, rituálem, požitkem a něčím, co spojuje lidi.

Příčiny vzniku poruch příjmu potravy je mnoho, často jím bývá nízké sebehodnocení, rozpor mezi představou o sobě sama a realitou, tendence řešit věci impulzivně a rychle. Velice rizikovou skupinou jsou úzkostliví lidé. Na vznik závislosti mají vliv také špatné nebo žádné stravovací návyky z rodiny a společenská situace. Ve zkratce jde o maladaptivní způsob řešení problémů.

Závislost na jídle, konkrétně přejídání, má několik základních znaků. Člověk konzumuje, i přes to, že mu to činní potíže (například už je přejedený) a to z toho důvodu, že má neodolatelnou chuť a touhu po jídle. Konzumaci nemá závislý nijak pod kontrolou, a pokud nemůže zrovna konzumovat, tak trpí abstinenčními příznaky. Závislý, stejně jako je tomu

u alkoholu a drog, postupně zvyšuje dávky a přestává se zajímat o práci, rodinu, své zájmy a sociální život. Jídlo přináší útěchu, potěšení, slast, uspokojení a funguje jako odměna. Mnohdy je člověk závislý třeba jen na určitém druhu jídla, například na cukru, který dodává energii a potlačuje negativní pocity, emoce a úzkosti sídlící v amygdale. V České Republice trpí přibližně 55% lidí nadváhou nebo obezitou. Závislost na jídle vede k vážným zdravotním komplikacím jako je cukrovka, infarkty, obezita, vysoký krevní tlak, smrt, atd.

Dalšími, ale neméně závažnými poruchami příjmu potravy, jsou anorexie a bulimie. Anorexie je postupné vynechávání jídla mnohdy spojené s nadměrným sportováním a užíváním projímacích prostředků. Anorexií mohou trpět muži i ženy, nejčastěji se s ní setkáváme u dospívajících dívek, které patří do rizikové populace. Na mladé dívky je vyvíjen prostřednictvím kultu těla velký nátlak ze sociálního okolí a z médií. Častými příčinami jsou problémy v rodině, důraz na vzhled, neustálé držení diet v rodině, přehnané nároky na dítě, atd. Nemocnice přijmou v současnosti průměrně 500 pacientek a pacientů s anorexií ročně. Bulimie je hůře zjištělná, nemocní totiž vypadají stále „normálně“. Jedná se o nemoc, kdy se pacienti záchvatovitě přejídají a poté zvracejí nebo užívají projímací prostředky (Závislosti – závislost na jídle HQ CZ, 2012, [online]).

Workoholismus

Workoholismus neboli chorobná závislost na práci nebo jiné činnosti nutí závislého neustále pracovat nebo přemýšlet nad prací. Myšlenky na práci dominují nad všemi ostatními, závislý pracuje s takovou vervou, že ostatní činnosti úplně odstaví na druhou kolej, včetně rodiny, přátel, koníčků a odpočinku, nejsou pro něj už důležité. Z historického hlediska je velká pracovitost normální, lidé kdysi také vstávali do práce v časných ranních hodinách a vraceli se domu v pozdních večerních hodinách. Jejich práce však byla jiná, byly za ní vidět určité výsledky a lidé uměli odpočívat (v neděli, při poutích, při různých náboženských příležitostech, posvícení, atd.). Z počátku člověk pracuje dobrovolně, postupem času se ale v jeho hlavě a těle stanou určité psychické a zdravotní změny, které ho nutí k neustálým myšlenkám na práci a práci samotné. Workoholik věnuje maximální dobu ze svého myšlení, činnosti a volného času práci. Práce se pro něj stává životním smyslem a posláním, jeho hodnotový žebříček je posunutý. Často si můžeme splést hodně pracujícího člověka s workoholikem, rozdíl mezi nimi tkví v tom, že hodně pracující člověk si na rozdíl od patologického pracanta po práci najde čas na rodinu, přátele, koníčky a odpočinek.

Existuje pět typů workoholiků. Prvním typem je tzv. pečující typ, který nejčastěji pracuje v nějakých neziskových a charitativních organizacích. Vnitřní odpovědnost a puzení ho nutí veškerou svoji energii věnovat jiným. Složitě je pro takového člověka soustředit se sám na sebe, věnovat se sám sobě a svému času. Práce je pro něj posláním. Další je tzv. urputný typ, člověk, který pracuje za každou cenu a ani úplný kolaps (většinou zdravotního charakteru) ho neodradí od práce. Naopak tzv. záchvatový typ má dvě pracovní období. V prvním období pracuje na plné obrátky a v druhém zvolní a přemýšlí, nad tím, co by bylo. Pokud někdo neustále od sebe a svých kolegů vyžaduje to nejlepší a s ničím není nikdy spokojený, patří do kategorie tzv. vychutnávačů. Asi nejvíc nepraktickým typem jsou tzv. příliš aktivní typy s poruchou pozornosti. Tito lidé se do všeho pouští s obrovským nadšením a chutí, ale u ničeho moc dlouho nevydrží, často je nadšení brzy přejde. Mezi všemi pěti typy není ostrá hranice, mnohdy se prolínají nebo se lidé postupně mění z jednoho typu na jiný.

Mnoho lidí, kteří se stanou závislími na práci, mají tyto tendence zabudované již z dětství, například museli vždy předvádět perfektní výsledky, byly na ně kladeny vysoké nároky, mají potřebu se neustále potvrzovat dobrými výsledky. Až nevratné a vážné zdravotní komplikace donutí workoholika se zamyslet nad svým jednáním a změnit se (Závislosti – závislost na práci HQ CZ, 2012, [online]).

Závislost na nakupování a kleptomanie

Nezdrženlivé nakupování se může týkat v podstatě kohokoliv, záleží na tom, jak je strukturován jeho charakter a temperament a zda nedochází v jeho životě k nějakým významným ztrátám, které by bylo třeba kompenzovat nakupováním. Větší náklonost k nakupování mají ženy, ale i muži se mohou stát oběťmi této závislosti, která vede především k finančním problémům. Závislostí na nakupování trpí cca 7% populace ČR, zatímco závislostí na nelegálních drogách pouze 0,32% populace ČR. Odborníci poukazují na fakt, že i sběratelství patří do kategorie nezdrženlivého nakupování, sběratelé také hromadí věci, které nepotřebují a jejich získávání je naplňuje. Velice těžce se hledá hranice mezi závislostí a neschopností se ubránit módním trendům.

Nakupování je pro závislého jako určitý rituál. Často se setkáváme s případy, kdy trpí závislý neuspokojenou potřebou sebeuplatnění se ve společnosti nebo citovou deprivací. V mnoha případech nenakupují pouze pro sebe, ale i pro své nejbližší, kompenzují si tím potřebu pečovat o druhé a zahrnout je vším, co mají, včetně materiálu. Nakupování se může stát i prostředkem k udržení milované osoby, snaha o získání vděku, lásky a náklonosti. Nakupování umožňuje uvolnit vnitřní napětí závislého (Závislosti – závislost na nakupování HQ CZ, 2012, [online]).

2.5. Ekonomické dopady na jedince

V důsledku závislostí, které jsou tématem předchozí podkapitoly, se mohou lidé finančně zadlužit. Reklama, média, vysoký životní standart, možnost půjčovat si peníze nebo je dostávat od státu jsou důsledkem mylné představy lidí, že mohou mít všechno a hned teď. Pokud je člověk vystaven realitě každodennosti, propadá se do depresí a úzkostí a to si řeší nakupováním.

Současná generace není ochotna slevit z nároků, které jim byly přiřazeny konzumním způsobem života. Za následek je velmi častá neschopnost uzavírat manželství a budovat rodinu, kvůli nedostatku financí na to, aby zachovali standard svého dosavadního života. Mladí lidé nejsou ochotni přijmout plnou zodpovědnost za své potomky a rodinu a to tím způsobem, že se na jistý čas uskromní. Mají představu, že i s dětmi bude úroveň jejich života stejná a budou si moci dopřát stejné věci jako dříve. Mnozí se odmítají s tímto stavem smířit a radši než upustit od svých požadavků zůstávají bezdětní a to je negativním jevem pro celou společnost. V jiném případě se lidé uchylují k možnosti půjček. Žijí v přesvědčení, že mít hypotéku, leasing, půjčky je naprosto normální a nic ohrožujícího v tom není. Ne vždy ale lidé zvládají půjčky, hypotéky a leasingy splácet a dostávají se do stavů deprese, psychického kolapsu a jiných psychických nemocí. Zadlužení je v současnosti čím dál tím častějším jevem a má na jedince, jeho rodinu i celou společnost fatální důsledky (Štěstí, Bohatství, Moc a Nemoc, 2010, [online]).

Jak již bylo řečeno výše v textu, spotřebitel nepotřebuje ani vlastní peníze, aby mohl nakupovat. Má k dispozici nepřeborné množství spotřebních úvěrů, půjček na počkání, leasingů, hypoték a podobných způsobů rychlého získání peněz. Dříve tyto služby nabízely pouze banky a to jen ověřeným klientům s ručitelem, dnes si každý člověk starší 18. let může půjčit u společnosti i bez ručitele a předchozího prověření. „Život na dluh“ je neodmyslitelnou součástí ekonomiky, dá se tvrdit, že se pomalu stává novou filozofií při nakupování. Všechna média, která nás obklopují, nám tvrdí, že půjčovat si je normální a dokonce nutné (Manažerská etika, 2000).

3. Alternativní způsob stravování jako reakce na konzumní společnost

Definovat alternativní výživu je poněkud problematické, je těžké hledat hranice mezi tím, co je normální a co alternativní. Do této kategorie stravování patří široké spektrum způsobů stravování, které se liší od toho, co je doporučováno odborníky a co lidé běžně jedí. Motivace může pocházet ze snahy zhubnout, jíst zdravě, odpor k zabíjení a týrání zvířat (nekonzumují maso a veškeré produkty od zvířat). Lidé nechtějí konzumovat potraviny zamořené škodlivinami prostředí (především chemickými látkami) a potraviny zpracovávané potravinářským průmyslem. V mnoha případech lze v alternativním stravování nalézt protest vůči všemu co je konvenční. Z pohledu doporučených nutričních hodnot, které by měli lidé přijímat lze říci, že některé alternativní způsoby stravování jsou v normách a některé se od ní vzdalují, jsou tudíž podle odborníků nezdravé (Kudlová, 2009).

3.1. Vegetariánství a jeho poddruhy

Vegetariánství je nejznámějším a nejrozšířenějším alternativním stravováním a to i v České republice. Vegetarián je člověk, který nejí maso z vlastního vědomého rozhodnutí. Tato definice však není přesná, nezahrnuje totiž některé skupiny vegetariánů, které mají rozsah omezení konzumace živočišných produktů menší nebo větší. Mezi světově známé osobnosti, které jsou nebo byli vegetariáni, patří Leonardo da Vinci, Lev Nikolajevič Tolstoj, Mahátma Gándhí, George Bernard Shaw nebo Franz Kafka.

Pojem vegetariánství se objevuje v 19. století, ale kořeny má tento fenomén již mnohem dříve v historii lidstva. Východní náboženství jako je buddhismus a hinduismus jsou pravděpodobně prvními vegetariány. V Indii například stoupenčí buddhismu a džinismu měli konzumaci masa zakázáno z etických a asketických důvodů. Věřili, že duše se převtěluje do těl živých organismů a toto přesvědčení jim jezení masa znemožňovalo. První zmínky o vegetariánech v Evropě pochází z období antiky, propagátory byli například Pythagoras, Platón a mnoho dalších později žijících filozofů (Fraňková a Dvořáková, 2003). Odmítání konzumace masa je z historického hlediska spjata s nenásilím, náboženstvím, čistotou těla i duše, odmítání krutosti a nenasytosti. Pro mnohé bylo jezení masa znakem nadbytečného luxusu a plýtvání.

V 19. století se vegetariánství stává populární mezi obyčejnými lidmi v mnoha zemích, v roce 1847 byla v Anglii založena první vegetariánská společnost s názvem „The Vegetarian Society“. V roce 1908 byla během vegetariánského kongresu v Drážďanech založena International Vegetarian Union (IVU - Mezinárodní vegetariánská unie). Evropská vegetariánská unie (EVU) je organizací, která spojuje většinu vegetariánských spolků po Evropě a podporuje jejich vzájemnou spolupráci. Tato organizace vzniká v roce 1988 (Europe: late 20th Century, 2014, [online]).

Vegetariáni se dělí do několika skupin, podle toho, do jaké míry se omezují v konzumaci živočišných produktů (Fraňková a Dvořáková, 2003).

Semivegetariáni nejsou mnohými považováni za vegetariány, nejedí pouze tmavé druhy masa, ale konzumaci ryb, drůbeže, mléka, medu a vajíček si neodpírají. Britská vegetariánská společnost je nepovažuje za vegetariány a většinou ani sami semivegetariáni se necítí být vegetariány.

Pulovegetariáni konzumují kuřecí maso a spolu s ním i další potraviny živočišného původu (mléko, vejce, med, atd.).

Pescovegetariáni si z masa dovolují konzumaci ryb, koryšů a měkkýšů a dalších produktů živočišného původu (mléko, vejce, med, atd.).

Laktoovovegetariáni nekonzumují žádné z druhů masa, ale neomezují se v konzumaci mléka, vajec, medu a dalších živočišných výrobků. Tento druh vegetariánství je nejrozšířenějším druhem v Evropě. Jinou formou vegetariánů, kteří odmítají i mléko a konzumují pouze vajíčka, jsou **ovovegetariáni**.

Vegani jsou striktní formou vegetariánů, kteří se vyhýbají masu a všem ostatním potravinám živočišného původu (mléko, vejce, med, atd.) a zároveň odmítají veškeré výrobky, při jejichž vytvoření trpěla nebo mohla trpět zvířata (výrobky z kůže, kosmetika testovaná na zvířatech, vlněné věci, bavlněné věci, léky testované na zvířatech).

Vitariáni konzumují stravu v syrovém stavu bez tepelné úpravy. Jejich potrava v přirozené formě a rostlinného původu. Vyskytují se ale i vitariáni konzumující nepasterizované mléko a mléčné výrobky.

Fruktariáni jsou velice striktním odvětvím vegetariánů. Nekonzumují nic, co by se muselo získat prostřednictvím zabití původce a to jak zvířete, tak rostliny. Jejich potravou jsou především plody jako ovoce a ořechy.

V případě vegetariánství je potřeba vhodně přizpůsobit celý jídelníček tak, aby obsahoval všechny pro tělo potřebné živiny. K alternativnímu životnímu stylu vegetariánů patří vedle výživy i zdravý životní styl, střídmost, nekuřáctví, abstinence alkoholu a fyzická aktivita.

3.2. Freeganismus

„Pojem „freegan“ se vžil jako označení pro lidi, kteří odmítají konzum, plýtvání a vysokou spotřebu, a potraviny pro svůj ekologický životní styl si tak hledají nezřídka vyhozené v kontejnerech a popelnicích anebo si je sami pěstují doma na zahrádkách. Za jídlo prostě odmítají platit neosobně v obchodech jako protest proti nesmírné rozhozovačnosti společnosti vyspělých kapitalistických států... freegani se nespécializují jenom na potraviny, ale z popelnic vytahují i jiné odložené spotřební výrobky, často ještě fungující a vlastně zcela zbytečně vyhozené, které zpětně používají pro svůj skromný život, včetně vyhledávání opuštěných prostor pro bydlení“ (Březová, 2012, [online]).

Freegans žijí alternativním způsobem života, který je založen na minimální spotřebě a účasti v ekonomickém systému. Freeganisti se často vyznačují komunitním způsobem života, velkorysostí, zájmem o sociální a ekologickou problematiku, svobodou, spoluprací a především opozitnímu postavení vůči většinové společnosti. Moderní společnost je založena na materialismu, apatii, soutěživosti, manipulaci a nenasytosti a s tím vším freeganisté nesouhlasí (Co znamená Freegan?, 2008, [online]).

3.2.1. Historie freeganismu

Freegan vzniká spojením slova free (svobodný) a vegan (odmítání využívání zvířat a jejich produktů pro stravování a výrobu různých produktů). Toto hnutí vzniká v USA, tam kde konzumní společnost vznikla, vznik se datuje někdy do konce 80. let minulého století. Freeganský způsob života a jejich filozofie se rychle šíří do dalších vyspělých zemí, včetně zemí Evropy (Březová, 2012, [online]).

První myšlenky na odpoutání se od systému se objevují odnepaměti. Důkazem jsou například řády žebravých mnichů. Prvky freeganství, jak ho známe v současnosti, se objevují ale již v 60. letech minulého století u hnutí hippies. Novodobí freeganisti, kteří se „vyklubali“ v 80. letech v New Yorku se činností hippies inspirovali. Do České republiky dorazilo freeganství až v 90. letech a celkem ve velkém měřítku se zde uchytila a to především díky iniciativě Food not Bombs. Například v současnosti dobrovolníci z brněnského Food not Bombs rozdávají neprodané jídlo z jedné brněnské restaurace a současně i jídlo, které sami připravili a to každou sobotu na Moravském náměstí. Za ikonu všech freeganistů se považuje Tristram Stuart, který v roce 2009 upozornil na obrovské plýtvání jídlem během své akce Feed5000. Akce se uskutečnila na Trafalgarském náměstí v Londýně a 5 000 osob dostalo najíst jídel, která byla původně určená k vyhození. Událost inspirovala další iniciativy a od té doby se celkem pravidelně pořádají podobné akce všude po kapitalistickém světě. S vývojem nových technologií se komunita freeganů začíná rozrůstat, má na to vliv především možnost sdílení informací přes internet, sdružování se a aktivizování. Německo je zemí asi s největší komunitou freeganů, konkrétně ji tvoří přibližně 7 500 lidí (Charvát, 2013, [online]).

3.2.2. Filozofie a život freeganů

Freeganem není chudý bezdomovec, ale většinou jde o člověka na první pohled nenápadného, elegantního, čistého a s dostatkem peněz. Důvody, které vedou k freeganství jsou založeny na nezávislosti na současném spotřebním světě, šetření přírodních zdrojů a využívání věcí, které se jinak stanou odpadem (Březová, 2012, [online]).

„Po letech bojkotu nadnárodních společností odpovědných za porušování lidských práv, poškozování životního prostředí a týrání zvířat mnoho z nás zjistilo, že koupí jakéhokoliv výrobku podporujeme něco špatného. Zjistili jsme, že problém není jen v několika špatných společnostech, ale v samotném systému“ (Co znamená Freegan?, 2008, [online]).

Základem hnutí je úplná soběstačnost, té lze dosáhnout tím, že člověk užívá jen to, co najde. Princip D.I.Y. (Do It Yourself) je freeganům vlastní. Food sharing, princip dělby o jídlo, který je známý z přírody, je založen na tom, že se jeden živočich vzdá své potravy ve prospěch jiného. Toto altruistické chování se objevuje v komunitě freeganů a to nejen mezi členy, ale i mezi členy a ostatními potřebnými lidmi (například bezdomovci).

Freegani se snaží chránit přírodu a to i tím, že využívají dopravních prostředků, které nejsou založeny na spalování paliva (kolo, chůze) nebo na způsobu spoludopravy (autostop, train hopping naskakování do vlaků). (Charvát, 2013, [online]).

Ekologické chování freeganů lze znázornit principem 3R. Reduce (redukuj), reuse (použij jiným způsobem) a recycle (recykluj) jsou dílčími způsoby chování, zahrnutými v principu 3R. Prakticky to znamená, aby si člověk předem rozmyslel, da věc, kterou kupuje, opravdu potřebuje. V případě, že věc už nemůže být použita původním způsobem a ztratila svůj účel, freegan se snaží najít nový způsob, jakým věc využít nebo pokud je vyrobena z recyklovatelných materiálů, tak ji recyklovat. Cílem je co nejvíce využívat věci, aby nevznikalo obrovské množství odpadů, snižovat výrobu a spotřebu (Březová, 2012, [online]).

Freegani často žijí v komunitách a squatech, o nich se práce zmiňuje v podkapitole Anarchismus a squatting.

3.2.3. Způsoby získávání potravy

Při shánění potravy a jiných věcí se freegani vyhýbají především nakupování a to z toho důvodu, aby se vyhnuli vytváření odpadu. Upozorňují na nesmyslné plýtvání. Ve společnosti stojí na jedné straně část lidí, kteří mají nedostatek všech základních potřeb (oděvy, jídlo, atd.), na druhé straně stojí lidé, kteří mají všech věcí nadbytek a plýtvají jimi. Nejznámější strategií získávání jídla a jiných věcí je tzv. **dumpster diving** (česky potápění v odpadcích), jinak také nazývaný jako tzv. Urban foraging (česky městská obživa). Způsob hledání jídla spočívá v prolézání kontejnerů maloobchodníků, normálních lidí, úřadů a dalších institucí. Věci nalezené v kontejnerech jsou většinou použitelné, čisté, bezpečné a v dobrém stavu. Konzumní způsob chování nás nutí neustále kupovat nové věci a tím způsobem vniká obrovské množství odpadu. Dumpster diving ale není jediným způsobem získávání věcí, freegani také sbírají vyřazené věci z obchodů, škol, domácností a kanceláří. Vlastně se dá „odpad“ hledaný freegany najít kdekoliv a využít se dá cokoliv nalezeného (Co znamená Freegan?, 2008, [online]).

4. Subkultury a hnutí snažící se o změny ve společnosti

Tato kapitola se věnuje subkulturám a hnutím, které nesouhlasí s konzumní společností a snaží se o nějakou určitou změnu ve společnosti. V této kapitole je zařazeno mimo jiné i hnutí hippies, které se dá zařadit také mezi novodobé nomády. Je těžké definovat a rozdělit konkrétní subkultury a hnutí, mají často hodně podobných znaků a prvků. Dělení v této diplomové práci se snaží především vyhovět cílům, kterých se snaží dosáhnout.

4.1. Rastafari hnutí

Hnutí Rastafariánství se od ostatních hnutí a subkultur popsanych v této diplomové práci liší svým silným náboženským podtextem. Společenské prostředí pro vznik velké alternativní náboženské obrody v poválečné Americe a Evropě lze definovat podle Lužného (1997) intenzivním hospodářským vývojem, několikanásobně se zvětšující hrubý domácí produkt, vzrůstání spotřeby a budování blahobytu. Proces globalizace silně zesiluje, vznikají nové technologie, vzrůstá porodnost a mládež se dostává do popředí sociálních, politických a ekonomických oblastí. Poválečná generace má běžně dostupné vzdělání i pevné materiální zázemí. Na druhé straně probíhá studená válka komunistického Sovětského svazu proti americkému kapitalismu. Ve světě zuří další války – válka v Koreji, válka ve Vietnamu, konec Pražského jara, rasismus, atd. Kapitalistická Amerika se pomalu orientuje na konzumní způsob života. Všechny výše zmíněné události vedou k nevyhnutelné revoluci v 60. letech.

Společně s tím dochází ke krizi tradičního křesťanství, které tvoří pilíř celé euroamerické civilizace a která sebou bohužel nese politické, sociální a kulturní důsledky. Křesťanství již není schopné přinést smysluplný výklad lidské existence a člověk je nucen se zaměřit na hledání alternativ. Hlavním cílem při hledání alternativ je odvázení se od církve a zavedenými dogmaty. Největší hodnotou v životě se stává víra ve vnitřní vůli, odpor k elitám a organizacím, které přistupují k lidem jako k masovému produktu trhu (Lužný, 1997).

4.1.1. Historie hnutí

Lužný (1997) situuje vznik Rastafariánství jako politicko-náboženského hnutí vycházejícího z křesťanského a židovského náboženství na Jamajku 30. let minulého století. Základem a inspirací pro filozofii hnutí se stává tradiční víra Jamajčanů, která vychází ze Starého zákona. Název hnutí je odvozen od budoucího etiopského panovníka Haila Selassieho, který byl nazýván jménem Ras Tafari Makonnen. Tento panovník je mnohými považován za Boha na zemi, žil v letech 1892 – 1975. Rastafariáni věří, že Afričané jsou rasově nadřazení Euroameričanům a Bůh (Haile Selassie) chce, aby se všichni opět navrátili do své domoviny v Etiopii.

Kořeny nových náboženství u Afroameričanů lze hledat již v době otroctví a rasové diskriminace. V té době se mísí původní africké víry a náboženství s křesťanstvím. Toto hledání nové kulturní identity se stává nástrojem sociálního protestu. Počátky hnutí se pojí s dobou, kdy byli černí otroci z Afriky odvezeni do Ameriky. Více než deset milionů Afričanů bylo vytrženo ze svého prostředí a násilím zavlčeno do Nového Světa v období mezi 16. a 19. stoletím. Jedním z míst, kam byli přivezeni černí otroci, byla právě Jamajka. Jednalo se zhruba o 700 000 osob. Afričané postupně ztrácí kontakt se svojí kulturou a náboženstvím, ztrácí domov a získávají silné pocity vykořeněnosti a nenávisti (Chevannes, 1994). Na Jamajce se objevuje mnoho náboženských hnutí a hnutí za návrat Afričanů zpět do Afriky, na základě nich vzniká ve 30. let minulého století hnutí Rastafari.

Významnou osobou, která přispěla ke vzniku Rastafari hnutí je Marcus Mosiah Carvey, který se stal duchovním vůdcem a prorokem rastafariánů. Carvey cestuje po světě a získává znalosti o africké historii a kultuře a zajímá se především o emancipaci Afričanů. Postupem času přichází s myšlenkou zrovnoprávnění Afroameričanů na poli právním, občanském a politickém. V roce 1914 po návratu zpět na Jamajku zakládá organizaci The Universal Negro Improvement Association s cílem zlepšit vzdělávání jamajských černochů a znovu nalezení jejich kořenů a kultury. Hlavním cílem je sjednocení všech černochů a jejich návrat zpět do Afriky, kde je jejich zemí zaslíbenou Etiopie. Pro tyto účely zakládá Carvey lodní společnost Black Star Line. Po třech letech provozu společnosti je Carvey obviněn z daňového podvodu, uvězněn a následně vyhoštěn na Jamajku (Halama, 2008).

Vznik rastafari je podle Halamy (2008) datován do období korunovace etiopského císaře Ras Tafari Makonnena v roce 1930. Mezi zakládající členy patří Robert Hinds, Leonard P. Howell, Joseph N. Hibbert. Všechny tyto osobnosti patřily původně k vyznavačům Garveyho. Nejvýznamnější osobností hnutí je Leonard Howell, který v roce 1930 zahajuje svoji misi ve slumech v Kingstonu. Pinnacle je první komunitou rastafariánů, která vznikla díky Howellovi v horách Svaté Kateřiny a měla asi 1 600 členů. Komunita byla zničena Britskou vládou a plno z představitelů bylo uvězněno, důvodem byly stížnosti na neplacení daní a pěstování marihuany. Po vzoru Pinnacle začínají podobné komunity vznikat po celé Jamajce. Mezi nejznámější osobnost reggae a rastafariánství patří Bob Marley, jehož písničky a názory dobyly svět.

4.1.2. Filozofie a znaky hnutí

Jedná spíš o myšlenkový proud, než o náboženství jako takové. Odmítá formální strukturu a je založen na svobodě, toleranci a volnosti. Rastafariáni odmítají uznávat nějakou doktrínu, jako ostatní náboženství a stejně tak odmítají hierarchii. Rastafariáni jsou charakterizováni a spojováni třemi základními znaky. Prvním je víra v černého boha jménem Jah, druhým jsou specifické rituály a praktiky (například bubnování nyabingi a kouření marihuany) a třetím je nošení zvláštní úpravy vlasů tzv. dreadů a barevného oblečení. Mezi typické barvy rastafariánů patří: žlutá, zelená, červená a černá. Vyvinula se i speciální řeč tzv. Dread talk. Důležitým prvkem způsobů života rastafariánů je čtení Bible a její studium. Mezi typickou hudbu rastafariánů patří reggae, které je nejlepším médiem pro předávání myšlenek dalším příznivcům hnutí. Reggae má kořeny také v Africe, stejně jako celé Rastafariánství (Chevannes, 1994).

Rastafariáni vnímají konzumní společnost a veškeré zlo jako tzv. Babylon, ze kterého se dá vymanit právě pomocí Rastafariánství. „*Uvědomujeme si navzájem svoji hmatatelnou podstatu. A pro většinu z nás ta hmatatelná a viditelná skutečnost znamená celý svět. Jídlo, práce, domácnost. Nevím, co se vám schovává v srdci, ale vím, že většinou je to strach, napětí, stres, deprese, bolest apod. To je to, co ve vás zanechává konzum - pohodlné živobytí, ale rozdrásaná duše... Ta cesta, Rastafari, to je řešení, jak se vyhnout konzumu, jak udržet svou duši i své tělo při plnohodnotném životě...To je jediná cesta. Kdo nebude žít ve všeobjímající Lásce a míru, v radosti z toho, co nám dal nebeský Otec, nemá podle Pána, ani podle Písma místo v Království nebeském. Já neříkám, že tak žiji, jsem na počátku své cesty, ale snažím se žít tak, jak je podle našeho Krále správné“ (Život v Haile Selassiem je cesta z Babylonu, 2007, [online]).*

Západní svět je pro rastafariány centrum zla a korupce. Identitu sami sobě budují v kontrastu vůči západním zemím (Halama, 2008).

Rituály jsou nezbytnou součástí života každého pravého rastafariána. Jedná se o tzv. congregations (shromáždění) a tzv. meetings (setkání). Během těchto rituálů probíhají meditace a vzývání boha Jah, meditace také slouží jako cesta k nalezení vnitřního já. Během rituálů se čte z Bible a pořádají se skupinové rituály, poslouchá se hudba a užívá marihuana. Tématem jsou aktuální problémy, které se diskutují a řeší, každý z členů má prostor pro své vyjádření (Barett, 1997).

Rastafariáni se vyznačují přísnými a odlišnými stravovacími návyky. Nepožívají alkohol, ten vnímají jako drogu Západu užívanou pouze ke zmanipulování a omámení lidí. Rastafariáni mají velice přísné stravovací návyky, nepožívají žádný. Dále nejedí některé druhy masa (konzumují se pouze čistá zvířata jak praví Třetí kniha Mojžíšova), nepoužívají koření a sůl. Mléko a káva jsou také zakázané. Olej se vyrábí z kokosových ořechů a hojně se pijí ovocné šťávy. Konzumují se zdravé, čerstvé a přírodní suroviny, nazývané I-tal. Pěstují si vlastní potraviny na malých políčkách bez používání chemických látek (Halam, 2008; Barett, 1997).

4.2. Hnutí hippies

„Ulicí se valil proud lidí jedno tělo jedna duše, dlouhovlasé děti květin tančily naboso a za zvuků radostných cingrlátek, tamburín a chřestidel bezstarostně vykračovaly za vysněným osvobozením těla i duše. Tady se zrodila idea společného prožívání rockové hudby, deklarovaná naplno na festivalech v Monterey a ve Woodstocku. Během pár let jim revoluci brutálně ukradla média a na jejich ideách budovala počátky rockového byznysu“ (Lindaur, 1999, s. 8).

4.2.1. Historie hnutí

Hnutí hippies je bezesporu jednou z těch nejznámějších kontrakultur, které existují. První začátky revoltování proti společnosti, na které navazuje hnutí hippies, datujeme na začátek 20. století, kdy se do Kalifornie stěhuje vlivná komunita německých volnomyšlenkářů tzv. wandervogel. V 50. letech vzniká literární vlna beatníků, kteří odmítají veškeré společenské konvence, experimentují s drogami a v sexuálním životě (Zuna, 2014). Éra hippies pomalu, ale jistě začíná v létě roku 1965, kdy se do San Franciska do čtvrti Haight-Ashbury stěhují mladí lidé ze střední vrstvy, kteří se rozhodli žít jinak, žít po svém.

Oficiálně je za vznik Éry hippies považována akce s názvem „Human Be-In“, pořádaná v San Francisku 14. 1. 1967. Na akci se sjelo kolem 20 000 mladých lidí, kteří sem přijeli protestovat proti čerstvému zákazu užívání LSD. Právě tehdy poprvé masově ukázali americké společnosti způsob života, který se již několik let nenápadně šíří po zemi a obyčejnými lidmi není přijímán.

Po této události se začínají do San Franciska sjíždět vyznavači hnutí z celých USA, mladí lidé opouští školy, rodiny a mnohdy bez jediného slova mizí vstříc novému životu. V komunitě nefunguje soukromé vlastnictví, hippies se o vše dělí, bydlí pospolu, existují dokonce obchody, kde je vše zadarmo a bezplatná lékařská péče.

Léto roku 1967 je nazýváno „Léto lásky“, plné volné lásky, drog a hudby. Po určitém čase takového života se začínají na povrch drásat negativní dopady, časté krádeže a závislý na drogách. Objevují se první větší stížnosti na to, že nepracují a neplatí daně. Muži, kteří manifestačně roztrhají povolávací rozkaz do Vietnamu, jsou pronásledováni úřady. Na jaře roku 1969 hippies v San Francisku zaberou betonové parkoviště a začnou ho měnit na park. Tuto akci rozežene národní garda na rozkaz guvernéra Kalifornie Ronalda Reagana. Jedná se o první úpadek hnutí, ze kterého se ovšem brzy dostane.

Zpátky do povědomí lidí se hippies dostávají díky festivalu, který se konal u městečka Woodstock ve státě New York v srpnu roku 1969. Jednalo se do té doby o největší hudební festival vůbec, navštívilo ho kolem půl milionu lidí a to ve jménu lásky, míru a hudby.

Konec éry se pomalu ale jistě blíží, jak popisuje Zuna (2014). Ještě v srpnu 1969 se skupina zpěváka Charlese Mansona, která se hlásí k ideálům hippies, dopustí několika brutálních vražd. O pár měsíců déle, v prosinci 1969 se koná festival v Kalifornském Altmontu, kde ochranka z motorkářského gangu Hells Angels ubodá během koncertu Rolling Stones agresivního fanouška. Asi nejdrsnější ránou pro hippies je fakt, že kvůli nezřízenému životnímu stylu začnou na počátku 70. let pomalu umírat všechny velké hudební idoly éry. Zlatá éra hippies nevyhnutelně končí na počátku 70. let, většina členů se vrátí zpět do mainstreamové společnosti.

4.2.2. Filozofie a znaky hnutí

Hippies odmítají vše, co je normální a typické pro předchozí generaci, teda generaci jejich rodičů, kteří si zakládají na tvrdé práci, návštěvách kostela, domech na předměstí, životu v blahobytu. Ve zkratce lze říci, že nesouhlasí se vším, co je považováno od konce války za americký způsob života. Hippies také kritizují posedlost vzhledem, která v médiích a reklamách zastiňuje pravé problémy, jako jsou rasová diskriminace, chudoba, válka a nenávist vůči jiné sexuální orientaci. Odmítají a odsuzují válku ve Vietnamu a nesouhlasí s atomovými testy. Hlásají mír a lásku, žijí bez nesnášenlivosti, bez diskriminace.

Do jejich filozofie patří i záležitosti, které jsou také v současnosti často nepochopeny a předhazovány hnutí jako špatné. Mezi tyto nešvary patří velká konzumace psychedelických látek (marihuany a LSD hlavně) a tzv. volná láska, tedy sexuální nezdrženlivost. Hojně se vyznačují hippies opírají o učení východních filozofií (Zuna, 2014).

Hlavními očitými znaky hnutí jsou dlouhé vlasy, jejichž nošení bylo v té době nepředstavitelné, typické oblečení a uvolněné chování. V módě hippies se dají najít prvky skoro všech ostatních kultur a národů. Právě díky válce ve Vietnamu a nesouhlasem s ní se snaží zástupci hnutí vyjádřit svoji podporu jiným národům a kulturám právě tím, že přejímají prvky jejich oblékání. Typický americký kus oděvu, jako jsou džíny, je kombinován s batikovanými vzory z Indie, šperky z Afriky, ponči a sandály z Mexika a prvky z oděvů původních obyvatel Ameriky. Tyto módní trendy jsou přejaty i v 70. letech. Móda hippies se odlišuje i tím, že je unisex, to znamená, že stejné kusy nosí ženy i muži.

Mezi dva hlavní symboly hippies patří květiny a typický znak. Díky květinám jsou nazýváni „květinovými dětmi“. Oficiální znak hippies je kruhového tvaru a uvnitř jsou písmena N a D v praporečkové abecedě, tato kombinace značí „matičku zemi“. Tento symbol vznikl v roce 1958 v dílně britského designera Geralda Hottona, který ho vytvořil pro organizaci Campaign For Nuclear Disament (Hrabalík, 2016, [online]).

Hippies milují hudbu, speciálně rockovou, která ve své podstatě revoltuje vůči systému. Mezi nejslavnější zpěváky a skupiny éry patří Janis Joplin, Jimi Hendrix, Jim Morrison, Jefferson Airplane, atd. (Zuna, 2014).

4.2.3. Odkaz hnutí

Negativní nálady na poli politiky vedly v roce 1968 ke vzniku radikálního odvětví tzv. yippies, jejichž název vzniká ze zkratky YIP (Youth International Party). Frustrace z nenaplnění ideálů hnutí a jejího zániku vedly na začátku 70. let k několika násilným projevům, bombovým výbuchům a teroristickým útokům.

Pojem hippies postupem času zlidověl a byl používán velice obecně na všechny členy společnosti, kteří se nějakým způsobem vymykali. Název se stal synonymem slova špinavec a byl jím častován i student snažící se bojovat proti válce ve Vietnamu, člen motorkářského gangu Hells Angels nebo obyčejný narkoman. Ještě během éry hnutí byla snaha změnit název členů na Freemany, ale pojem se neujal. I v současné době se občas používá název hippies s negativním nádechem, pro někoho, kdo má uvolněné mravy nebo neupravený zevnějšek (Hrabalík, 2016, [online]).

Odkaz hnutí hippies mění pohled celé Západní civilizace, díky svému přístupu k ostatním kulturám a rasám, sexuálním orientacím a sexuální revoluci (Zuna, 2014).

4.3. Subkultury založené na punkové hudbě

4.3.1. Punk a New wave

Podstatou punku jako myšlenkového proudu je revolta, otevřené a veřejné odmítání společenských norem a hodnot. Provokace je nástrojem pro vyjadřování nesouhlasu a zároveň i způsob života. Punkáči bojují proti fašismu, rasizmu, nadnárodním korporacím a konzumerismu, homofobii, sexismu a bojují za práva zvířat a přírody.

Punk je snaha o odtržení se od zažitých společenských hodnot a to i prostřednictvím vnějšího vzezření. Svoboda je vším měla by být bez kompromisní pro všechny. Někteří členové subkultury plně odmítají styk s mainstreamovou populací. Punkáči nesnáší netoleranci vůči odlišným názorům (My a oni – Punk's not dead, 2012, [online]).

Punk vzniká v Anglii asi v polovině 70. let minulého století jako reakce na tehdejší nepříznivou situaci. Ve Velké Británii v roce 1976 vrcholí ekonomická krize, přechází se z ekonomiky průmyslu na ekonomiku služeb, zvyšuje se inflace a nezaměstnanost, vyskytují se časté rasové nepokoje a na ně navazující nacionalistické nálady.

Celá společnost je rozrušená, rozzuřená, našťvaná, vzteklá, podrážděná a to všechno nutně vede k nějaké reakci v hudbě a módě. Příznivci hudebních velikánů z 60 let 20. století (např. Rolling Stones, Pink Floyd, Yes, Led Zeppelin, Queen, Genesis) jsou znechuceni z nadměrného bohatství a bujarého životního stylu svých idolů, sami pocházejí mnohdy z dělnické třídy a sociálně slabé třídy. První mladí vytváří „módu šoku“, shazují do té doby populární dlouhé vlasy a vytváří si na hlavě barevná číra, kohouty a ježoury. V módě se meze nekladou, čím šokující, tím lepší, nosí se barevné, špinavé, roztrhané modely.

„Zastřešující heslo No Future efektně manifestovalo nezájem divoké mladé generace na budování komerčních rájů blízké budoucnosti. Tam kde rock'n'roll 50. let drze atakoval poválečnou nudu komercializující se zlaté Ameriky (ale představte si Elvise kálicího na americkou zástavu), tam kde idealismem odkojení hippies 60. let rozdávali psychedelické odpustky na vykoupení se ze šoku studené války, punkové manifestovali holou deziluzi, bezhlavou jízdu směřující ke konečnému existencionálnímu očištění. Heroin, špína, ochočené krysy, výhružná číra, tetování jsou archetypálními punkovými vzory, jimiž si nová módní vlna vytvářela svůj vlastní subkulturní mýtus“ (Hrabalík, 2016b, [online]).

První punkové akce probíhaly v malých klubech, hudba byla jednoduchá, písničky měla 3 nebo 4 akordy. Podobný hudební styl vzniká o několik let dříve v New Yorku v klubu CBGB, umělci zde byli spíše starší než ti v Anglii a byli intelektuálně založení. Tzv. newyorský underground je později nazýván punkem. Postupem času se punk začíná inspirovat i v dalších hudebních žánrech (rock, reggae, folk, pop) a vzniká New wave, neboli nová vlna. V polovině 80. let začíná punk stagnovat a hodně svých příznivců nudit. Hodně kapel a zpěváků kvůli penězům zaplulo více do popové scény a to i díky vzniku komerční MTV. Jako reakce na komercializaci punku vznikají dva nové směry. První se vyznačuje kytarovými skupinami, které se ve své tvorbě inspiroují hudbou 60. let a většina vydává svoji muziku v malých nezávislých labelech. Druhým proudem jsou umělci, kteří při tvoření pracují s elektronikou, a to nevyhnutelně vede ke vzniku hudební revoluce v podobě taneční elektronické scény (Hrabalík, 2016c, [online]).

4.3.2. Hardcore

Hudební styl hardcore vzniká jako odnož punku a důvodem je nesouhlas s jeho komercializací. Hardcore aktivně odmítá konzumní společnost, vede angažovanou politiku za nenásilí, dodržování práv zvířat, přírody a lidí. Charakteristická pro hardcore je D.I.Y. strategie, která se vymezuje vůči komercializaci punkové hudby a jejích typických znaků. Neuznávají hierarchii v lidské společnosti, centralizaci a vztah spotřebitel – výrobce. Hardcore nesnáší sektářství, elitářství, fašismus/neonacismus, módní styly a konzum. Na politickém spektru se přiklání spíše vlevo, ale hranice v tomto případě nejsou přesně vytyčené. Příznivci životní filozofie spojené s hudbou hardcore se vyznačují tím, že se hodně zajímají o mezinárodní dění a politiku, ekonomické vztahy a budoucnost imperialismu (Smolík, 2010).

Hardcore „tvrdé jádro“ vzniká na konci 70. let v Americe. A jak je zřejmé z názvu, jde o ten nejtvrďší punk. Písničky se zrychlují a jsou téměř bez melodie, agresivní a impulzivní, vzteklé a ironické. Zpěv je typický tím, že jde o křik a řev. „Tematicky se skladby posunuly směrem od jakési okázalé provokace do otevřeného a aktivního boje proti systému a pravicové politice, militantnímu konservatismu, rasismu, sexismu, konzumu, nadnárodním společnostem, dále třeba dodržováním lidských práv, za ochranu životního prostředí, za práva zvířat atd. Tyto kapely se snažily získat pro své myšlenky i svoje publikum a vytvořit tak širokou frontu jedinců, uvažujících jinak než zbytek „konzumem přežrané“ americké společnosti“ (Hrabalík, 2016b, [online]).

4.3.3. Straight Edge

Hnutí Straight Edge je součástí hardcore a jedná se o první pozitivní proud v punku. Doménou je absolutní odmítání drog, alkoholu, sexismu, homofobie, rasizmu, xenofobie a veškerých amorálních nešvarů lidí. Vzniká ve Washingtonu a později se postupně dostává do Kanady, Austrálie, Evropy. Vznikají kapely jako Exploited, Discharge, Youth of Today, A18.

Členové hnutí bojují za práva zvířat, mnozí z nich jsou vegetariáni nebo vegani. Neuznávají nadnárodní korporace, nekupují tím pádem žádné značkové produkty. Stejně jako ostatní přívrženci hardcore subkultury odsuzují sexismus, homofobii, xenofobii, rasismus, imperialismus. Hard line je proud Straight Edge, který se hlásí k vyhraněnému veganství a pořádá různé akce na podporu práv zvířat, včetně ozbrojených zásahů do laboratoří pro testování na zvířatech (Smolík, 2010).

4.4. Anarchismus a squatting

V případech anarchismu a squattingu se jedná o hnutí, iniciativy s jasným posláním a to změnit společnost. K dosažení svých cílů často členové neváhají využít protizákonných prostředků, a proto jsou většinovou společností často odsuzovány.

4.4.1. Anarchismus

Definovat anarchismus je poněkud problematické, některé definice se příliš neshodují a některé si dokonce částečně protirečí. Anarchie je stav poruchy v důsledku nepřítomnosti nebo neuznávání autority a zároveň jde o stav absence vlády a absolutní svobodu individuality. Anarchismus je apriori politickou ideologií a její vyznavači nemusí nutně patřit k hnutí punk nebo hardcore, ale často to tak je, proto je anarchismus zařazen v této podkapitole. Původní ideály anarchismu se postupem času rozrostli a v současnosti nejde o hnutí, které by bylo pouze politické, ale zajímá se o další společenské problémy. Mezi tyto problémy patří ekonomické problémy, konzumní způsob života, rasismus, policejní brutalita, atd. Anarchisté věří, že můžeme být naprosto svobodní a to bez moci, zákonů a vlády, které nás řídí (What is an Anarchist?, 2014, [online]).

„Pro anarchistu je prioritou společnost, která odstraní politickou nadvládu a ekonomické znesvobodňování, ale také bude založená na výchově všech lidí v silné, svobodné a zodpovědné jedince s důrazem na kulturu svobody, emancipace a různosti“ (Tomek a Slačálek, 2006, s. 15).

4.4.2. Squatting

„Výraz pochází z anglického to squat, což znamená usadit se na neobsazené půdě či v neobsazeném domě s nadějí na získání nároku obsazenou půdu či dům využívat. Současné hnutí squaterů začalo vznikat koncem šedesátých let 20. století v USA ve skupinách tzv. hippie, kteří experimentovali s alternativním způsobem života. Tehdy squatting řešil některým sociálně slabým lidem problém bydlení. Později začaly být squaty vytvářeny taky jako prostředí pro alternativní kulturní a politické aktivity. Právní nárok na obsazené území, případně nemovitosti, v současnosti většina západních států neuznává, i když už v některých těchto zemích byly vydány rozsudky ve prospěch squaterů“ (Matoušek, 2003).

Squatter je osoba, která žije ve squatu, protože nemá kde jinde žít nebo tím dává najevo svoji hodnotovou a ideovou odlišnost. Ve squatech pospolu žije komunita ideově spřízněných lidí, kteří se zde mohou naplno realizovat. Každý člen se dobrovolně účastní akcí pořádaných squatem, pokud má zájem může se aktivně podílet na veškerém dění. I v podmínkách komunitního bydlení tohoto typu mají členové celkem dobré podmínky pro soukromí, mnohdy obývají vlastní pokoj, pokoj se spolubydlícím nebo mají jasně dané lůžko ve vícelůžkovém pokoji. Motivací squattera k bydlení komunitního typu může být cokoliv, nejčastější příčinou je aktivní snaha upozornit veřejnost na neuspokojivou bytovou politiku a jiné společenské problémy. Velice obvyklým důvodem je prostor pro umělce vyjádřit se pomocí umění a vlastní tvorbu. Jedná se v těchto případech o sociální revoltu a protest, který je nejčastějším důvodem v Evropě. Naopak v Africe je nejčastěji důvodem krize v bydlení a nutnost o jeho rychlé nalezení (Harper, 2011).

V první řadě je nutné si vyjasnit, jaký je rozdíl mezi squatterstvím a bezdomovectvím. Hloušek (2002) popisuje bezdomovce jako osoby, které se vyznačují problémovým chováním (požívání návykových látek, kriminální činnost) a dlouhodobě obývají opuštěné domy a budovy s cílem skrýt se před policií nebo bez rušení konzumovat drogy a alkohol. Problematické je jejich chování v obývaných objektech, kde zanechávají nepořádek v podobě odpadků a exkrementů, ničí zbylé vybavení a zdi objektu. Zatím co squatteři se snaží o obrodu a renovaci objektu, který je využíván jako kulturní nebo sociální centrum pro všechny příznivce tohoto životního stylu. Často jsou v budovách pořádány akce přístupné široké veřejnosti. Squatting chápou aktivisti jako účelné a společensky prospěšné jednání a snaží se pozitivně působit na veřejnost a její mínění. Než aktivisté obydli objekt mnohdy si předem zjistí majitele.

Růžička (2007) upozorňuje na to, že squatting je doménou především levicových aktivistů a dalších sociálně-kulturních proudů, které jsou s levicovým politickým spektrem spjaty. Aktivním cílem je upozornění společnosti na problematiku v oblasti bytů a bydlení. Squatting pochází ze zemí západní Evropy, kde se squatteři snažili upozorňovat na nepřiměřeně vysoké nájemné v některých luxusních čtvrtích, proto obsazovaly byty a domy i v těchto oblastech. Z toho je dobře cítit ideový nad rámec celé situace, která je otevřeným třídním bojem.

Sociální squatting je podle Maška (2010) způsoben dlouhodobě nepříznivou sociální situací jedince. Mezi tzv. sociální squatterry patří osoby bez přístřeší, osoby na útěku z domova nebo jiného zařízení, osoby závislé na návykových látkách nebo chudí umělci, kteří se zde mohou realizovat. Sociální squatting měl v druhé polovině 70. let rozvinutou tradici především ve Velké Británii.

Většina squatterů má sklony ke komunitnímu nebo alternativnímu způsobu života, ale nemusí to být vždy pravidlem. Problémy, na které aktivisté často reagují, jsou společenské, lidskoprávní, ekologické a levicově zaměřené. V některých zemích lze nalézt squaty, které jsou provozovány čistě z uměleckých důvodů (Harper, 2011).

„Squatting vlastně ve své podstatě je velice subversivní, protože vlastně jakoby zpochybňuje tu jednu z hlavních svatostí kapitalismu a to je právo na soukromé vlastnictví...takže squatting je ve své podstatě antikapitalistický“ (Squat wars – trailer, 2009, [online]).

Právní systém České Republiky pojem squatting nezná, ale na jednání squatterů je pohlíženo dle Hlavy V zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zabývající se trestnými činy proti majetku jako na neoprávněný zásah do práva k domu, bytu nebo k nebytovému prostoru. Podle trestního zákoníku jde při jednání squatterů o trestný čin.

„Systém tě přirozeným způsobem nutí, abys pracoval, abys platil nájem a abys mohl platit nájem, musíš pracovat a platit daně. Pokud vlastně přijdeš s nějakou alternativou, jak žít nějakým jiným způsobem, tak už je to něco nepřijatelného a jsou schopni tě snad za to i zavřít“ (Squat wars – trailer, 2009, [online]).

5. Novodobí nomádi

Pojem nomád (kočovník) označuje kmeny nebo osoby (především v minulosti), které se přesouvají z místa na místo a nikde se neusadí natrvalo. Důsledkem vzniku průmyslových společností a utváření moderních států zmizela většina tradičně nomádských kultur (například kočovní Romové). Nomády dělíme na pastevce (byli nuceni kočovat se svými stády kvůli obnově pastvin) a kočovníky (existují v průmyslových společnostech, na kterých jsou závislí). Od druhé poloviny 20. století jsou některé kočovné kmeny kočující kvůli obchodu a řemeslu zákonem uznány jako etnické menšiny (Kropáčková, 2006).

Žáková (2007) tvrdí, že lidé v minulosti žili jako nomádi a až postupem času se přiklonili k uselému způsobu života a tím dochází ke vzniku měst a obcí a tím pádem i zrození moci. *„Nomádství stojí v naprostém protikladu k modernímu státnímu útvaru. Stát se bez ustání pokouší potlačit to, co pokládá za určitý pozůstatek archaistického způsobu života. Tím, že něco ustálíme, to můžeme ovládat“* (Žáková, 2007, s. 16).

Nomádské myšlení zpochybňuje morální hodnoty Západu. Jde o filozofii diference, která slouží jako boj proti uselému životu a myšlení. *„Nomádství je vyjádření lidské touhy po dobrodružství, záliby v pomíjivosti a náhodných setkáních, odporu ke konvencím a potřeby unikat“* (Kropáčková, 2006, s. 9).

Moderní nomádi jsou podle Žákové (2007) lidé, kteří nepotřebují ke svému životu materiálně, jejich priority se neskrývají v hromadění peněz a majetku. Vyhledávají zkušenosti, zážitky, dovednosti a znalosti. Snaží se oprostít od povinností a rušivých prvků města. Utíkají do přírody, do krajiny, kde hledají své vnitřní já. Dobrodružství je dalším požitekem, kterého se na svých cestách snaží dosáhnout. Všední život obyčejného člověka je téměř bez dobrodružství, šedý, nudný a stereotypní. Není to úplně jeho vina, je tak nucen systémem, nemůže si dovolit riskovat pro dobrodružství a spontánnost svoje „jistoty“ – práci, rodinu a zázemí. Potřebu dobrodružství však pociťuje každý a proto ji uspokojujeme prostřednictvím filmů, her, knih a v extrémnějších případech provozováním adrenalinových sportů a činností. Reálný život dobrodruha se skrývá v životě samém, překvapivém, napínavém, náhodném a plném zážitků. Mezi novodobé nomády můžeme zařadit Travellery, hnutí New Age nebo freetechnaře.

5.1. Travelleri

Travelleri žijí kočovným způsobem života. Existuje několik komunit a etnických menšin (Romové, irští travellers, skotští travellers). Mezi travelleri zahrnujeme cirkusáky, rodiny žijící trvale na houseboatech, kolotočáře a novou vlnu nomádů, tzv. New Age Travellers. Důvodů, které vedou člověka ke zvolení tohoto odlišného způsobu života, je několik. Motivaci k tomu lze dělit do dvou skupin. V první skupině jsou všichni, kdo se rozhodl dobrovolně. Snaží se chránit před okolním světem, uchovávat svoji kulturu, miluje pocit svobody a nezávislosti, vyžívá se v tomto způsobu života a mnoho dalších vnitřních pohnutek. V druhém případě přichází motivace z vnějšku, nátlakem a donucením. Tito lidé například unikají před pronásledováním, diskriminací, státem, atd. Traveller zůstává travellerem i v případě, že se usadí, jde o vlastní vnímání své identity (Žáková, 2007).

„Kočovníci si udržují odstup od majoritní společnosti ve všech sférách, jako je zaměstnání, zdravotní péče, mezilidské vztahy, vzdělávání, stravování, kulturní akce...Nomádský životní styl mohl ovlivnit chování a charakter travellerů. Uznávají jinou škálu hodnot, jiné vnímání času, jiné vnímání genderu, mezilidských vztahů apod.“ (Fraser, 1998, s. 201 – 203).

Novověcí nomádi zahrnují narůstající komunitu původně usedlých obyvatel všech možných společenských vrstev, kteří nomádský nebo polonomádský způsob života volí především z ekonomických, individuálních nebo sociálních důvodů. Častým důvodem je osobní přesvědčení a nespokojenost s životem ve společnosti (Kropáčková, 2006).

5.2. The New Age Travellers

Jedná se o nekonformní způsob života vyznačujícího se nesouhlasem s konzumní společností. Tvoří ji poměrně široká skupina především mladých lidí, kteří žijí mobilním způsobem života, který je hodně blízko kočovnickému. Jde o subkulturu a sociální hnutí zároveň a objevuje se na přelomu 60. a 70. let v Anglii. Poté upadají a vrací se zpět začátkem 80. let. Hlavní myšlenkou subkultury je odpor k neustálé honbě za hospodářským růstem, která vede ke globální zkáze (Smolík, 2010).

Mezi hnutí, které v sobě má prvky kočovnictví a nomádství patří bez pochyby i Hnutí Hippies. V této diplomové práci je ale toto téma popsáno v kapitole Subkultury a hnutí snažící se o společenskou změnu. New Age Travellers silně ovlivnili dění současnosti, na jejich základě vzniká a v součinnosti s novými hudebními styly se formuje freetechno scéna.

"New Age Travellers se stalo novým označením pro tisíce lidí, kteří se rozhodli pro polokočovní způsob života a porůznu se shromažďují okolo letních festivalů. Tito, novověcí kočovníci' jsou příčinou rostoucího morálního pobouření. Dříve se na ně pohlíželo jako na neškodnou tlupu hippies, ale dnes se na ně snáší smršť mnohem bohatších a pejorativnějších názvů - jsou to špinavci, pobudové, pivaři a trhani. Stávají se terčem nepřátelských a často velice nesmyslných pomluv. Nikdo dnes nemá přesnou představu, o kolik lidí se ve skutečnosti jedná. Nikdo se ani nepokusil spočítat všechny ty desetitisíce lidí, kteří se pro tento způsob života rozhodli. Ostatně by to ani nebylo jednoduché" (Kropáčková, 2006, s. 41 - 42).

5.3. Freetechno scéna – technotravellers

Kropáčková (2006) považuje freetechno za subkulturu, která se soustředí kolem hudebního stylu techno a dalších jemu příbuzných odvětví. Životním posláním freetechnařů je pořádání a účast na technivalech (hudebních festivalech).

Žáková (2007) freetechnaře pojmenovává technotravellers, jde o moderní kočovníky, kteří se svým soundsystémem objíždí freetechno párty po celém světě. Silnou tradici má freetechno kultura i v České republice a většinou společností není přijímána, jsou proti nim podnikány policejní zásahy, mnohdy velmi brutální. Freetechnaři žijí principem D.I.Y. (Do It Yourself – Udělej si sám). Již víme, že se stejné heslo objevuje u hnutí hippies a později v subkultuře punk a hardcore hudby. Snaha o úplnou nezávislost na systému a jeho odmítání je taktéž společnou myšlenkou hippies, punk, hardcore a freetechna.

„Je to právě nomádský způsob života, jenž travellery staví do jasné pozice vůči systému a je to právě a hlavně kočování, které systém vede k stejně jasné razantní odpovědi. Život v pohybu vždy amortizoval touhu hromadit a vlastnit. Platilo to tak u severoamerických Indiánů i kosmopolitních Romů, platí to dnes u travellerů“ (Žáková, 2007, s. 23).

Technaři se sdružují do tzv. tribes (kmenů, sound systémů), kde společně žijí v komunitě, kočují a snaží se o přirozené lidské společenství „velkých rodin“, které v současném systému nemá místo. Systém je orientován na malých rodinných jednotkách a individualismu. Subkultura silně nesouhlasí s konzumním způsobem života a odmítá ho. Stejně tak členy mnohdy spojují podobné politické názory, nejsou však pro všechny společné (Žáková, 2007).

První undergroundové skupinky hlásící se k životnímu stylu cestování a pořádání freetechnivalů se objevují v Anglii někdy v 70. letech. Technivaly se pořádají pod širým nebem a mají poslání otevřených protestů se systémem a konzumním způsobem života. Cítí odpor ke shromažďování hmotných statků. Z festivalu na festival se přejíždí dodávkami. V 80. letech vzrůstá zájem o tento způsob života a to i v důsledku zpolitizování squattingu ve městech, které je doprovázeno snahami o nalezení alternativy k tradičnímu pojetí rodiny (Kropáčková, 2006). Freetechnaři si na obživu vydělávají prodáváním občerstvení, drog a různých jiných věcí na svých festivalech.

Současnou podobu technivalů a celkově freetechno scény je dosti odlišná od té původní. Změnil se vztah k přírodě, během festivalů s tisíci návštěvníky jsou velké problémy s odpady, zvýšená koncentrace aut, velký hluk a neohleduplnost návštěvníků. Mnoho původních kočovníků se vzdalo tohoto způsobu života a usadilo se, založilo rodiny a našlo si práci. Velká část cestuje pouze v létě a v zimě přebývá po squatech a radikálně se podílí na ekologických, politických a sociálních protestech. Mladá generace ale pořádání technivalů přijala s nadšením a tuto tradici v mnoha zemích Evropy stále udržuje, nejde však o kočovný život jako takový.

„V letech 1985 - 1986 se hnutí politicky vyhranilo. Podněty přicházely hlavně z anarchistické filozofie, jež odmítala moc v jakékoliv podobě a státní zřízení považovala za škodlivé a omezující. Mnohé z nově přichozích členů lákala představa otevřené konfrontace s autoritou a možnost projevit svůj nesouhlas tím, že se postaví mimo zákon. Následovala léta 1985 - 1986, v nichž se tzv. mírovému konvoji či konvoji hippies, jak byli dříve New Age Travellers označováni, dostalo pozornosti v takové míře, že se jim už nikdy nepodařilo negativního mediálního obrazu zbavit“ (Kropáčková, 2006, s. 44).

5.4. Shrnutí

Konzumní chování je hnacím motorem současné ekonomiky, především pak ve vyspělých částech světa. Princip chování lidí založený na nadměrné spotřebě, honbě za materiálním bohatstvím a moderností v sobě nese mnoho negativních dopadů na jedince, celou společnost a především na environmentální prostředí. Konzumní chování existuje jako hlavní kulturní proud, má tedy zákonitě svoje opoziční a vedlejší kultury, tzv. kontrakultury, subkultury a hnutí, které na něj reagují. Existuje velké množství různých subkultur a hnutí, které více či méně reagují na konzumní společnost, odsuzují ji a snaží se hledat způsoby života, které se obejdou bez zanechávání negativních stop u jedinců, společnosti a přírody. Většina alternativně žijících lidí se snaží o maximální využívání materiálních věcí a jídla, snaží se stravovat vegetariánsky (popř. vegansky), protože neuznávají využívání zvířat člověkem. V jejich filozofii se často objevuje odpor k honbě za kariérou, penězi, stále novými věcmi a s tím spojené zaslepení, které neumožňuje člověku vidět to skutečně důležité, jako je rodina, láska, souznění mezi lidmi, atd. Příslušností k subkultuře nebo alternativně žijící komunitě je součástí tvorby a hledání vlastní identity jedince.

6. Výzkumné šetření

6.1. Cíl výzkumu

Cílem výzkumné části diplomové práce je proniknutí do problematiky alternativních způsobů života, které se snaží vymanit se ze systému a nechovat se podle diktátu konzumní společnosti. Hlavním cílem práce je zjištění subjektivních důvodů jedince, které ho přivedly k alternativnímu způsobu života, popis jeho současné životní situace a problémů, které danou alternativu provázejí.

6.2. Výzkumné otázky

Účelem výzkumu není pouze zodpovědět výzkumnou otázku. Hlubším důvodem je, proč se studie vlastně dělá. Účel studie musí být propojen s výzkumnou otázkou a metodami, které se použijí k řešení (Hendl, 2012).

Pro výzkum v této diplomové práci je stanovena jedna hlavní výzkumná otázka a čtyři vedlejší výzkumné otázky.

Hlavní výzkumná otázka:

- Jaké jsou subjektivní důvody, které vedou jedince k alternativním způsobům života?

Vedlejší výzkumné otázky:

- Jaký je názor respondentů na konzumní společnost a konzumní chování?
- Jak vypadá současný životní způsob respondentů?
- S jakými problémy spojenými s alternativním způsobem života se respondenti setkávají?

6.3. Interview jako kvalitativní výzkumná metoda

S ohledem na zvolené téma a důrazem na hlubší ponoření do problematiky byl zvolen kvalitativní výzkum, který je v tomto případě vhodnější než kvantitativní výzkumná metoda. S respondenty byl veden otevřený rozhovor na smluveném místě nebo pomocí internetového programu Skype.

Hendl (2005) vidí odlišnost kvalitativního výzkumu především v pozici výzkumníka, který by se měl sám aktivně pohybovat v terénu a setkávat se s účastníky výzkumu. Výzkum je dlouhodobějšího rázu, probíhá intenzivně a je zaznamenáván velice podrobně. V první řadě si výzkumník zvolí výzkumné téma a podle něj pak tvoří výzkumné otázky. Kvalitativní výzkum je charakteristický intenzivní spoluprací výzkumníka a zkoumaných osob, důležité je to především pro porozumění kontextu, ve kterém jsou významy situovány. Začleněnost výzkumníka do výzkumu mu také umožňuje reagovat na projevy zkoumaných jedinců a na vzniklé situace. Současně se výzkumník vyhýbá tomu, aby výzkum sledoval pouze ze svého pohledu, který může být mnohdy zaslepen předsudky nebo očekáváními.

Gavora (2000) tvrdí, že interview lze použít v kvantitativním i kvalitativním výzkumu, ale v obou případech se liší. Cílem kvalitativního interview je zjistit jak zkoumané osoby vnímají svoji životní realitu, svět kolem sebe a životní události. V tomto případě výzkumník zaujatě poslouchá a zkoumaný vypráví, výzkumník pouze koriguje vyprávění, aby se dostal k tomu, co potřebuje znát pro výzkum. Výzkumník má připravené schéma témat, které chce rozebrat a toho se drží, z pravidla však nemá připraveny otázky jako takové. Důležitá při rozhovoru je celková atmosféra, která by měla být přátelská a uvolněná.

6.4. Výběr respondentů

V případě kvalitativních výzkumů se vždy provádí záměrný výběr respondentů. Je potřeba dbát na to, aby byly vybrány správné osoby, které mají se zkoumaným problémem něco společného a reprezentovaly zkoumané prostředí. Počet respondentů je závislý na saturaci, to znamená, že výzkum končí v momentě, kdy výzkumník nezjišťuje od nových respondentů nová data, protože se získávaná data opakují (Gavora, 2000).

Výzkum v této diplomové práci byl proveden pomocí interview se zkoumanými osobami, každý z rozhovorů se konal na místě, které si vybrali sami respondenti nebo prostřednictvím internetového programu Skype. Rozhovory trvaly průměrně mezi 45 minutami až 3 hodinami, podle ochoty a časových možností respondentů. Byly připraveny tematické okruhy, kterých se rozhovory držely. V několika případech se stalo, že respondent nechtěl na některé z témat odpovídat, v těchto případech se postupně přešlo k dalšímu tématu.

Témata, kterých jsem se jako výzkumnice držela při rozhovoru, jsou následující:

- 1) Rodinné prostředí
- 2) Důvody a příčiny přejít k alternativnímu způsobu života
- 3) Názor na konzumní společnost
- 4) Popis způsob života, který respondent vede v současnosti
- 5) Hodnoty a cíle, které spatřuje ve svém jednání
- 6) Obtíže, se kterými se setkává v souvislosti s alternativním způsobem života
- 7) Plány do budoucna.

Pro potřeby výzkumu byla zvolena forma biografického schématu rozhovoru. Cílem této metody je zaznamenání životního příběhu respondentů a tím způsobem vysvětlit jejich současné chování. Tato forma rozhovoru v sobě skrývá možnost dobře poznat druhou osobu a porozumět jejímu vývoji a současné situaci. Výzkum byl proveden způsobem hloubkových rozhovorů, které jsou nejčastější metodou sběru dat v kvalitativním výzkumu (Švaříče a Šedřová, 2007).

6.5. Meze, limity a přednosti kvalitativního výzkumu

Kvalitativní výzkum má své klady i slabiny. Hendl (2012) považuje za jednu z největších nevýhod kvalitativního výzkumu je to, že není možno jeho výsledky zobecnit a aplikovat na celou společnost. Je složité tvořit nějaké kvantitativní predikce a je obtížnější testovat hypotézy a teorie. Velkou nevýhodou pro výzkumníka je časová náročnost výzkumu a potřeba, aby se sám výzkumník zapojil do výzkumu. Výsledky mohou být snadno ovlivněny názory výzkumníka a jeho osobními postoji. Mezi přednosti kvalitativního výzkumu patří možnost podrobného zkoumání a popis tématu, jedince, skupiny, události nebo fenoménu, které jsou zasazeny do přirozeného prostředí. Tento výzkum umožňuje studovat procesy a navrhovat teorie. Výzkumník má možnost dobře reagovat na vzniklé situace, zkoumat nastolené podmínky a hledat příčinné souvislosti. Pomáhá také při počátečním objevování fenoménu.

6.6. Charakteristika výzkumného souboru

Bylo použito záměrného výběru osob, které vedou alternativní život než většina populace a tento životní způsob se rovná některému (popřípadě více) alternativám a subkulturám, které jsou popsány v teoretické části práce. Pro potřeby diplomové práce bylo důležité, abych našla co nejrozmanitější skupinu respondentů zastupujících pokud možno všechny popsané možnosti alternativního způsobu života a subkultur z teoretické části práce. Tohoto cíle bylo dosaženo a díky rozdílnosti respondentů lze získat rozmanitější data a informace.

S hledáním respondentů pro výzkum nebyl téměř žádný problém. Několik osob, které žijí alternativním způsobem života, patří k některé ze subkultur a odsuzují a nesouhlasí s konzumním způsobem života, pochází z okruhu mých známých. Ostatní respondenti byli vyhledáni pomocí internetu, konkrétně odpověděli na výzvu umístěnou na facebookových stránkách - stránky týkající se freeganismu, hnutí Straight Edge, freetechno scény.

Díky všem krokům, které jsou popsány výše, se do výzkumu přihlásilo 12 respondentů. Z tohoto množství se nakonec dva respondenti odmítli výzkumu zúčastnit, jeden z časových důvodů a druhý respondent vyjádřil nesouhlas s vzdělávacím systémem České republiky a z tohoto důvodu odmítl. Výzkumu se zúčastnilo celkem 10 respondentů. Zastoupeny byly téměř všechny alternativní způsoby života a subkultury popsané v teoretické části diplomové práce. 6 respondentů má české občanství (jeden z respondentů ale žije v Dánsku a jedna respondentka v Německu), jeden respondent je Angličan a dva respondenti jsou Němci. Mezi respondenty se nachází lidé ve věkové skupině 23 – 59 let.

6.7. Sběr a analýza dat

Ke sběru dat byl použit hloubkový rozhovor se všemi účastníky výzkumu. Bylo připraveno několik otázek a především tematických okruhů, které měly být zodpovězeny. Předchozí připravenost napomohla k plynulému plynutí rozhovoru, nezacházení do nepodstatných detailů a k získání přesně těch dat, která byla potřebná.

S většinou respondentů se výzkumnice setkala osobně na předem domluveném místě v České republice a v Anglii, pouze se dvěma respondentkami, které žijí v Německu, byl rozhovor uskutečněn pomocí internetové aplikace Skype.

Rozhovory probíhaly ve dvou částech, nejprve byli respondenti seznámeni s tématem diplomové práce a jejími cíli a poté se krátce představila autorka práce a respondenti. V druhé části byly zjišťovány potřebné informace a data prostřednictvím hloubkového rozhovoru, kde mluvili hlavně respondenti a byli výzkumníci pouze drženi v tématu. Během rozhovorů nebylo dbáno pouze na zaznamenávání verbálního vyprávění, ale důležitou složkou zkoumání byla analýza neverbálních projevů respondentů, které byly zaznamenávány autorkou do poznámkového bloku.

Někteří respondenti odmítli uvést celé své jméno, důvodů bylo několik – anonymita, nikdy své pravé jméno neužívají, užívají své přezdívky. Z tohoto důvodu se výzkumnice rozhodla u všech respondentů uvádět pouze přezdívky nebo křesní jména. Respondenti s tím souhlasili.

Všechny rozhovory byly se souhlasem respondentů natáčeny na diktafon a poté zaznamenány v digitální podobě. Za interpretační metodologický diskurz byl podle inspirace Švaříčka a Šed'ové (2007) zvolen biografický design a metody životní historie. Na základě výpovědí byly vytvořeny stručné profily jednotlivých respondentů. Získaná data byla několikrát přečtená a analyzována, aby bylo zaručeno správné pochopení významů různých tvrzení respondentů.

6.8. Profily respondentů

V následujících podkapitolách jsou přiblíženy životy respondentů. V profilech se nachází stručný popis jejich biografie a odpovědi na tematické okruhy, podle kterých byl veden rozhovor. Profily jsou doplněny přímými citacemi, které jsou uvedeny v přesném znění, v jakém byly pořízeny, aby zůstaly výpovědi respondentů plně autentické. Pouze rozhovory a citace získané v anglickém jazyce byly přeloženy do spisovného českého jazyka. Témata, kterých se výzkumnice držela při rozhovoru, jsou následující:

- 1) Rodinné prostředí
- 2) Důvody a příčiny přejít k alternativnímu způsobu života
- 3) Názor na konzumní společnost
- 4) Popis způsob života, který respondent vede v současnosti
- 5) Hodnoty a cíle, které spatřuje ve svém jednání
- 6) Obtíže, se kterými se setkává v souvislosti s alternativním způsobem života
- 7) Plány do budoucna.

6.8.1. Pláčačka a Markéta – novodobí hippie a polonomádi

Pláčačka je 48 letý zarostlý muž, který sám sebe považuje za “hipíka” a odmítá se zařadit do současného systému. Je vyučený řezník, ale nikdy se tím neživil. Pláčačka má přítelkyni Markétu (40 let) a oba pochází z České republiky a vyučila se prodavačkou. Oba pochází z bezproblémových rodin a považují své dětství za šťastné, Pláčačkův otec měl občasné problémy s STB, protože byl proti komunistickému režimu. K alternativnímu způsobu života Pláčačka inklinoval již v době dospívání, kdy patřil mezi tzv. máničky a po revoluci a přílivu „Amerického způsobu života“ si uvědomil, že takhle žít nechce. Markéta svůj způsob života změnila až v době, kdy se seznámila s Pláčačkou a jeho názory, do té doby ji nenapadlo, že by takhle mohla žít.

Markéta: *„Já jsem vlastně vždycky žila úplně normálně, užívala jsem si života a neřešila podobný věci. Až když jsem poznala Pláčačku, tak jsem se začala trochu zajímat. Ale ze začátku jenom proto, abych se mu zalíbila, byla jsem zamilovaná a chtěla jsem si ho udržet, i když mi to hodně lidí rozmlouvalo. Až postupem času se to změnilo a teď to miluju, to jak žijeme.“*

Oba tvrdí, že jsou šťastní. Jejich okolí jejich způsob života přijímá zcela bez problému, naopak se jim snaží hodně pomáhat (dávají jim staré oblečení, nabízejí Pláčačkovi brigády).

Přes léto žijí ve vesnici na vysočině ve starším chátrajícím domě bez elektřiny a tekoucí vody, dům i přílehlé pozemky Pláčačka zdědil po svém zesnulém otci. Na zahradě pěstují zeleninu a mají menší ovocný sad, vše pouze pro svoji potřebu. Vodu získávají ze studny na zahradě a světlo pomocí svíček a luceren. Pokud potřebují něco vyhledat na internetu nebo si zatelefonovat, pomohou jim přátelé nebo mohou využít služby místní hospody, se kterou sousedí. Oba kouří marihuanu, hrají na hudební nástroje, zpívají, malují, čtou a zajímají se o cestování a cizí kraje. Oba jsou vegetariáni. Snaží se žít sami na sebe, bez pomoci společnosti a státu a hlavně mimo konzum a systém, jediné co si nedokáží odpustit, jsou posezení u piva s přáteli a občasné nákupy v místním obchodě. Kupují ale pouze jídlo a hygienické potřeby, hlavně české. Oblečení a boty dostávají od známých a rodiny.

Plácačka: „*Mám tady ve vsi a okolí dost sběrných dvorů, vždycky vezmu kolo a jezdím od jednoho k druhému a hledám poklady. To bys nevěřila, kolik krásnejch věcí můžeš na takovym smeťáku najít. Třeba nedávno sem našel úplně luxusní kukačky, opravil sem je a teď visí tady v hospodě a aspoň vim, kdy mám svou hodinku odchodu a od té doby je Markétka spokojená, že chodím z hospody včas. (smích)*“

Markéta pracuje jako vedoucí pěveckého sboru, platí si zdravotní pojištění a snaží se fungovat ve společnosti i přes to, že ji neuznává. Plácačka naopak nepracuje, není na úřadě práce a ani si neplatí zdravotní a sociální pojištění. Přivydělává si občasnými brigádami „na černo“ u známých, sběrem prázdných flašek od piva a dalšími nenáročnými způsoby. Přes zimu Markéta zůstává v bytě u své matky, která bydlí v blízkém městě a Plácačka vždy odjíždí na cestu do Indie svojí dodávkou se svými přáteli. Po Indii cestují a po chvilkách bydlí v jisté komunitě stejně smýšlejících lidí, o té se ale Plácačka rozprávět nechce a nemůže, komunita má být běžným lidem uzavřená a nepřístupná.

Plácačka: „*Mě nejvíc štve ty lidi, který se pořád za něčim ženou jako by byli pomatený. Jako co vlastně od toho života chtěj? Všaj jsme tu na tom skvělým světě jen na omezenou dobu a nemůžou přece žít v představě, že neustálej stres a hon za prachama je nějak uspokojí. Podle mě je to nejdůležitější úplně jinde. Kde by asi tak byli bez přírody, bez vzduchu, bez pitný vody? Sou blbý a nevidí, o co přichází. Já třeba díky tomu, že netrávim celej den v práci, tak mám možnost vnímat ho od brzkého rána do pozdního večera. Schválně mi řekni, kdy tys naposledy během jednoho dne viděla ranní úsvit i západ slunce? Ale nemyslim tím, žes je zahlídla z okna, ale žes opravdu vyšla někam na kopec, sedla si a sledovala? Nikdy vid'? A víš ty vůbec, o co přicházíš?*“

Markéta: „*Já pracuju, teda jen na půl úvazku, ale pracuju. Vedu tady kousek na Lipnici pěvecký sbor. Miluju zpěv a tohle mě strašně baví. Jsem zkažená už od puberty, bez brigády nebo práce prostě být nedokážu (smích). Částečně mi to dává smysl života, naplňuje mě to. Ale plno lidí takové štěstí nemá, aby dělali to, co je baví a to si myslím, že je dost velký problém. Trápit se celý dny v práci, která je ubíjí, je nesmysl. Sama bych nikdy nedělala nic, co mě nebaví, proto ani nenutím Plácačku, aby si našel práci, protože vim, že je nejšťastnější, když je volnej.*“

Do budoucna si Plácačka s Markétou představují svůj život přesně takový, jaký je teď a chtějí v tomto duchu vychovávat i své budoucí děti. Nejradši by je vůbec neposílali do školy, ale to asi nepůjde, snaží se vymyslet nějaké řešení situace. Rodina a přátelé patří v jejich životě mezi nejdůležitější věc. Plácačka se chce přestěhovat do Indie natrvalo, Markéta nechce, nechce opustit rodinu a v Indii se trochu bojí.

Plácačka: *„My sme prostě šťastný, tak jak sme. Máme co jíst, kde spát a máme se rádi. A i ten sex občas máme (smích). Vid' láska?“*

Markéta: *„(smích) Ano láska, i ten občas je. A ještě bych jen chtěla dodat, že ke změně si každý musí dojít sám. Pokud člověk nedospěje do toho bodu, kdy si uvědomí, že jsem vychováván jako roboti na výrobu peněz a ve skutečnosti je život o něčem jiném, tak nemá cenu do něj hustit nějaké osvědčené myšlenky. Je to prostě prozření, do kterého někdo dospěje brzo a někdo naopak nikdy.“*

6.8.2. David – freegan v Dánsku

David je 25 letý student, který pochází z České republiky, ale v současné době žije a studuje v Dánsku. Do Dánska přijel před dvěma lety, po nedokončení vysoké školy v Praze se rozhodl zkusit štěstí v zahraničí a od známých se doslechl, že v Dánsku existují pro studující cizince velmi dobré podmínky. Své dětství prožil v klidu a šťastný, vždy měl vše, na co si vzpomněl. Jeho rodiče dobře vydělávali a snažili se mu dopřávat, jako jedináček byl hodně rozmazlovaný. V současnosti nejsou jeho rodiče spokojeni s tím, jak jejich syn žije, mrzí je to, že musí „vybírat popelnice“ a nechtějí si vysvětlit, že jde o životní styl a ukazování negativního postoje vůči společnosti.

„Svoje rodiče samozřejmě miluju, jenom mě strašně mrzí, že jsou tak zaslepení a nechtějí se otevřít něčemu novému. Byli oba vychováni v tom přesvědčení, že nejdůležitější na světě je to, co si o nich myslí sousedi a okolí. Proto teď nejsou schopni přijmout fakt, že jejich synáček se hrabe v popelnicích a dojídá zbytky. Bohužel to zašlo až tak daleko, že zapírají a tvrdí, že to všechno sou jen pomluvy, že si žiju v Belgii ve skutečnosti na vysoký noze a tuhle pomluvu si vymysleli závistiví lidé.“

Ze začátku se měl v Dánsku dobře, rodiče mu školu platili, sám nemusel pracovat a jenom si užíval studentského života. Po roce propustili jeho otce ze zaměstnání a David si musel začít vydělávat sám na sebe, začal pracovat v baru a i přes braní extra hodin práce měl peněz málo a sotva s nimi zaplatil školu a ubytování. Od svého spolužáka se dozvěděl, že každý večer jsou k dostání neprodané potraviny (zelenina, pečivo) u kontejnerů za skoro každým velkým obchodním domem a plno lidí i studentů si tam chodí pro jídlo. Z počátku se Davidovi nechtělo „jíst z kontejnerů“, ale nakonec ho hlad donutil se na místo jít podívat. Překvapilo ho, že vyhazované jídlo bylo ve skvělém stavu a lidé, kteří si pro něj chodili, nebyli „špinavý a otrhaní bezdomovci“, ale úplně normální lidé jako on. Od té doby se každodenní čekání na jídlo u kontejnerů stalo jeho způsobem shánění jídla, seznámil se s několika freegany a stal se jedním z nich. Hodně si přečetl o současném světě, konzumním způsobu života a především jeho ekologických hrozbách. David nekupuje žádné nepotřebné věci, jídlo shání výše zmíněným způsobem, oblečení shání u charity nebo v second handech, nepije alkohol, nekouří a je vegan. Školu studuje dál, práci také má, zbytek peněz, které nedá za školné a ubytování si spoří na cestování.

„Jako já si myslím, že se můj život až tak neodlišuje od normálních lidí. Normálně studuju, pracuju v baru a stýkám se s lidmi. Jediný rozdíl je v tom, že nekupuju nic nového, není to pro mě nijak důležitý a hodnotný a jídlo nechodím kupovat do obchodů, ale chodím si ho brát za obchody. Ale je pravda, že od té doby, co sem změnil některé kamarády a začal se pohybovat v jiných kruzích, tak se můj pohled na to, co je normální dost změnil. Vlastně mi přijde strašně hloupý celý dny pracovat a vydělávat peníze, pak jít do obchodu a kupovat si jídlo, který si můžu místo toho v klidu a zadarmo vzít z kontejneru za obchodem nebo čas, kterej věnuju práci, můžu věnovat pěstování vlastních věcí.“

David si svoji budoucnost představuje trochu jinak, než jak žije nyní. Chtěl by odcestovat někam do země, kde je pořád teplo, postavit si tam malou chatu, založit komunitu stejně smýšlejících lidí, veškerou potravu si sám vypěstovat a žít v harmonii s přírodou. Jeho snem je úplně se odpoutat od společnosti.

„Mě škola strašně baví. Rád poznávám nové lidi a učím se nové věci. A studium v zahraničí je skvělý v tom, že se učím cizí jazyky. Ale titul jako takovej pro mě absolutně důležitý není. Stejně jednou budu žít na elementární úrovni. Tak mi tomu říkáme, protože vlastně potřebujeme opravdu jen to nejzákladnější, zbytek je nedůležitý.“

6.8.3. Jahrider – freetechnař a traveller

Svoji životní cestu od „normálního člověka“ k freetechnaři popisuje jako úplný zrod nového člověka. Jahriderovi je 35 let a pochází z Anglie, je členem sound systému Zero Rockers.

„Tekno je moje všechno. Tak zní motto naší hudební komunity. Pro mě ale tekno není všechno, myslím, že mnohem důležitější je pro mě to celkové prostředí. Láska, sounáležitost a přátelství, které jsou cítit všude okolo, to je to, co naši komunitu tvoří, udržuje a formuje. Nikdy bych nechtěl žít jinak. Proto se bojím vězení, které mi teď hrozí. Měl jsem nějaké problémy s drogami a pořádáním nelegálních akcí, ale je těžké aby se člověk choval podle zákonů, které neuznává, protože jsou vytvořeny společností, kterou nenávidí. My máme vlastní zákony, oni to vlastně ani zákony nejsou, jsou to prostě jen nepsaná pravidla, kterými se všichni řídí, protože sami chtějí, nikdo je k tomu nenutí.“

„Ano drogy bereme často, pomáhá nám to nahlédnout na realitu z mnoha různých perspektiv. Ale brát drogy je umění, nemůže si to dovolit každý. Pokud je člověk citově labilní, tak by se měl od drog držet co nejdál, jsou pouze pro vyrovnané lidi. Nejsou tím, co vás vysvobodí z problémů, ale jsou jízdenkou k poznávání jiných dimenzí. Myslím, že kdyby je lidé nezačali zneužívat, bylo by úplně normální, aby se užívaly.“

Vyrůstal v typické anglické rodině, rodiče dobře vydělávali, dopřávali jemu i jeho sourozencům vše, co chtěli. Od malička cítil, že do této společnosti nechce patřit. V 15 letech začal hodně pít, kouřit marihuanu a občas si dal nějakou tvrdší drogu. Jednou se dostal náhodou spolu se svými přáteli na freetechno akci a zamiloval si vše, co tam viděl – hradbu z reprobeden, hudbu, stany kolem ohňů, dodávky, přirozeně vypadající lidi, kteří se k němu a jeho přátelům chovali bezprostředně a mile. Od té doby se snažil jezdit na všechny freetechno akce po Anglii, zároveň studoval, dodělal ale pouze střední školu bez zaměření. V 17 letech měl už „normálního života“ plné zuby a rozhodl se přidat k travellerům. Prodali s pár přáteli vše, co měli a koupili si menší dodávku a nejpotřebnější aparaturu a vydali se na cestu.

Několikrát měl problémy s policií, to především kvůli prodeji drog a pořádání ilegálních parties. Státní zřízení, policii, zákony a pravidla nesnáší, stejně tak opovrhuje materialismem, penězi a kariérou. Snaží se spolu se svojí komunitou o úplnou nezávislost na systému, prostřednictvím vyrábění vlastních věcí, pěstováním plodin, chování zvířat. Občas si sice seženou nějaké jídlo drobnou krádeží z něčí zahrady nebo sadu, ale nepovažuje to za nic špatného.

„Já mám problém, že to co chci je zároveň i tím, co nechci. Například bych chtěl, aby všichni lidé žili v harmonii s ostatními i s přírodou, aby neexistovali zákony a policie, aby neexistovaly povinnosti a stres a zároveň miluju naši odlišnost. Já vlastně nechci, aby byli všichni jako my. Užívám si to, že máme proti čemu bojovat a že jsme jiní. Ten boj je vlastně tím, na čem naše komunita stojí. Kdyby nebyl boj, nebyli bychom ani my.“

Konzum a materialismus okrádá lidi o to co je pravé a důležité, o prožitky, vztahy, lásku, zážitky a souznění s okolím. Jahrider miluje přírodu, cítí s ní spojení, stejně tak se zvířaty, lidmi, větrem, vodou, zemí, cítí všeprostupující energii. Přiznává se, že se zajímá o magii, čarodějnictví, rastafariánství, romskou a keltskou kulturu, východní náboženství, šamanismus a vliv přírodních drog na člověka. Jahrider sám sebe popisuje jako vyrovnaného optimistu, jehož místo na zemi je v jeho komunitě a posláním je chránit přírodu, vytvářet hudbu a žít naplno. Peníze vnímá pouze jako prostředek, má jen to, co potřebuje pro hraní a cestování. Moderní technologie jsou ale na rozdíl od jiných věcí nutnou součástí života freetechnařů, tvoří se díky nim hudba, fotí a natáčí se na parties, tvoří se oficiální internetové stránky a cestuje se díky autům. Dodávka je vlastně jeho domovem. Jahrider si myslí, že nenávisť vůči kočovníkům vyplývá pouze ze závisti, lidé závidí freetechnařům jejich svobodu, nezávislost a sounáležitost s ostatními v komunitě. Peníze na život získává sound systém různě, prodává se alkohol, marihuana a jídlo na akcích, vyrábí se různé věci a prodávají se na trzích či po internetu. Několik členů komunity (celkem má komunita asi 20 stálých členů) se živí prací, popřípadě občasnými brigádami.

„Některé dny třeba nic nedělám, jen ležím v trávě, poslouchám hudbu a přemýšlím o všem možném. Je to neuvěřitelně uvolňující. Hodně se zajímám o východní náboženství, třeba buddhismus, hinduismus a o rastafariánství, to sice není z východu, ale je jiné.“

Jahrider miluje svůj způsob života, svoji komunitu, hudbu, kterou hraje a cítí se šťastný, hlavně v létě, kdy je teplo. Ale strachuje se o svoji budoucnost kvůli problémům se zákonem a hlavně v současné době cítí, že freetechno scéna upadá a to ho tíží.

6.8.4. Kafčus – punkáč, anarchista a squatter

Kafčus je 27 letý opravář zemědělských strojů, člen punkové kapely a zapálený anarchistický aktivista. Svě dětství popisuje jako šťastné, jediná stinná stránka jeho dospívání byl poněkud despotický a přísný otec, se kterým se často on i jeho bratr hádal. K punkové hudbě a kultuře se dostal asi ve 14 letech přes svého staršího bratra. Jeho bratr se dostal do závislosti na hracích automatech a Kafčus, který se mu snažil pomoci a kvůli častým hádkám s rodiči, kteří jeho bratra vydělili, se ve svých 19 letech ocitl na útěku z domova. Jeho bratr situaci neunesl a oběsil se. Kafčus se přes díky svým kamarádům dostal do squatu a žil tam dva roky. V té době se začal zajímat o různé světové problémy, politiku, ekologii, ochranu zvířat a přidal se k anarchistům. Bydlení ve squattu považuje za nejhezčí dobu svého života, byl s lidmi podobného smýšlení, pořádal a účastnil se různých akcí a občas si přivydělával na brigádách. V současné době bydlí se svojí přítelkyní v garsonce, hraje ve své kapele na občasných koncertech v okolí a má stálou práci.

„Squat mě naučil hodně, nemyslím zrovna různé kulturní akce a přednášky a takové věci, ale život s těmi lidmi v tom prostředí. Musel sem se naučit žít s lidma, dřív sem byl hodně nesnášenlivej, takovej rváč hospodskej (smích). Pak sem se najednou ocitl s dalšíma dvaceti lidma v jedný místnosti, kde bylo všeho všudy pár matrací a celkem zima. Musel sem se uskromnit, zvyknout si na to, že nemám žádný soukromí. Nemohl sem sin třeba ani přitáhnout domu holku, by mi ji ty nadrženci hned vojeli (smích). Jako ty se tomu směješ, ale je to tak. Najednou nemůžeš skoro nic, ale zároveň seš neuvěřitelně svobodnej.“

Kafčus se snaží nepodporovat nadnárodní korporace, ke kterým cítí odpor, nenakupuje značkové oblečení, elektroniku, věci, které nepotřebuje. Jídlo nakupuje normálně v obchodech, ale oblečení a elektroniku nakupuje v second handech a bazarech. Vajíčka, maso a mléko odebírá od místních zemědělců. Nesouhlasí s lačností lidí po stále nových věcech, nelíbí se mu, jak je devastovaná příroda a považuje lidstvo za nejhorší rasu na světě.

„Míval sem dřív hodně kamarádů, myslím ještě na základce třeba. Ale hodně sem se jich zbavil, když sem začal poslouchat punk. Jako je pravda, že někteří se spíš zbavili mě, ale budiž jim přáno, když si myslí, že sou něco víc. Nikdy sem jim svoje myšlenky a názory necpal, tak nevím, co jim tak vadilo, asi to, že vypadám jako rebel a pobuda v jednom (smích).“

„Nemám rád, když za mnou třeba přijde přítelkyně a chlubí se mi novou sukni nebo účesem nebo tak něco. Jako jsem rád, že je z toho šťastná ale nechápu proč jí to tak těší. Pro mě tohle není důležitý, já bych ji miloval, i kdyby přišla v pytli od brambor, mám na ní rád to, jak se chová a ne, jak vypadá. Každý může vypadat skvěle, to si můžeš koupit ale jen někdo má něco v hlavě a to si koupit nemůžeš, teda zatím ne.“

Do problémů se zákonem se naštěstí nikdy nedostal, ale stal se několikrát obětí šikany a verbálních narážek na své vzezření. Kvůli svému punkovému stylu byl již několikrát nazván špínou, „fetákem“ a „nemakačenkem“. Do budoucna má v plánu založit rodinu a dál hrát v kapele.

6.8.5. Lucie – freeganka a novodobá nomádka

Lucie žije v současné době v Německu, je na mateřské dovolené a je jí 34 let. Pochází z České republiky, ale ve 23 letech odjela do Anglie se svým přítelem. O svém dětství nechce mluvit, ale považuje ho za komplikované a chaotické. V Anglii žila osm a půl roku, pracovala v úklidové firmě a skoro všechny peníze utratila za značkové oblečení a doplňky. Sama Lucie tvrdí, že velkým utrácením a nakupováním si snažila kompenzovat nefunkční vztah s přítelem.

„V Anglii jsem se žila moc dobře. Měla jsem bohatého přítele, dobrou práci a krásný byt. V té době jsem se o sebe hodně starala, každý měsíc jsem chodila ke kadeřníkovi, na manikúru, pedikúru, masáže a skoro ob den jsem chodila cvičit a nakupovat. Můj zevnějšek byl tím nejdůležitějším, myslela jsem, že když budu krásná a hubená, tak mě přítel bude stále milovat a nikdy mě neopustí. To jsem se ale šeredně spletla a teď už se tomu jen směju.“

Po nějaké době už nemohla tento stav vydržet, a proto se s přítelem rozešla a vrátila se zpět do České republiky, kde ale dlouho nevydržela a odjela za kamarádkou do Německa. V Německu se nastěhovala ke kamarádce Žanetě a začala pracovat v alternativně zaměřené kavárně. Zde se seznámila s lidmi, kteří mají trochu jiný pohled na svět, než ona. Postupem času přestávala tolik nakupovat a začala se díky novým přátelům zajímat o témata spojená s materialismem, nakupováním a alternativním způsobem života. V kavárně se seznámila se svým současným přítelem, který žil na Wagenplatzu.

„Wagenplatz mě očaroval a přenesl mě do jiné reality (smích). Když jsem poprvé procházela mezi karavany a maringotkami byla jsem jak v Jiřkově vidění. Bylo zrovna krásné počasí, všichni posedávali venku, spolu, kolem ohňů, hráli na kytary, na bonga, zpívali a vypadali neuvěřitelně šťastni. V tu chvíli jsem chtěla být součástí toho všeho a měla jsem štěstí, přijali mě mezi sebe. Jsem jim strašně vděčná, hlavně svému příteli, zlepšil můj život o sto procent.“

Wagenplatz je kemp, ve kterém žijí v karavanech a různých provizorních příbytcích alternativně žijící lidé. Většinou se jedná o anarchisticky ideově orientované jedince. Tato komunita žije bez moderních technologií, hodně členů nepracuje a živí se neprodaným jídlem vyhozeným z obchodních domů a i ostatní věci si shánějí z druhé ruky a různých sběrných surovin.

V tomto kempu žije Lucie dodnes. V současné době je Lucie na mateřské dovolené a předtím pracovala pro neziskovou organizaci zabývající se ochranou práv zvířat. V této organizaci pracovala pouze z vlastního přesvědčení a ne pro peníze, vydělanou hotovost posílá nemocným rodičům a zbytek spoří pro dceru. Její přítel nepracuje vůbec. Oba jednou za čas spolu s ostatními členy komunity chodí na rampy obchodních domů, kam vyvážejí neprodané potraviny. Celá Luciina rodina je samozřejmě veganská. Lucie tvrdí, že už z principu nekupují nic nového. Kupují jen to nejnútnejší, jako jsou hygienické potřeby a spodní prádlo, ostatní věci, včetně například věcí na miminko, jsou z druhé ruky. Nesleduje vůbec žádná média, nevěří jim a neuznává ani internet, ale občas ho využívá.

„Když vidím, jak na celém světě trpí miliony nevinných lidí a zvířat, tak se mi chce brečet. Cítím potřebu jim pomoci, zachránit je a udělat svět lepším.“

Od doby, kdy se Lucie přestěhovala do Wagenplatzu a přišla téměř o všechny přátele, které měla v České republice a v Anglii, většina z nich nemohla přijmout fakt, že žena na úrovni jako je Lucie se živí věcmi z kontejnerů a nosí obnošené věci. S rodinou se nevidá a ani to nemá v plánu, věří, že by její životní situaci nepochopili a nepřijali. Do budoucna má v plánu vychovávat své děti ve stejném duchu, v jakém žije nyní a dál chce žít v Německu a pracovat jako ochránce práv zvířat.

6.8.6. Bob Jah – rastafarián

Bob Jah je 23 letý příznivec rastafariánství. Bob nezná své rodiče, od malička vyrůstal v dětském domově, odkud často utíkal. Těžce nesl svůj osud a nechtěl žít v žádném podobném zařízení, jako je dětský domov. Pokaždé, když utekl, tak se skrýval v zahrádkářské kolonii a přivydělával si drobnými krádežemi. Poprvé se do dětského domova vrátil dobrovolně, protože mu byla venku zima, podruhé ho chytili při krádeži a potřetí ho načapali v zahrádkářské kolonii a on nechtěl skončit na ulici. Když opustil dětský domov, šel bydlet ke kamarádovi Lukášovi, který odešel z domova tři roky před Bobem. Bob si našel práci ve fabrice na výrobu těsnění a začal chodit na freetechno akce. Během těchto akcí začal užívat drogy, nejprve pouze marihuanu a později se dostal k tvrdším drogám a samozřejmě je kombinoval s alkoholem. Již od puberty se Bobovi líbilo reggae, obdivoval Boba Marleyho a chtěl být jako on. Jednou na jedné akci v červnu 2014 se zdrogoval s kamarádem a pod vlivem drog řídil auto a vyboural se. Bob se probudil v nemocnici a lékaři mu gratulovali, že vůbec přežil.

*„(zpěv) Páč bez jednoty nepocítíš propojení,
A bez propojení není pravý pochopení
Bez pochopení ani pravá láska není
Život bez lásky to je utrpení
A babylon si všude na tě zuby cení
A celej velkej svět se kolem tebe mění
I když někdo má prachy, někdo má moc
Jenom láska je to skutečný potěšení
Je to důležitý na konec i na začátek
One love, one world, kdybys to řek
Ať bys dělal co bys dělal stejně by si neutek, nebo ne?“*

„Myslím, že tenhle song mluví za vše. Zpívat teda neumím, ale to hlavní myšlenky nijak neublížilo (smích). Zpívá se tak o lásce, to si myslím, že je na celém širokém světě to nejdůležitější. Je to vlastně ta entita, která nás všechny spojuje a to nejen lidské bytosti, ale i vznešená zvířata, stromy, kameny, vodu. Všechno je propojeno láskou. Tu lásku ale nechápu jako třeba lásku mezi partnery, ale spíš jako všudypřítomnou neviditelnou vše propojující energii, která proudí skrz všechno na světě a ve vesmíru. Jedna láska, jeden svět, všichni jsme spojeni a nelze se odpoutat.“

Po této události se Bobův život změnil, uvědomil si, že chce svůj život žít plnohodnotně. Koupil si nejlevnější letenku do Asie a vyrazil jen s krosnou na cestu. Projel Indii, Indonésii, Kambodžu, Vietnam a po půl roce se vrátil kvůli nedostatku peněz zpět do České republiky. Našel si práci v obchůdku, který se zabývá orientálními a jinými náboženstvími, různými ručně vyráběnými šperky atd. Bob hodně čte, zkoumá různé filozofické a náboženské směry. Díky přízni k reggae hudbě a marihuaně (která přetrvává), se nejvíc vzhledl v rastafariánství.

„Ta bouračka byl nejšťastnější moment v mém životě. Zní to divně, ale to, že sem přežil, beru jako znamení od Jaha, že bych měl svůj život změnit. Je to škoda, že sem nebyl schopnej to změnit sám od sebe, byl jsem jak slepej.“

Bob nekonzumuje alkohol, tvrdé drogy, nekouří, stravuje se vegansky. Pěstuje si vlastní plodiny, ale některé věci nakupovat musí, snaží se ale nakupovat věci z farem nebo z bio-obchodů. Sám si je vědom, že se nemůže považovat za skutečného rastafariána, ale toto náboženství je mu velice blízké. V současné době spravuje internetové stránky o rastafariánství v České republice, snaží se šířit myšlenky rovnosti, lásky a bratrství ve společnosti, hlásá mír a snaží se vyjadřovat svůj nesouhlas s politikou velkých světových mocností jako je USA, Rusko, Čína atd. Do budoucna by rád založil rodinu, ale předtím by se chtěl odstěhovat někam do jiné země, která žije klidnějším způsobem, než Česká republika, nejpravděpodobnější variantou je samozřejmě Jamajka, dále zvažuje Argentinu nebo Peru. Chtěl by se více a radikálněji věnovat boji za mír, lidská i zvířecí práva a napsat knihu o svém životě a filozofii, kterou vyznává. Občas se setkává s nepochopením a s negativními reakcemi od lidí, ale nevšímá si jich.

„Lidem se většinou nelíbí mé dredy, ale jen málo kdo mi to řekne přímo do očí.“

6.8.7. Fabiana a Igor – freegani a novodobí příznivci hnutí hippies

Oba tito respondenti jsou Němci a žijí spolu jako pár již 5 let v kempu Wagenplatz v Berlíně. Fabianě je 59 let a jejímu příteli Igorovi je 50 let.

Fabiana patří mezi německé Romy – Sinty, její předci byli kočovníci, ale její rodiče už nekočovali, vzdali se svého způsobu života kvůli sociálnímu tlaku. Částečnou nezávislost si ale udrželi a žili alternativním způsobem života v komunitě, kde pěstovali vlastní plodiny, chovali zvířata a přivydělávali si jako řemeslníci prodejem na trzích a tradičních jarmarcích. Fabiana má vchozenou pouze základní školní docházku, jako Romka byla vždy vedena k tomu, že se musí brzy vdát a založit rodinu, protože rodina je pro Romy tím nejdůležitějším. Tento předpoklad se naplnil a v 18 letech se vdala za staršího muže, přítele jejího otce. Měli spolu 4 děti a žili také v komunitě, hned ve vedlejším příbytku vedle jejích rodičů. Manžela nemilovala, byl na ni hrubý a bil ji, ale nemohla si stěžovat a snažila se soustředit na děti. Měla hodně volného času, proto začala číst různé knihy, lákali ji cizí krajiny, četla o Indii, Africe, amerických Indiánech, atd. Po 35 letech manželství její muž umřel na rakovinu a Fabiana, jejíž děti byli již z domu, byla úplně sama. Měla našetřené a zděděné nějaké peníze, rozhodla se tedy splnit si svůj životní sen a cestovat. Procestovala Indii, Vietnam, Čínu, Tibet, Barmu a další Asijské země. Po dvou letech se vrátila domu, asi měsíc bydlela u rodičů a přes sestřenicu se dozvěděla o Wagenplatzu a rozhodla se, že se tam přestěhuje.

Fabiana: *„Moje kočovnická krev byla dlouhá léta utlačovaná a brzděná povinností starat se o manžela a děti. Když jsem pak o manžela přišla a děti už byli z domu, pocítila jsem najednou obrovskou touhu vydat se na cesty. Měla jsem pocit, jako bych se posledních 40 let dusila, nemohla jsem dýchat a najednou, když jsem na sedla na vlak a rozjela se k letišti, věděla jsem, že poprvé ve svém životě dělám něco, co je mi předurčeno, naplňuji svůj osud a poslání.“*

Igorovi je 50 let, má vystudovaný doktorát z Antropologie a celý život se zajímal o různé kultury a nejvíc mu k srdci přirostla kultura původních indiánských kmenů. O své rodině tvrdí, že nešťastnějším momentem jejich soužití bylo, když se rodiče rozvedli a on zůstal ve svých 14 letech pouze s matkou, protože otec hodně pil a Igor s ním nechtěl mít nic společného. Kvůli studiu se odstěhoval do Berlína, jako výzkum si zvolil zkoumání současných způsobů komunitního bydlení a přestěhoval se na Wagenplatz, aby mohl provádět výzkum přímo na místě. Život v komunitě si ale natolik zamiloval, že zde zůstal. Měl několik vztahů, ale nemá žádné děti. Pracuje na univerzitě a přednáší zde antropologii a sociální teorie.

Igor: *„Tehdy jsem ten výzkum dodělal, ale nezveřejnil jsem ho. Rozhodl jsem se, že nechci lidem přibližovat způsob života, kterým se zde na Wagenplatzu žije, mohlo by se jim to zalíbit a pak by se sem chodili dívat jako do zoologické zahrady nebo by se sem v horším případě chtěli stěhovat také. Tím by se všechno pokazilo. Ti lidé, kteří zde žijí, jsou jiní, čistí a šťastní a ti ostatní by sem akorát přivlekli stres a peníze. Komunita si musí udržet svoji autonomii.“*

Fabiana a Igor si navzájem předávají informace, Fabiana vypráví Igorovi o svých cestách a Igor zasvěcuje Fabianu do antropologie a sociálních věd. V otázkách na konzumní společnost se oba shodují v tom, že se jedná o záhuby takových hodnot jako je rodina, láska, štěstí z maličkostí a vztahů, především ale vidí záhuby přírody a utrpení zvířat a chudých vrstev obyvatelstva. Oba dva nekupují nic nového, oblečení a veškeré ostatní věci získávají z druhé ruky, jsou oba vegani a to, co si nevypěstují, si opatří prostřednictvím vybírání kontejnerů, tedy freeganismem. Kdy přesně s freeganismem začali, si už nevzpomínají, ale dělali to všichni jejich přátelé v komunitě, tak se k nim přidali, neměli s tím žádný problém. Fabiana maluje obrazy zvířat, prodává je, a peníze dává na psí útulek, který vlastní její dcera.

Igor: *„Nejkrásnější na životě tady je to, že se máme všichni rádi. Všichni máme podobné myšlenky, rádi se o nich bavíme a navzájem se snažíme budovat naše osobnosti. Od té doby, co jsem se sem nastěhoval, jsem byl nešťastný jen párkrát, většinou kvůli tomu, že někdo můj blízký zemřel, jinak jsem pořád šťastný.“*

Fabiana: *„Moje děti jsou nejlepší děti, které jsem si mohla přát. Milujeme se všichni, pomáháme si a scházíme se. Romská kultura a tradice jsou založeny především na rodinné soudržnosti a je to dobře. Rodina je to nejdůležitější a ještě zdraví a slunce v duši.“*

Kromě občasných návštěv trhu, přednášek na univerzitě nebo psiho útulku nejsou téměř vůbec v kontaktu se společností. Jsou za to vděční, milují život v komunitě, své bratry a sestry. Díky svému odříznutí od „reality“, jak to nazývají, nemají žádné problémy, které by s jejich způsobem života souvisely. Fabianina rodina nemá s její životním stylem žádný problém, jeden její syn žije podobným způsobem života, jako ona. Igorova matka, která jako jediná z jeho rodiny stále žije, také nemá problém se způsobem života svého syna. Do budoucna plánují pouze v klidu dožít v komunitě a být zdraví a šťastní.

6.9. Výsledky výzkumu

V této podkapitole je odpovězeno na hlavní a vedlejší výzkumné otázky. Odpovědi jsou sestaveny podle informací a dat získaných pomocí otevřených rozhovorů. Cílem výzkumu bylo proniknutí do problematiky alternativních způsobů života, které se snaží vymanit se ze systému a nechovat se podle diktátu konzumní společnosti. Hlavním cílem práce je zjištění subjektivních důvodů jedince, které ho přivedly k alternativnímu způsobu života, popis jeho současné životní situace a problémů, které danou alternativu provázejí.

6.9.1. Jaké jsou subjektivní důvody, které vedou jedince k alternativním způsobům života?

Důvodů, které vedou člověka k tomu, aby žil jinak, než zbytek společnosti existuje nespočet. Ve výzkumu této diplomové práce bylo zpozorováno u respondentů několik základních důvodů a příčin, které je přivedli k alternativnímu způsobu života. Všechny získané důvody a lze shrnout do několika kategorií:

- 1) Celoživotní vnitřní přesvědčení a odpor k většinové společnosti (3 z 9 respondentů)
- 2) Patologické rodinné zázemí (2 z 9 respondentů)
- 3) Vliv přátel (4 z 9 respondentů)
- 4) Nedostatek financí, ztráta domova (2 z 9 respondentů)
- 5) Událost, která změnila život a myšlení respondenta (1 z 9 respondentů)
- 6) Studium (1 z 9 respondentů).

Všichni respondenti se shodují v tom, že důvody, díky kterým zůstávají v současném způsobu života, jsou jednoznačně dány tím, že jsou šťastni a cítí se naplněni. Souvisí tedy s kvalitou života a hodnotami, které přijímají jako základní. Většina respondentů se cítí vnitřně spoluodpovědná za negativní vliv, který má lidstvo na zemi a tímto způsobem se snaží odčinit, co lidstvo páchá.

Dva respondenti již od malička cítili, že do této společnosti nepatří a snažili se vymknout ze zajetých kolejí. Plácačka přistupuje k radikálnější změně životního stylu po sametové revoluci, kdy si s rozmachem kapitalismu a konzumu v České republice uvědomil, že tento životní styl a filozofie nejsou pro něho tím pravým. Dalším respondentem, který vždy cítil nespokojenost a odlišnost je Jahrider. Svě pravé já a budoucí životní způsob objevil v době, kdy se setkal s freetechno scénou a lidmi v sound systému. Po nějakém čase stráveném v tomto prostředí postupně přijal tento životní styl a zůstal u něj. Jedna respondentka (Fabiana) má podle svých slov „vrozenou kočovnickou krev a cestovatelskou vášeň“ a celý život prožila alternativnějším způsobem, než většinová společnost.

Čtyři respondenti (Markéta, Lucie, Kafčus a David) uvedli, že je k alternativnímu způsobu života přivedli přátelé, kteří sami vedli alternativní život. Obě respondentky (Markéta a Lucie) předtím vedly běžný život a o takováto témata se nikdy nezajímaly.

Dva respondenti (David a Kafčus) přiznávají, že je k alternativnímu způsobu života přivedla finanční nouze a potřeba se nějak uživit nebo někde bydlet. U Kafčuse mělo na jeho rozhodnutí vliv i nevyhovující rodinné prostředí, stejně tak tomu bylo u Boba, který vyrůstal v dětském domově.

Jeden respondent (Igor) se k alternativnímu způsobu života dostal díky svému výzkumu na vysoké škole.

Jeden respondent (Bob) považuje za důvod životní změny nešťastnou nehodu, která se mu stala a změnila jeho pohled na svět a na sebe sama.

V případě přechodu k alternativnímu způsobu života, se nemění pouze bydlení, odívání, chování jedince, ale dochází k celkové (radikální) změně v přístupu člověka k životu. Život, který je pro respondenty šťastnějším, než ten, který vedli před změnou, považují za plnohodnotný, otevřený, prospěšný a smysluplný. Někteří respondenti v době, kdy hledali svoji novou identitu, odjeli do exotických zemí, kde měli větší možnosti se seznámit s naprosto odlišnou kulturou, filozofií nebo způsobem života. Ve všech případech změn životních stylů respondentů se objevuje snaha o ochranu přírody, zvířat a u mnohých lze zaznamenat i aktivní zapojení a snaha o záchranu planety. Respondenti hledají vyšší smysl života, který by je naplňoval. Snaží se dokázat většinové společnosti i sami sobě, že žít obyčejně a v souladu s přírodou, je tím nejlepším způsobem, jak bojovat s nadspotřebou a expanzí konzumního chování.

Respondenti často přiznávají, že k zamyšlení nad svým životem a následné změně je přivedl někdo z jejich okolí, rodiny nebo přátel. Toto zjištění není nijak překvapující, člověk je celý život vychováván a ovlivňován svým sociálním okolím a on sám naopak své okolí ovlivňuje. Prostřednictvím těchto sociálních interakcí je tvořena a formována jedincova osobnost a identita. Nepříznivá finanční situace dokáže dohnat člověka k páčání trestné činnosti (krádeže, podvody), gamblerství a hraní hazardních her nebo k prostituci. Několik respondentů mělo v minulosti finanční problémy, ale neuchýlili se k páčání trestné činnosti atd., ale svoje problémy vyřešili uskromněním se, freeganstvím a dumpster divingem.

6.9.2. Jaký je názor respondentů na konzumní společnost a konzumní chování?

V této otázce se všichni respondenti shodli v tom, že jejich postoj vůči konzumní společnosti je negativní. Pouze jedna respondentka (Lucie) přiznává, že jí v současné době chybí pohodlnost a bezproblémovost při shánění jídla a jiných věcí. Většina lidí si dojde do obchodu, pokud něco potřebuje, ale lidé s alternativním způsobem života se snaží si shánět věci jiným způsobem a to jim často přináší komplikace.

Všichni respondenti se shodují v tom, že konzumní způsob života odvrací pozornost lidí od skutečných hodnot, vztahů a vytváří obrovské množství problémů pro jedince i celou společnost. Většina respondentů jsou vegani nebo vegetariáni a uvědomují si nesprávnost toho, že zvířata trpí kvůli lidské nenasytlosti. Svým chováním a způsobem života se snaží negativně nepřispívat k ničení planety, ale naopak se snaží ji velebít a napravovat škody spáchané lidstvem. Konzumního člověka vnímají jako loutku závislou na spotřebě, která žije v neustálé honbě za blahobytem, spokojeností, majetkem a je slepá ke všemu ostatnímu.

6.9.3. Jak vypadá současný životní způsob respondentů?

Životy respondentů se v mnohém liší, ale i jsou si v mnohém podobny. Podrobnější popisy současného způsobu života respondentů jsou rozepsány v jejich profilech výše v textu, v této podkapitole bude pouze shrnuto několik základních bodů.

Čtyři z devíti respondentů (Fabiana, Igor, Lucie a Jahrider) žijí trvale v komunitě alternativních lidí. Jahrider žije spolu s dalšími členy sound systému v maringotce a pořád na cestách. Fabiana, Igor a Lucie žijí naopak na jednom místě, v Berlíně na Wagenplatzu. Jeden z respondentů (Plácačka) žije také v komunitě v Indii, ale pouze v zimě, přes léto zůstává v České republice a žije mezi ostatními členy společnosti.

Ostatní respondenti žijí ve společnosti mezi ostatními lidmi, ale přiznávají, že mezi jejich nejbližší přátele patří především lidé s podobnými názory a smýšlením. Pět z devíti respondentů žijí ve městě, David v Dánské Kodani a Bob žije v Praze, Fabiana, Igor a Lucie žijí v Berlíně. Ostatní (kromě Jahridera, který stále cestuje) žijí na vsi.

Čtyři z respondentů jsou bez stálého zaměstnání. Dva respondenti (Plácačka a Jahrider) odmítají pracovat z principu a svému odporu k systému. Lucie je na mateřské dovolené, ale pracuje jako dobrovolník v neziskové organizaci pro pomoc zvířatům a Fabiana je v důchodu, ale nikdy v životě nepracovala.

Čtyři respondenti (Fabiana, Igor, Lucie a David) si shánějí jídlo a ostatní věci prostřednictvím freeganských metod, to znamená, že využívají již vyhozené věci. Šest respondentů (Plácačka, Markéta, Kafčus, Bob, Jahrider, Igor a Fabiana) se snaží si pěstovat vlastní plodiny, ale většinou jim to nestačí, tak musí shánět ještě jiným způsobem, například nákupy od místních farmářů nebo využíváním vyhozených potravin z obchodů. Ostatní věci si všichni respondenti opatřují z druhé ruky, pokud to není nutné, nic nekupují.

Žádný z respondentů nežije v manželství. Jedna respondentka (Fabiana) je vdova a má děti. Tři respondenti (Bob, David a Jahrider) jsou svobodní a bezdětní. Fabiana s Igorem a Plácačka s Markétou tvoří páry. Lucie má přítele a s ním malou dceru. Do budoucna plánují vstoupit do svazku manželského pouze tři respondenti (Kafčus, Lucie a David), kteří tento institut uznávají. Žádný z respondentů nemá v plánu kvůli svým budoucím dětem nějakým způsobem měnit svůj život.

Pouze jeden respondent (David) má o své budoucnosti jiné představy, ostatní respondenti jsou se svým současným životem spokojeni a nechtějí věci nějak ve velkém měnit.

Lidé, kteří odmítají žít podle pravidel konzumního společenství, si museli vytvořit různé mechanismy, díky kterým jsou schopni si obstarat jídlo a další důležité věci, bez kterých se bohužel v dnešní době nedá žít. Nejspolehlivějším způsobem je samozřejmě vydělávání peněz prací, většina respondentů ale odmítá pracovat a ztrácet tak čas a energii. Zeleninu a ovoce si často pěstují sami a chovají domácí zvířata na maso, vajíčka a mléko. Ti respondenti, kteří nemají možnost obstarat si jídlo tímto způsobem, ti chodí pro jídlo do kontejnerů za obchodními domy. Peníze by mohli lehce sehnat pácháním trestné činnosti, většina respondentů ale tvrdí, že jim to nedovoluje morální přesvědčení. Svým způsobem života, který se zakládá na souznění s přírodou, se snaží snižovat negativní ekologické dopady. Důležitou funkci plní způsob života při hledání vlastní identity a dávání najevo své odlišnosti od většinové společnosti.

Každodenní život alternativně žijících respondentů se všeobecně jeví jako plný porozumění, lásky, svobody, sounáležitosti a souznění s přírodou a druhými lidmi. Všichni respondenti jsou podle svých vlastních slov šťastni a nic by na svém životě neměnili. Žijí bez závislosti na penězích, nejsou otroky systému a život považují za vzácný dar, který si nelze nechat protéct mezi prsty.

6.9.4. S jakými problémy spojenými s alternativním způsobem života se respondenti setkávají?

Velmi překvapujícím výsledkem výzkumu na téma problémů spojených s alternativním způsobem života je zjištění, že většina respondentů žádné nemá nebo je neřeší. Problémy, se kterými se respondenti setkávají, lze rozdělit do několika kategorií:

- 1) Ztráta přátel a rodiny (2 z 9 respondentů)
- 2) Verbální a fyzické násilí kvůli vzhledu (2 z 9 respondentů)
- 3) Problémy se zákonem (1 z 9 respondentů).

Čtyři z devíti respondentů (Plácačka, Markéta, Igor a Fabiana) tvrdí, že od té doby, kdy žijí alternativně, nemají žádné problémy. Jejich okolí i rodiny je přijímají takové, jací jsou a nikdy neměli ani problémy s policií. Oba páry jsou toho názoru, že drtivá většina tzv. problémů si lidé tvoří sami ve své hlavě a naprosto zbytečně se jimi zabývají. Nezajímá je ani, co si o nich ostatní myslí, jsou šťastni a nehodlají se měnit kvůli požadavkům společnosti.

Dva respondenti (David a Lucie) naopak poznali, jaké to je, když je okolí odsoudí. Lucie přišla kvůli změně životního stylu a myšlení o většinu přátel a rodinu. David také přišel o některé z přátel, rodina s ním dál zůstává v kontaktu, ale jeho životní styl neschvaluje.

Dva respondenti (Kafčus a Bob) mívají občas problémy s okolím, které je častuje nenávisnými nadávkami a odmítavými reakcemi. Kafčus se několikrát stal obětí nejen verbálního, ale i fyzického násilí kvůli svému punkovému vzezření.

Jeden respondent (Jahrider) má problémy s policií kvůli prodeji drog a pořádání nelegálních freetechno parties.

Společnost a především právní systém nejsou příliš nakloněni alternativním způsobům života a praktikám subkultur, mnohdy je považují za protizákonné. Hovořím především o užívání drog, pořádání nelegálních kulturní akcí, obývání budov, které jsou vlastnictvím někoho jiného, atd. Většina lidí se pozastavuje nad visáží a odíváním zastánců alternativních způsobů života a členů subkultur. Hranice mezi tím, co je ve společnosti normální a nenormální jsou velice úzké a každý jedinec má tyto hranice postaveny jinde. Pro některé jedince je normální nosit dredy a vyjadřovat tak svoji příslušnost k rastafari hnutí a naopak pro druhého jsou dredy odpudivé a špinavé. Tyto odlišnosti mohou vést k nepochopení a odsuzování odlišně vypadajících jedinců. Respondenti občas mívají právě tyto problémy, kdy jsou většinou společností odsuzováni kvůli zevnějšku nebo svému chování. Z tohoto důvodu se snaží žít v komunitách a stýkat se s podobnými lidmi, jako jsou oni, aby předcházeli nepříjemným situacím.

6.10. Závěr výzkumu

Výzkum této diplomové práce se zabývá tématem, které v současné době získává na oblibě u široké veřejnosti a do budoucna nejspíš bude čím dál tím důležitější součástí společnosti. Cílem výzkumu bylo prostřednictvím rozhovorů s lidmi, kteří žijí alternativním způsobem života a nesouhlasí s konzumní společností, zjistit jejich subjektivní důvody k tomuto jednání, jejich názor na konzumní společnost, současnou životní situaci a problémy spojené s alternativním způsobem života.

Pro výzkum byl zvolený kvalitativní výzkum, který se zdál již od začátku psaní diplomové práce jako vhodnější varianta, než kvantitativní výzkum. Z tohoto důvodu byly s respondenty vedeny otevřené biografické rozhovory. Kvalitativní výzkum také pomohl k lepšímu nahlédnutí do této problematiky. Byly zvoleny výzkumné otázky, na které bylo v závěru výzkumu odpovězeno prostřednictvím analýzy získaných dat z rozhovorů s respondenty.

Rozhovory proběhly bez komplikací a v přátelském duchu. Respondenti byli velice příjemní a vstřícní vůči mým otázkám. Při osobním kontaktu i při rozhovoru přes Skype jsem se cítila velmi příjemně a již na první pohled bylo na všech účastnících výzkumu bylo vidět, že se snaží od většinové společnosti odlišit, především svým oblečením a účesy. Respondenti z Německa a samozřejmě respondent z Anglie uměli dobře anglický jazyk, proto nebyl během spolupráce s nimi žádný komunikační problém.

Prioritním cílem práce bylo zjistit, které subjektivní důvody vedou k inklinaci k alternativním způsobům života. Bylo zjištěno, že mezi nejčastější důvody patří celoživotní vnitřní přesvědčení, vliv přátel, nedostatek financí a potřeba bydlení. Výsledky výzkumu nelze zobecnit a aplikovat na celou společnost, ale lze říci, že se zjištěné důvody a příčiny v tomto výzkumu nijak významně neliší od důvodů a příčin uváděných v odborné literatuře. Výsledky výzkumu mohou posloužit odborníkům i laické veřejnosti k lepší orientaci v problematice alternativních životních způsobů a subkultur, které nesouhlasí s konzumní společností.

Závěr

Diplomová práce se snaží přiblížit problematiku alternativních způsobu života, které vznikají jako reakce na konzumní společnost. Negativní ekologické, sociální i psychické dopady chování lidí, které je zaměřené na nadspotřebu, hojnost a blahobyt, pro mnoho lidí fungují jako výstrahy. Konzumní způsob života je poměrně novodobým fenoménem a hojně se rozvíjí ve většině částí světa jako hlavní kulturní proud. Jako vyjádření negativní reakce vůči tomuto procesu vzniklo a stále vzniká mnoho různých kontrakultur, subkultur a alternativních způsobů života, které se snaží žít v souladu s přírodou, nepodílet se na nadměrné spotřebě a udržovat hodnoty jako naši předci.

Velkým a zároveň jediným problémem, na který bylo naraženo během psaní této diplomové práce, byl fakt, že celé toto téma je velice obsáhlé a je těžké obsáhnout všechna důležitá témata, která se s tímto pojí. Práce by byla vhodná pro budoucí rozpracování a rozšíření.

V práci byla vysvětlena základní terminologie, která se pojí s pojmy kultura, kontrakultura a subkultura. Dále byla přiblížena problematika konzumní společnosti, konzumního chování a především jejich negativních dopadů. Práce se podrobně věnuje vybraným alternativním způsobům života a subkulturám, které reagují na konzumní společnost. Alternativní způsoby stravování jsou také nedílnou součástí výše zmíněného tématu.

Výzkum diplomové práce byl proveden prostřednictvím hloubkových rozhovorů, jejichž prostřednictvím byly zjištěny informace od respondentů, které byly následně shrnuty do stručných profilů jednotlivých účastníků výzkumů. Byly stanoveny výzkumné otázky a v závěru výzkumu na ně bylo úspěšně odpovězeno. Získat respondenty bylo v celku snadné, toto téma nepatří mezi intimní a lidé neměli problém o něm hovořit. Jediný problém nastal v případě, kdy někteří respondenti odmítli spolupracovat kvůli neschvalování vzdělávacího systému nebo z jiných osobních důvodů.

Ve výzkumné části bylo zjištěno, že důvody a příčiny, které vedou jedince k alternativním způsobům života, jsou rozdílné a každý respondent má hned několik různých, které ho k současnému způsobu života přivedly. Současné způsoby života účastníků výzkumů jsou v mnohém podobné a liší se pouze v detailech, všechny respondenty spojuje snaha o jiný život, než který vede většinová společnost. Mezi nejčastější problémy, se kterými se setkávají, patří nepochopení ze strany rodiny a přátel, problémy se zákonem a negativní reakce ze strany společnosti. Je ale nutno poznamenat, že pro možnost aplikování a zevšeobecnění výsledků na celou společnost je za potřebí rozsáhlejší výzkum.

Publikací na téma konzumní společnosti existuje velké množství a práce se opírá o takové odborníky, jako je například Erich Fromm, Zigmunt Bauman, Gilles Lipovetsky a Jan Keller. Některá témata obsažená v diplomové práci byla pro psaní problematičtější a to z důvodu nedostatku literatury faktu na toto téma, z toho důvodu bylo použito několika dokumentárních filmů a internetových stránek.

Zájem o toto téma bude s největší pravděpodobností (v návaznosti na nespokojenost lidí se současným stavem společnosti) do budoucna stoupat.

Použité zdroje

Monografie

BAUMAN, Zygmunt a Benedetto. VECCHI. *Identity: conversations with Benedetto Vecchi*. Malden, MA: Polity Press, 2004. ISBN 0745633099.

BAUMAN, Zygmunt. *Work, consumerism and the new poor*. 2nd ed. New York: Open University Press, 2005. Issues in society.

BARRETT, Leonard E. *The Rastafarians*. 20th anniversary ed. Boston: Beacon Press, 1997. ISBN 0807010391.

BARKER, Chris. *Slovník kulturních studií*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-099-2.

BAŤA, Ondřej. *Konzumní společnost a negativní důsledky nadspotřeby*. Bakalářská práce. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně. Fakulta managementu a ekonomiky. 2010

BECK, Ulrich. *Vynalézání politiky: k teorii reflexivní modernizace*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2007. Post (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-86429-64-9.

BROWN, Paul M.; CAMERON, Linda D. *What can be done to reduce overconsumption?*. Ecological Economics, 2000, 32.1: 27-41.

DOUGLAS, Mary a Baron ISHERWOOD. *The world of goods: towards an anthropology of consumption*. [2nd ed.]. London: Routledge, 1996. ISBN 0-415-13047-6.

DUFFKOVÁ, Jana, Lukáš URBAN a Josef DUBSKÝ. *Sociologie životního stylu*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. Vysokoškolské učebnice. ISBN 978-80-7380-123-6.

ERIKSEN, Thomas Hylland. *Syndrom velkého vlka: hledání štěstí ve společnosti nadbytku*. Vyd. 1. Brno: Doplněk, 2010. Sociálně-ekologická edice. ISBN 978-80-7239-244-5.

FISCHER, Slavomil a Jiří ŠKODA. *Sociální patologie: analýza příčin a možnosti ovlivňování závažných sociálně patologických jevů*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2009. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-2781-3.

FRANĀKOVÁ, Slávka a Věra DVOŘÁKOVÁ-JANŮ. *Psychologie výživy a sociální aspekty jídla*. Praha: Karolinum, 2003. Učební texty Univerzity Karlovy v Praze. ISBN 80-246-0548-1.

FRASER, Angus M. *Cikáni*. Praha: Lidové noviny, 1998. Dějiny národů. ISBN 80-7106-212-X.

FROMM, Erich. *Mít nebo být?*. 1.vyd. Praha: Naše vojsko, 1992. ISBN 80-206-0181-3.

GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-85931-79-6.

GIDDENS, Anthony. *Modernity and self-identity: self and society in the late modern age*. Stanford, Calif.: Stanford University Press, 1991. ISBN 0804719446.

GORE, Al. *Země na misce vah: ekologie a lidský duch*. Vyd. 2. Překlad Jan Jařab. Praha: Argo, 2000. ISBN 80-7203-310-7.

HALAMA, Ota. *Rastafari: pozadí vzniku hnutí, vznik a vývoj hnutí, styl života*. Vyd. 1. Praha: Volvox Globator, 2008. Religio (Volvox Globator). ISBN 978-80-7207-669-7.

HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. *Velký psychologický slovník*. Vyd. 4., V Portálu 1. Ilustrace Karel Nepraš. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-686-5.

HAVLÍK, Radomír a Jaroslav KOŤA. *Sociologie výchovy a školy*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-327-7.

HEATH, Joseph a Andrew POTTER. *Kup si svou revoltu!*. Vyd. 1. V Praze: Rybka, 2012. ISBN 978-80-87067-12-3.

HENCKMANN, Wolfhart a Konrad LOTTER. *Estetický slovník*. Vyd. 1. Praha: Svoboda, 1995. Členská knihnice (Svoboda). ISBN 80-205-0478-8.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 3. vyd. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0219-6.

HLOUŠEK, Roman. *Squatting: sociální a psychologické kontexty*: absolventská práce. Brno: Evangelická akademie v Brně – Vyšší odborná škola sociálně právní, 2002.

HUBER, Johannes, Hademar BANKHOFER a Elisabeth HEWSON. *30 způsobů jak se zbavit stresu*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2009. Psychologie pro každého. ISBN 978-80-247-2486-7.

CHEVANNES, Barry. *Rastafari: roots and ideology*. 1st ed. Syracuse, N.Y.: Syracuse University Press, 1994. ISBN 0815602960.

JANDOUREK, Jan. *Sociologický slovník*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-535-0.

KROPÁČKOVÁ, Linda. *Nomádi moderní doby*: rigorózní práce. Praha: Filozofická fakulta Univerzita Karlova v Praze, 2006.

KUDLOVÁ, Eva. *Hygiena výživy a nutriční epidemiologie*. Praha: Karolinum, 2009. ISBN 978-80-246-1735-0.

LIPOVETSKY, Gilles. *Paradoxní štěstí: esej o hyperkonzumní společnosti*. V českém jazyce vyd. 1. Praha: Prostor, 2007. Střed (Prostor). ISBN 978-80-7260-184-4.

LIPOVETSKY, Gilles. *Říše pomijivosti: móda a její úděl v moderních společnostech*. V českém jazyce vyd. 2. Překlad Martin Pokorný. Praha: Prostor, 2010. Střed (Prostor). ISBN 978-80-7260-229-2.

LIPOVETSKY, Gilles. *Věčný přepych*. V českém jazyce vyd. 1. Překlad Klára Němcová. Praha: Prostor, 2005. Střed (Prostor). ISBN 80-7260-144-X.

LURY, Celia. *Consumer culture*. 2nd ed. Cambridge [u.a.]: Polity, 2011. ISBN 978-0-7456-4329-8.

LUŽNÝ, Dušan. *Nová náboženská hnutí*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1997. Religionistika. ISBN 80-210-1645-0.

Manažerská etika: --inspirace pro 21. století--. 1. vyd. Hradec Králové: Nucleus HK, 2000-. ISBN 80-86225-08-9.

MARÁDOVÁ, Eva. *Rodinná výchova: Zdravý životní styl I*. 2. vyd. Praha: Fortuna, 2000. ISBN 80-7168-712-X.

MASLOW, Abraham Harold. *Ku psychologii bytia*. Modra: Persona, 2000. ISBN 80-967980-4-9.

MAŠEK, Tomáš. *Squattreské hnutí ve Wroclavi*: diplomová práce. Pardubice: Filosofická fakulta Univerzita Pardubice, 2010.

MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. Vydání 1. Praha: Portál, 2003. 288 s. ISBN 80-7178-549-0

MÜHLPACHR, Pavel. *Sociopatologie*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2008. ISBN 978-80-210-4550-7.

NEŠPOR, Karel, Ladislav CSÉMY a Hana PERNICOVÁ. *Jak předcházet problémům s návykovými látkami na základních a středních školách: příručka pro pedagogy*. Praha: Sportpropag, 1996.

POSPÍŠIL, Jan. *Reklama jako jeden z nástrojů generování nadspotřeby a trvale udržitelný rozvoj*. Rigorózní práce. Paneurópská vysoká škola. 2011

RŮŽIČKA, Vlastimil. *Squaty a jejich revoluční tendence*. 1. vydání. Praha: Triton, 2007. 207 s. ISBN 80-7254-859-X.

SMOLÍK, Josef. *Subkultury mládeže: uvedení do problematiky*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-2907-7.

ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.

TOMEK, Václav a Ondřej SLAČÁLEK. *Anarchismus: svoboda proti moci*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 2006. Dějiny idejí. ISBN 80-7021-781-2.

VÁGNEROVÁ, Marie: *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 3. vyd. Praha: Portál, 2004. 872 s. ISBN 80-7178-802-3.

Velký sociologický slovník. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-310-5.

Všeobecná encyklopedie ve čtyřech svazcích. Vyd. 1. Praha: Nakladatelský dům OP, 1996-. Encyklopedie Diderot. ISBN 80-85841-17-7.

WARNER, Malcolm. *International encyclopedia of business and management*. 1st published. London [u.a.]: Routledge, 1996. ISBN 0415073995.

ZUNA, Pavel. *Slavné dny: 50+2 příběhy, které psaly historii*. Vyd. 1. Zlín: Kniha Zlín, 2014. Stream. ISBN 978-80-7473-267-6.

ŽÁKOVÁ, Jitka. *Nomádi nového věku: Fenomén kočovného způsobu života za časů globalizace*. Bakalářská práce. Brno: Pedagogická fakulta Masarykova Univerzita. 2007

Internetové zdroje:

BŘEZOVÁ, Kateřina. Freeganismus: odvrácená tvář kapitalismu? In: *IDNES.cz: zprávy, kterým můžete věřit* [online]. Praha: MAFRA a.s., 2012 [cit. 2016-05-01]. Dostupné z: <http://brezova.blog.idnes.cz/blog.aspx?c=248533>

Co znamená Freegan? *Freegan.info* [online]. Public Domain: freegan.info, 2008 [cit. 2016-05-01]. Dostupné z: <http://freegan.info/what-is-a-freegan/translations/czech/>

DRAZIWONE. Konzumní děti aneb Komeracionalizace dětství / Consuming Kids. In: *Youtube* [online]. Zveřejněno 17. 4. 2012 [vid. 2016-04-23]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=57lj2galvO>

Europe: late 20th Century. In: *IVU - International Vegetarian Union* [online]. Australia: IVU, 2014 [cit. 2016-05-01]. Dostupné z: http://www.ivu.org/index.php?option=com_content&view=article&id=306:europa-late-20th-century&catid=19

FTW PRAHA. My a oni – Punk's not dead. In: *Youtube* [online]. Zveřejněno 14. 1. 2012 [vid. 2016-04-26]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=bXiD1KjGuSo>

HARPER, Douglas. *Online Etymology Dictionary* [online]. 10. února 2011. [cit. 2014-01-14]. Dostupné z:

<http://www.etymonline.com/index.php?search=squatter&searchmode=none>

HRABALIK, Petr. Hippiies - Magická hra v letech 1965 - 1967. In: *Česká televize* [online]. Praha: Česká televize, 2016a [cit. 2016-04-26]. Dostupné z:

<http://www.ceskatelevize.cz/specialy/bigbit/clanky/37-hippies-magicka-hra-v-letech-1965-1967/>

HRABALIK, Petr. Hippiies - Hardcore – pokus o vysvětlení termínu + kořeny stylu. In: *Česká televize* [online]. Praha: Česká televize, 2016b [cit. 2016-04-26]. Dostupné z:

<http://www.ceskatelevize.cz/specialy/bigbit/punk-hardcore/clanky/113-hardcore-pokus-o-vysvetleni-terminu-koreny-stylu/>

HRABALIK, Petr. Punk a new wave (nová vlna). In: *Česká televize* [online]. Praha: Česká televize, 2016c [cit. 2016-04-26]. Dostupné z:

<http://www.ceskatelevize.cz/specialy/bigbit/punk-hardcore/clanky/77-punk-a-new-wave-nova-vlna/>

CHARVÁT, Jan. Nejsem bufeták, ale freegan. In: *Česká pozice: Informace pro svobodné lidi* [online]. Praha: MAFRA, a.s., 2013 [cit. 2016-05-01]. Dostupné z:

http://ceskapozice.lidovky.cz/nejssem-bufetak-ale-freegan-dcd-/tema.aspx?c=A130212_234606_pozice_96722

Jan Hanuš na Youtube. Squat wars – trailer. In: *Youtube* [online]. Zveřejněno 14. 11. 2009 [vid. 2016-04-29]. Dostupné z:

https://www.youtube.com/watch?v=fzbvWOD_nZQ#t=39

KEITH Hughes. What is an Anarchist?. In: *Youtube* [online]. Zveřejněno 19. 11. 2014 [vid. 2016-04-26]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=YoQGIEjKjU>

Naucnastezka.cz. Konzumní společnost a životní styl [online]. Planorbis, 2010 [cit. 2016-04-24]. Dostupné z:

<http://www.naucnastezka.cz/clanek.asp?id=172&clanek=Konzumn%C3%AD%20%20spole%C4%8Dnost%20a%20%C5%BEivotn%C3%AD%20sty>

Sananim - Drogová poradna. *O drogách obecně* [online]. SANANIM z.u., 2009 [cit. 2016-04-24]. Dostupné z: <http://www.drogovaporadna.cz/o-drogach-obecne.html>

Štěstí, Bohatství, Moc a Nemoc. *Mgr. Petr Moos: klinický psycholog a psychoterapeut* [online]. Liberec: WordPress, 2010 [cit. 2016-04-23]. Dostupné z: <http://moos-psycholog.cz/stesti-bohatstvi-moc-a-nemoc/>

UFODOKUMENTY CZ. Závislosti – závislost na jídle HQ CZ. In: *Youtube* [online]. Zveřejněno 26. 3. 2012 [vid. 2016-04-23]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=4lxJoTugGDw>

UFODOKUMENTY CZ. Závislosti – závislost na nakupování HQ CZ. In: *Youtube* [online]. Zveřejněno 26. 3. 2012 [vid. 2016-04-23]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=4T06gqE8-1o>

UFODOKUMENTY CZ. Závislosti – závislost na práci HQ CZ. In: *Youtube* [online]. Zveřejněno 26. 3. 2012 [vid. 2016-04-23]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=-9-cNdwBTBM>

Život v Haile Selassiem je cesta z Babylonu. *OneLove.cz: Your Rastafari Gateway* [online]. Praha: OneLove.cz, 2007 [cit. 2016-04-30]. Dostupné z: <http://www.onelove.cz/view.php?cisloclanku=2007040002>